

ఎమెస్కో
సంప్రదాయసాహితి

ముక్కుతిమ్మనార్యుని

పారిజాతాపహరణము

కవిసమ్రాట్ విశ్వనాథ కమనీయ పీఠికతో

ఇంటింట సరస్వతీ పీఠం

సంప్రదాయ సాహితి - 6

ముక్కు తిమ్మనార్యుని

పారిజాతాపహరణము

పీఠిక :

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ

గౌరవ సంపాదకులు

బొమ్మకంటి వేంకట సింగరాచార్య

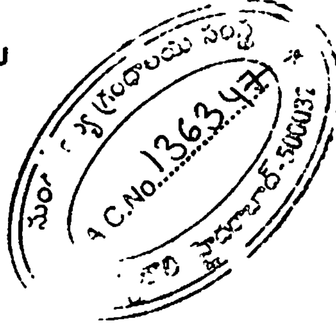
బాలాంత్రపు నళినీకాంతరావు

PARIJAATHAPAHARANAMU
by
Mukku Thimmanaryuni

ఎమెస్కో సంప్రదాయ సాహితి

పారిజాతాపహరణము

ముక్కు తిమ్మనార్యుని

మొదటి ముద్రణ : ఫిబ్రవరి, 2008
మూడవ ముద్రణ : ఆగష్టు, 2014

మూల్యం : రూ. **50/-**

కవర్ డిజైన్ :
బాపు

ముద్రణ :
సాహితి ప్రింటర్స్, విజయవాడ

ప్రచురణ కర్తలు :
ఎమెస్కో బుక్స్
54-18-50/4, మిథిలానగర్,
1వ వీధి, అమ్మా కళ్యాణ మండపం దగ్గర,
విజయవాడ - 520 010.
ఫోన్&ఫ్యాక్స్ : 0866-2436643
e-mail:emescobooks@yahoo.com
www.emescobooks.com

పంపిణీదారులు :
సాహితి ప్రచురణలు
29-13-53, కాళేశ్వరరావురోడ్డు,
సూర్యారావుపేట,
విజయవాడ - 520 002.
ఫోన్ : 0866 - 6460633
8121098500
e-mail : sahithi.vja@gmail.com

విషయానుక్రమణిక

తెలుగు విందు మరొక్కమారు

వెయ్యేళ్ల తెలుగు సాహిత్యంలో స్వర్ణయుగంగా కీర్తించబడ్డ ప్రబంధయుగానికి చెందిన అపూర్వ కావ్యాలను, ఆ యుగానికి ముందు వెనకలుగా వచ్చిన మరికొన్ని మేలిమి కావ్యాలతో కలిపి ఎమెస్కో సంప్రదాయ సాహితి పేరిట గతంలో రసజ్ఞలోకానికొక తెలుగు విందుని అందించటం సుప్రసిద్ధమే. ఏళ్లు గడిచినా తీపి తరగని ఆ విందుని తెలుగువారికి ఎమెస్కో మరొక్కమారు వడ్డిస్తోంది. శ్రీనాధునితో మొదలుకుని సారంగు తమ్మయదాకా ఇందులో చోటు చేసుకున్న కవులు పదిహేను, పదహారు శతాబ్దాల్లో ఆంధ్ర సాహిత్యాన్ని సుసంపన్నం చేసిన సాంస్కృతిక నిర్మాతలు.

ఈనాడు కొత్తగా సాహిత్యక్షేత్రంలో అడుగుపెట్టే యువతీయువకులకు ప్రాచీన సాహిత్య ద్వారాలు దాదాపుగా మూసుకుపోయాయనే చెప్పాలి. ప్రాచీన తెలుగు సాహిత్యాన్ని ఒక అధ్యయనాంశంగా విశ్వవిద్యాలయాల్లో చదువుకునే కొద్దిమంది విద్యార్థులు మినహా కొత్తతరం సాహిత్యపిపాసులకి ప్రాచీన సాహిత్యంవైపు దివిటీ పట్టే చూపే మార్గదర్శీ లేదు, ఆ సాహిత్య జ్యోతుల కాంతులవైపు విప్పుకునే నేత్రాలూ లేవు.

నాకు తెలిసి ఇటువంటి అవస్థ ప్రపంచంలో మరే సాహిత్యానికీ లేదు. ప్రాచీన తాంగ్ రాజవంశాల కాలంలో వికసించిన అపూర్వ చీనా కవిత్వానికి ప్రపంచానికి పంచివ్వడానికి కమ్యూనిస్టు చైనాకి ఎటువంటి అభ్యంతరం లేకపోయింది. ప్రాచీన సంగం కాలంనాటి పంచమహాకావ్యాలగురించి చెప్పుకోవడానికి ఏ తమిళుడైనా ఉవ్విళ్లూరుతాడు. షేక్స్పియర్ విషాదాంత నాటకాల్లో ఈర్ష్యా, లోభ, మోహ, మదోన్మత్తులైన రాజకుటుంబీకుల గురించి మాత్రమే ఉంది కనుక, వాటిని చదివి ప్రయోజనం లేదని ఏ సాహిత్య విద్యార్థీ కూడా భావించి ఉండడు. జీవితకాలంపాటు కులీన విలువల్ని అన్వేషిస్తూ, వాటిని పైకెత్తి చూపేరచనలు చేసిన పుష్కిన్ సాహిత్యం 'ఆరంభాలకే ఆరంభం' అని ప్రస్తుతించడానికి మాక్సిమ్ గోర్కీకి ఏ సంకోచమూ లేకపోయింది. కానీ ఒక్క తెలుగు సాహిత్య ప్రపంచంలో మాత్రమే ఆధునిక తెలుగు యువతరానికి, ముఖ్యంగా విద్యార్థులకు శ్రీనాథుడెవ్వరో, పెద్దన ఎవ్వరో, పారిజాతాపహరణ కావ్యమేమిటో తెలియకుండానే ఆ కవులపట్ల, ఆ కావ్యాలపట్ల ఎంతో చిన్నచూపు.

ఒక కవి ఆనాటి సాంఘిక పరిస్థితులపట్ల ఎటువంటి సమ్మతిని లేదా అసమ్మతిని కనబరిచాడు అనేదాన్ని బట్టి ఆ కవిని అంచనా వెయ్యడం సాహిత్య విమర్శనలో రెండవరకం అనుశీలన. అంతకన్నా శ్రేష్ఠమైన పరిశీలన, ఆ కవి అభివ్యక్తి పరిశీలన. ఆ కవి తన జీవలక్షణాన్ని మనకు ఎంత 'అపూర్వంగా, హృద్యంగా' తెలియపర్చాడన్నది.

అంతమాత్రాన ప్రాచీన తెలుగుసాహిత్యం ప్రాచీన సమాజాన్ని ప్రతిబింబించలేదని కాదు ఆయా కాలాల్లో సంభవించిన సాంఘిక - రాజకీయ - సాంస్కృతిక పరిణామాల్ని

ప్రతిబింబించడంలో ప్రాచీన తెలుగు సాహిత్యం ఎంతో చలనశీలంగా, సంస్పందనశీలంగా, సజీవవంతంగా గోచరిస్తుంది.

ఇంకా చెప్పాలంటే ప్రాచీన తెలుగు సాహిత్యం అర్థంకాకుండా ప్రాచీన ఆంధ్రదేశ చరిత్ర మనకి బోధపడదని కూడా అనాలి. పదిహేనో శతాబ్ది ప్రారంభంలో సంస్కృత నైషధాన్ని అనుసృజిస్తూ శ్రీనాధుడు దానికి శృంగార నైషధం అని ఎందుకు పేరు పెట్టాడో, పదహారవ శతాబ్దిలో శ్రీకృష్ణదేవరాయలు తన ఆముక్తమాల్యదలో 'తృణీకృతదేహుడైన' మాలదాసరి కధని ఎందుకంత ఉత్కృష్టంగా చెప్పాడో అర్ధం కావాలంటే ప్రాచీన చరిత్ర, తాత్త్విక భావధోరణులపట్ల అవగాహన తప్పనిసరి చరిత్ర, సాహిత్యం, తత్త్వశాస్త్రాల సమగ్రమైన మేళవింపుతో చక్కని తెలుగు సాహిత్యానుశీలన కూడా ఇంకా రావలసే వుంది

యూరోప్‌లో సాంస్కృతిక పునరుజ్జీవన నిర్మాతల్లో ఒకడూ, సుప్రసిద్ధ చిత్రకారుడూ అయిన లియోనార్డొ డావిన్సీ చిత్రకళ గురించి రాస్తూ ఒక రసజ్ఞుడు డావిన్సీ సమస్య కేవలం మానవత్వ మహిమను చిత్రించడమే కాక, ఆ చిత్రాలు కాలంతాకిడికి చెడిపోకుండా భద్రపరచడమెలా అన్నదికూడా అని అన్నాడు. ప్రబంధయుగపు ప్రతి కవీశ్వరుడికీ కూడా ఆ మాట వర్తిస్తుంది. ప్రతి ఒక్క కవీ తన కావ్యానికీ శాశ్వతత్త్వం సిద్ధింపచేయడమెట్లా అన్న అన్వేషణతోనే కావ్యసృజనకి పూనుకున్నాడని మనకి తెలుస్తూనే వుంటుంది. తన సృజనకి కేంద్రబిందువు ఏదన్న అన్వేషణ కవిదైతే, తన రాజ్యానికి ఆధారప్రాతిపదిక ఏదన్న అన్వేషణ రాజుది

దేహాన్ని నిరాకరించిన ధర్మాలు ఒకవైపూ, దేహమే ఆలంబనగా వికసించిన వివిధ జీవితవృత్తులు మరొకవైపూ ఆనాటి ప్రజానీకాన్ని సంక్షుభితమొనర్చాయి తమ కావ్యాలకీ, రాజ్యాలకీ కూడా - ధర్మమా, దైవమా, దేహమా- ఏది ప్రాతిపదిక అన్న మీమాంసలో పూర్ణభక్తి ఒక పక్కా, పూర్ణ శృంగారం మరొకపక్కా రెండు తలుపులు తెరిచి నిలబడ్డాయి. ఈ కల్లోలాన్ని ప్రతి ఒక్క కవీ ముందు తనకైతాను, తనకోసం తాను సమన్వయించుకునేందుకు ప్రాణ సంగ్రామమే చేసాడు యుగధర్మానికి అద్దం పడుతూనే శృంగారాన్నీ, నిర్వేదాన్నీ సమన్వయించుకోవడంలో అసమాన ప్రతిభను చూపినందువల్లనే అల్లసాని పెద్దన ఆంధ్ర కవితా పితామహుడయ్యాడు

దేహానికీ, దైవానికీ మధ్య జరిగిన సంగ్రామాన్ని ఒకప్పుడు ప్రాచీన గ్రీకు నాటకకర్తలు సాఫొక్లిజ్, యురిపిడిస్ వంటివారు అజరామరంగా చిత్రించారు. సాహిత్యకౌశల్యంలో, వస్తువివేచనలో, అభివ్యక్తి గాఢతలో ఆ సాహిత్యానికి దీటుగా ప్రపంచ సాహిత్యంలో నిలబడజాలింది మన ప్రబంధ సాహిత్యం

ఆలోచించండి, ఆస్వాదించండి

హైదరాబాద్
8, నవంబరు, 2005

- వాడ్రేవు చినవీరభద్రుడు

ప్రకాశిక

మన ప్రాచీన సాహిత్యంపట్ల ఆధునిక సాహిత్య రసజ్ఞుల ఆసక్తిని, అభిరుచిని పునరుజ్జీవింప జేయటం అవసరమనీ, 'దేశ భాషలందు తెలుగు లెస్స' అన్న అనుపమ ఖ్యాతికి ప్రధాన హేతువులైన ప్రాచీన కావ్యాల పరిచయం నవ సాహిత్యకులకు అవశ్యకమనీ, దానివల్ల వారి సాహితీ రసజ్ఞత పరిపుష్టమై తెలుగు పలుకుబడుల ఒడుపులు, ఒయ్యారాలు వారు చక్కగా గ్రహించి ఆనందించగలరనీ విద్వన్మిత్రులు చేసిన సూచనలను దృష్టిలో ఉంచుకొని తెలుగు సాహిత్యంలో సువిఖ్యాతాలైన 21 కావ్యాలను ఇదివరలో ఎమెస్కో సంప్రదాయ సాహితిలో వెలువరించడం జరిగింది.

వివిధ పత్రికలలో వెలువడిన సమీక్షలు, సాహితీ ప్రియులెందరో పంపిన అభినందన లేఖలు, అన్నింటికన్నా ఈ పుస్తకాలు చురుకుగా పంపకం అవటంలో పాఠకులు, పుస్తక విక్రేతలు చూపించిన ఉత్సాహం ఈ ప్రచురణల అగత్యాన్ని, ఆదిలో సాహితీహితైషులైన విద్వాంసులు చేసిన సూచనలోని ఔచితిని నిస్సంశయంగా నిరూపించినది.

సంప్రదాయ సాహితీ ప్రచురణలను అభినందించిన కొందరు మిత్రులు మాకు కొన్ని సూచనలు కూడా చేశారు ఈ కావ్యాలు టీకా తాత్పర్యాలతో ప్రచురిస్తే చాలినంత భాషాజ్ఞానం లేని పాఠకులకు కూడా ఉపయోగకరంగా ఉంటాయని కొందరూ, కనీసం కొన్ని కఠిన పదాలకైనా అర్థాలు (లఘుటీక) ఇవ్వటం మంచిదని మరికొందరూ సలహాలిచ్చారు. పీఠికలు ఆయా కవుల్ని గురించి ప్రత్యేక కృషి చేసిన పలువురు విద్వాంసులచేత వ్రాయించటం మంచిదన్నది మరొక సలహా. ఈ ప్రచురణల యందు ఆదరభావంతో చేసిన ఈ సూచనలకు కృతజ్ఞులం. అయితే

ఈ ప్రచురణల ఆశయం సాధ్యమైనంత తక్కువ వెలకు, సులభంగా చేతబట్టి చదువుకొనటానికి వీలయిన, ముచ్చటైన చిన్ని సంపుటాలుగా, ముఖ్యంగా నవసాహిత్యకులకు అనువుగా, విస్తృతంగా పంపకం చేయటం అని ఆదిలో మేము చేసిన వివరణ దృష్ట్యా ఈ సూచనల ఆచరణీయతను పరిశీలించవలసి వుంది.

ఇంతవరకు 'సంప్రదాయ సాహితి' పరంపరలో వెలువరించిన ప్రముఖ కావ్యాలు : 1. మనుచరిత్ర, 2. వసుచరిత్ర, 3. ఆముక్తమాల్యద, 4. పాండురంగమాహాత్మ్యము, 5. శృంగార నైషధము, 6. పారిజాతాపహరణము, 7. శ్రీకాళహస్తి మాహాత్మ్యము, 8. ప్రభావతీ ప్రద్యుమ్నము, 9. విజయవిలాసము, 10 హరవిలాసము, 11. శృంగార శాకుంతలము, 12. మొల్లరామాయణము, 13 వైజయంతీ విలాసము, 14, 15. కళాపూర్ణోదయము (రెండు భాగములు), 16. బిల్హణీయము, 17 అహల్యా సంక్రందనము, 18. రాధికా సాంత్వనము, 19. శశాంక విజయము, 20. క్రీడాభిరామము, 21. అనిరుద్ధ చరిత్ర

ఇదివరలో మేము వెలువరించిన 21 కావ్యాలు కాపీలు పూర్తిగా అయిపోవడంతో మరల పుస్తకాలన్నింటిని పునర్ముద్రించమని పాఠకులు పదేపదే మమ్ము కోరడంతో మరల 21 కావ్యాలు విడుదల చెయ్యాలనే తలంపుతో "ఎమెస్కో సంప్రదాయ సాహితి" కొత్త సంపుటాలను మీకు అందిస్తున్నాము

ఈ ప్రచురణలకు సదా మీ సహకారం ఆశిస్తూన్న

భవదీయుడు

దూపాటి విజయకుమార్

పీఠిక

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ

ఈ గ్రంథము పేరు పారిజాతాపహరణము. ఇది వ్రాసిన కవి పేరు నంది తిమ్మన్న. ఆయనకు ముక్కు తిమ్మన్న యని మరియొక పేరు కలదు. ఈయన ముక్కు పెద్దది యగుటచేత నా పేరు వచ్చినదని కొందఱు, ఆయన ముక్కును గూర్చి యొక పద్యము వ్రాసెననియు, ఆ పద్యమును వసుచరిత్రకారుడు డబ్బిచ్చి కొని తన వసుచరిత్రములోన వ్రాసికొన్నాడనియు, నందుచేత నీయనకు ముక్కు తిమ్మన్న యన్న పేరు వచ్చినదని యొక కథ.

కథకు కాళ్లు లేవు – ముంతకు చెవులు లేవు.

ఈయన కవిత్వము ముద్దుగా నుండునని యొక ప్రతిష్ఠ. 'ముక్కుతిమ్మనార్యు ముద్దుపలుకు' అని లోకములో ప్రవాదముగా చెప్పబడుచున్నది.

ఈ ముక్కుతిమ్మన్న అరణపు కవి యని చెప్పుదురు. ఒక రాణిగారివైపునుండి వచ్చినవాడు. ఒకనాటి రాత్రి కృష్ణరాయలు ప్రొద్దుపోయి యామె యింటికి వెళ్ళెను. ఆ రాణి భర్తకోస మెదురు చూచి చూచి కాళ్ళవైపు తలాడగా పండుకొని నిద్రపోయెను. రాజు వచ్చి తలవైపునే తల పెట్టి నిద్రపోయెను. మేలుకొనునప్పటికి రాణి పాదములు తన తలపైన నున్నవి. ఆయనకు కోపము వచ్చి వెడలిపోయెను. మరల నా భార్య వద్దకు పోలేదు. ఈ నందితిమ్మన్న ఆ రాణిగారికి ఆమె తండ్రి యిచ్చిన యరణములోనివాడు ఆమె యీయనతో చెప్పుకొన్నది.

భార్యయొక్క పాదము భర్త శిరమునకు తగులుటలో తప్పులేదని నిరూపించుటకు గాను తిమ్మన్న యీ కావ్యమును వ్రాసెనని యొక పెద్ద కథ. ఆ కథ

పాతుకొనిపోయినది దీనిని గురించి కొన్ని కావ్యములు పుట్టినవి. కొన్ని విమర్శనలు పుట్టినవి. ఇప్పటికిని కొందఱు దానిని గూర్చి వ్రాయుచునే యున్నారు.

ఈ కావ్యమేమి? ఇందులో నేమి యున్నది? ఇందులోని కథ యెట్టిది? ముక్కు తిమ్మన్న యొక్క రచనలోని గొప్పదనమేమిటి? మొదలైన సంగతులన్నియు గుంటబెట్టి గంట వాయించబడెను.

ఆధునిక కాలములో నదేమి చిత్రమో! కావ్యము - తద్గతశక్తి; కవి - వాని ప్రతిభ; కావ్యమునుండి మనము పొందు నానందము; కావ్యము నందలి కథ - కవి దానినెట్లు నిర్వహించెను? ఏమి సాధించెను? మొదలైనవన్ని పోయి, ఆ కవి యెప్పుడు పుట్టెను? ఏ యూరివాడు? ఆయన యెవరి యాస్థానములో నున్నాడు? ఆయన గ్రంథములో నెన్ని యాశ్వాసములున్నవి? మొదలైన విషయముల విచారణ యెక్కువైనది. ఈ రీతిగా పాఠకులు తమ్ము తాము వంచించుకొనుచున్నారు.

పైన చెప్పిన విషయముల వంటి విషయములు వార్తాపత్రికలకు సంబంధించినవి. కావ్యమునకు సంబంధించినవి కావు.

నారదుడు తెచ్చిన కానుక

ఈ పారిజాతాపహరణములో నైదాశ్వాసములున్నవి. మొదటి యాశ్వాసములో శ్రీకృష్ణుడును రుక్మిణియు నుండగా నారదుడు వచ్చును. స్వర్గలోకము నుండి పారిజాతపుష్పమును తెచ్చును. శ్రీకృష్ణుడు భగవంతుడు గనుక నారదుడా పువ్వును కృష్ణున కిచ్చెను. గొప్పవారిని చూచుటకు వెళ్ళినప్పుడు మరియు భగవంతునే దర్శించుటకు వెళ్ళినచో, వట్టి చేతులతో పోరాదు - అందురు.

సరే, కృష్ణున కిచ్చెను. కృష్ణుడా పూవును తన తలలో పెట్టుకొనవచ్చును. ఆ దినములలో పురుషులకు గూడ జుట్టు, జట్టుముడి యుండెడివి. వారును నగలు ధరించెడివారు. వారును పుష్పములు ధరించెడివారు. కృష్ణుడా పనిచేసినచో పేచీ యుండెడిది కాదు. అప్పుడు శ్రీకృష్ణుడు రుక్మిణి వద్ద నున్నాడు కదా! పురుషుల కంటె స్త్రీలు పూవుల ధరించుట యందెక్కువ మక్కువ కలవారు కదా! శ్రీకృష్ణుడు న్యాయముగా పట్టినచో నా పుష్పమును రుక్మిణి కీయవలయును ఇది సామాన్య పుష్పము కాదు. దేవతా పుష్పము. ఎప్పుడును దొరకదు. ఎచ్చటను దొరకదు

కృష్ణుడు మాటాడకుండ తన తలలో పెట్టుకొనుటయో, యందముగా చేతిలో పుచ్చుకొని తిరుగుటయో చేసినచో, నీ కథయే లేదు. నారదుడు కూడ "నీవు నారాయణుడవు, ఈమె లక్ష్మి" యన్నాడు.

కృష్ణునకు మనసులో నొక సందేహము పుట్టినది. ఈ పూవును రుక్మిణి కీయవలయునా? ఈమె యిక్కడ నున్నది. ఆమె కైనచో పంపవలయును ఇక్కడనున్న యీమెను వదలిపెట్టి యెక్కడో వున్న సత్యభామకు పంపినచో నీమె నగౌరవపఱచి నట్లగును. దానికితోడు నారదుడు గూడ రుక్మిణి కిమ్మన్నట్లు సైగ చేసెను. శ్రీకృష్ణుడిచ్చెను.

ఆ పుష్పము తక్కువదియా? దాని వాసన తగ్గిపోదు. అది వాడదు. అడిగి నంతలో సరసాన్నము లిచ్చును. ఆకలి బాధ యుండదు. అన్ని గుణములు దానియందున్నవి

ఇది చాలనట్లు నారదుడు "ఓ యమ్మ! రుక్మిణమ్మా! నీవీ పూవును తలలో పెట్టుకొనుటచేత నీ సవతులందఱు వచ్చి నీ కాళ్ళపై బడుదుర"న్నాడు. అంతతో నూరకొన్నాడా? "ఆ సత్యభామ నీకన్న గొప్పదాననను కొనుచున్నది. నేటితో నామె రోగము కుదిరినది" అని సమిధలు వేసినాడు.

ఇంత చేసినను ఆ పూ వొక్క యేడాది మాత్రమే భూలోకములో నుండును. మరల స్వర్గలోకమునకు బోవును.

ఎవరి వస్తువో మన యింటిలో నొక యేడాది మాత్రముండెడిదైనచో దానిని వాడుకొనుచు మన సొంత సొమ్మువలె నటించుట తెలివితక్కువవారు చేయుదురు.

శ్రీకృష్ణుని సంసారము

ఇట్లుండగా కృష్ణున కెనమండుగురు భార్యలు. ఎనమండుగురికి నెనిమిది యంతః పురములు. అందరు భార్యలకు చెలికత్తెలు ప్రతిరాణియు తమ చెలికత్తెలలో నొక్కతెనో యిద్దఱినో తక్కిన యేడుగురి యంతఃపురములలో నుంచును వారచ్చటి యచ్చటి వార్తలు తమ తమ రాణులతో చెప్పికొనుచుందురు. కనుక నేరాణి యింటిలోనను రహస్యముగానే పని జరుగుటకును వీలులేదు.

ఈ రీతిగా శ్రీకృష్ణుని సంసారము నట్టనడివీధిలో పెట్టిన యంగడివలె నున్నది.

అందుచేత సత్యభామ చెలికత్తె యొకతె రుక్మిణి యొక్క యంతఃపురములో నుండి యీ కథ యంతయు చూచినది. దాని యొడలు మండిపోయినది. సేవకుల లక్షణమేమనగా సాటివారిలో తమ యజమానియే గొప్పగా నుండవలయునని.

సత్యభామ యీ చెలికత్తెను పంపినది కదా! ఎందుకు పంపినది? రుక్మిణి యొక్క యంతఃపురములోని వార్తలు కనుగొని రమ్మని పంపినది. ఎప్పుడు పంపినది? తెలియదు. చెలికత్తె యిక్కడ నుండగా సత్యభామ యింటి దగ్గర నేమి చేయుచున్నది? తన శృంగారవనములో గిరి పొంత తీర్చిదిద్దిన పూదేనియ యేటి కాలువ దగ్గఱ ఎట్టి కలువపూల పుప్పొడి చల్లిన చంద్రకాంతపు రాతి యరుగుమీద తాను నింకొక చెలికత్తెయు కృష్ణుని యొక్క గొప్ప గుణములు చెప్పికొనుచు కూర్చుండిరి.

తిమ్మన ముద్దు పలుకులు

ముక్కుతిమ్మనార్యుని ముద్దు పలుకులలో కొన్ని యివి : శృంగారవనము, గిరి పొంత, చక్కగా తీర్చిదిద్దిన పూదేనియ యేటి కాలువ, చెంగల్వ పుప్పొళ్లు నించిన చంద్రకాంత వేదిక.

పూదేనియ యేటికాలువ – పూవులతేనె యేరుగా ప్రవహించిన కాలువ. ఇది యసంభవము. కాని గ్రంథాలలో నుండును. ఇట్టి మాటలు చదువుటచేత పాఠకుని హృదయము మృదువగును. మెత్తనగును. అంతే! కథా తాత్పర్యము గ్రహించు వేళ నక్కఱకు వచ్చును.

ఇంతలో నా సత్యభామ యొక్క కుడిభుజ మదరెను కుడి కన్నదరెను. స్త్రీలకు శరీరములో కుడిభాగ మదరినచో మంచిది కాదు. పురుషుల కెడమ భాగ మదరినచో మంచిది కాదు. ఇది మన దేశములో పరంపరగా వచ్చుచున్న యొక శకునము. ఆమెకు భయ మేమనగా తన భర్తయైన శ్రీకృష్ణుడు తన కిష్టము లేని పని యేదియో చేసి యుండునని.

ఒప్పికొందము. ఆమె కుడి కన్నదరినది. ఏదియో యశుభము ప్రాప్తించును. తనకు జబ్బు చేయరాదా? ఇంటి దగ్గర తల్లిదండ్రుల కశుభమేదైనా రాకూడదా?

కొంత ధన నష్టము జరుగరాదా? శ్రీకృష్ణునకేమైనా నశుభము జరుగరాదా? ఈ యొక్క యూహయు నామెకు రాలేదు. తన కనిష్టమైన పనిని దేనినో శ్రీకృష్ణుడు చేసెను. ఆమెకు వచ్చిన యూహ యిది.

విచారించినచో నామెకు కృష్ణుడు భగవంతుడని తెలియును. ఆయన కెప్పుడు నశుభము జరుగదు. లౌకికములైన యశుభములు భగవంతుడు తనకు జరుగనీయడు. మిగిలినది యీ యొక్కటియే యశుభము.

దీనివల్ల నేమి తెలియుచున్నది? సత్యభామకు తన భర్త భగవంతుడని తెలియును. అతడు తన కిష్టములేని పనులప్పుడప్పుడు చేయునని కూడ తెలియును.

ఇంతలో చెలికత్తె వచ్చినది. అక్కడ జరిగిన కథ యంతయు చెప్పినది. సత్యభామకు కోపము వచ్చునట్లు చెప్పినది. "అబ్బో! ఆ రుక్మిణీదేవి యా పూవును తలలో దాల్చి వెలిగిపోవుచున్నది. మూడు లోకములు తానే యేలుచున్నట్లు నటించుచున్నది. అన్నియు నట్లుండగా నారదు డేమన్నాడో తెలియునా? ఇంక సత్యభామ గర్వము చెల్లదన్నాడు. నా కొడలు మండిపోయినది" అని చెప్పెను.

సత్యభామ కినుక

సత్యభామ యేమైనది? దెబ్బతిన్న త్రాచువలె నైనది. నేయి పోయగా భగ్గున మండిన యగ్నిజ్వాలవలెనైనది (1:82). ఆమె చాలా విచారించినది ఈ తప్పంతయు తన భర్తది. "పురుషులను నమ్మరాదు. ఇన్నాళ్లు సవతులందరిలో నా భర్త నన్నే గౌరవించెడివాడు. వారు నావంక తలఎత్తి చూచుటకు వీలులేదు. ఆయనకు నిజముగా రుక్మిణి మీద ప్రేమయన్నమాట. ఇన్నాళ్లు నామీద ప్రేమవలె నటించినాడు. నా ప్రాణములైన పోవేమె! సరే! ఆమె యంతఃపురములో నున్నాడు గనుక పూవు నామె కిచ్చినాడు. నా యూసెందుకు? మేమిద్దరమెన్ని విలాసము లనుభవింతుము! రుక్మిణి వలలో పడి యన్నియు మరచి పోయినాడు కాబోలు!"

అని సత్యభామ కోపగృహమునకు వెళ్ళి యక్కడ మాసిన చీర గట్టుకొని, ముసుగు వైచికొని పండుకొనినది.

రాజుల యిండ్లలో నెన్నో గదులుండును. కోపము వచ్చినప్పుడు పండుకొనుట కొక గదిని నియమింతురు కాబోలు! అది కోపగృహము.

ఆమె కోపగృహమునకు బోవుటకు పూర్వము ఇంటిలోని వినోదముల నన్నిటి నాపివేసినది.

ఆయన వచ్చినాడు. కోపగృహమునకు వెళ్ళినాడు. అందఱు చెలికత్తెలను పంపినాడు తానే యొక విసనకఱ్ఱను బూని సత్యభామకు విసరుట మొదలు పెట్టినాడు. అది యెట్లున్న దనగా నామె శరీరములో నిదివఱకే మన్మధాగ్ని యున్నది - దానిని విసరుచున్నట్లున్నది.

ఆ పారిజాత పుష్పమును కృష్ణుడు రుక్మిణి కిచ్చినను కొంతసేపు తన చేతిలో నుంచుకొనినాడు కదా! అది స్వర్గలోకపు పూవుకదా! దాని వాసన యెంతో యెక్కువ. కొంత కృష్ణుని వెంట వచ్చినది. ఆ వాసన మూలమున కృష్ణుడు వచ్చెనని సత్యభామకు తెలిసినది. ముసుగు తీసినది. మరల ముసుగు వేసికొనినది ఆమెలోని విరహాగ్ని మరియు వృద్ధి పొందినది. ఒడలంతయు చెమట పోసినది.

ఈయన బతిమాలుట మొదలుపెట్టినాడు. ఈయన ముసుగు తీసి యేదో చెప్పబోగా నామె చేతిలోనున్న తామర పువ్వుతో కొట్టబోవునట్లు బెదరించెను. ఈయన యామె పాదములమీద పడెను.

బ్రహ్మ, ఇంద్రుడు మొదలైన దేవతలు పూజింతురు కదా ఆయన శిరమును! ఆమె ఆ శిరమును కాలితో తన్నెను (1-121).

కీలక పద్యము

ఆయనకు కోపము రాలేదు. నీ కాలు నొచ్చినదేమో! యనెను. ఆమె యింక నేమి చేయును? అతనికి కోపము వచ్చునేమో! తనేద్వ మొదలుపెట్టును నూతిలో పడుదును. గోతిలో పడుదుననును. ఆయన యట్లను నప్పటికి

నిస్సహాయురాలయ్యెను. ఎప్పుడైనను మందొక్కటే! ఆయనను సాధించినది. ఇప్పుడు చచ్చిపోదునన్నది.

"తనదు కోడండ్రలోనఁ బెద్దయుఁగ నన్ను
దేవకీదేవి మన్నించు, నీవు నాకుఁ
జనవు లిచ్చుటఁ జేసి; యా సాధ్వి సేవ
సేయఁ బోవంగ నా కింక సిగ్గు గాదె?"

"నను నెవ్వతెఁగాఁ జూచితి?" వన్నది.

ఈ కథలో నున్న యాయువు పట్టంతయు నీ పద్యములలో నున్నది. ఏలయనగా శ్రీకృష్ణునకు నీమె కాక మరి యేడుగురు భార్యలు కలరు. పదునారువేల మంది గోపికలు కలరు. ఈమె లక్షణము చూచినచో శ్రీకృష్ణునకు తానొక్కతియే భార్య యన్నట్లు మాటాడునేమి? తాను చనిపోయినను ఇంకను పదునారువేల యేడుగురు భార్యలు కలరు. కాదు, ఆ సంఖ్య సంఖ్యగానే యుండవలయును పదునారు వేల యెనిమిది మందికి తక్కువ కాకూడదు. అందుచేత నింకొక్కతెను మరల పెండ్లియాడును. ఈ సత్యభామ యొక్క తోటలు, దొడ్లు నా క్రొత్త యామె కిచ్చుననియా?

ఇదికాక "నేనెవ్వర ననుకొన్నావు?" ఈ మాట యేమి? తానెవ్వరు? అని యేడ్చినది.

ఈ యేడ్చిన పద్యమొక యందమైన పద్యము (1-133).

విచిత్రమైన స్త్రీ

అపుడు శ్రీకృష్ణుడామెను కౌగిటికి దీసికొని కన్నీళ్ళు దుడిచి యిట్లన్నాడు. "ఒక్క పువ్వు కోసమింత దుఃఖపడెదవెందులకు? నేను నీకోసము స్వర్గలోకమునకు బోయి యింద్రుడు నన్నెదిరించినను వానిని పారద్రోలి పారిజాత వృక్షమును దీసికొని వచ్చి

నీ కేళివనము లోనఁ
జలువ వెదచల్లు చెంగల్వ కొలని కెలన
సరస కర్పూర కదళికా తరుల నడుమఁ
బెరటి చెట్టుగ నాటింతు"

అన్నాడు.

కృష్ణుడు రాలేదని యామె కూర్చున్నది యెచ్చట?

తన శృంగార వనంబులోన.

దానినే శ్రీకృష్ణుడు నీ కేళి వనములోన యనుచున్నాడు.

ఆ కేళి వనములో చెంగల్వ పుప్పొళ్ళు నించిన చంద్రోపలవేది యున్నది.

దానినే శ్రీకృష్ణుడు "చలువ వెదచల్లు చెంగల్వ కొలని కెలన" యంటున్నాడు.

దీనినిబట్టి శమంతకరత్నము, రైవతక శైలము, వసంతారామ కర్పూర కదళికా తరువులు – ఈ మొదలైన కొన్ని భోగములు సత్యభామ కిష్టము.

తిమ్మన్న వానినే చెప్పినాడు.

ఆ సత్యభామ యొక విచిత్రమైన స్త్రీ.

భగవంతుడామె నందుకనియే ప్రేమించుచున్నాడు.

ప్రేమించుచున్నాడో లేదో, ఆమె యిష్టములు సాగనిచ్చుచున్నాడు. వానిని పాలించుచున్నాడు. శ్రీ కృష్ణదేవుని విచిత్రలీలలో నిది యొకటి – అని మన కర్థమగుచున్నది.

శ్రీ కృష్ణుని యీ లీలతోపాటు సత్యభామ యన్ననో – విలక్షణమైన యిష్టానిష్టములు, అహంకారములు, ప్రత్యేక భోగములు, విచిత్రములైన కొన్ని శృంగార భావములు. అంతమంది స్త్రీలలో భగవంతుడు తన్నే ప్రేమించుచున్నాడు. ఆ ప్రేమ యెట్టిది? లోకములో నేకపత్నీవ్రతుడు తన భార్య నెట్లు ప్రేమించునో యట్లు ప్రేమించుచున్నాడు అన్నంత భ్రాంతి.

తిమ్మన్న యిట్టి స్త్రీని సృష్టి చేసెను.

చాలామంది తిమ్మన్న యొక్క కావ్య కథ యంతయు నీ మొదటి యాశ్వాసముతోనై పోయినది, తక్కిన యాశ్వాసము లనవసరము. ఊరకే తిమ్మన్న పెంచి వ్రాసినాడనుకొందురు.

కావ్యనామము

ఇది యాయన కథకు పునాది – ఇంత సుకుమారమైన పునాది. ఈ పునాదిమీద తిమ్మన్న తన కావ్యమన్న యిల్లు నిర్మించబోవుచున్నాడు. ఆ యిల్లు ఎట్టిదనగా భగవంతుడిట్టి స్త్రీ యొక్క సంసారమును తానెట్లు పాలించును? వేలమంది భార్యలకు భర్త తన కొక్కర్తుకకే భర్త యనుకొనెడు స్త్రీ సత్యభామ కావచ్చును. అట్టి స్త్రీని ఏకపత్నీవ్రతుడైన భర్త యెట్లు పాలించును? వారి సంసార మెట్లుండును? – తిమ్మన్న యీ కథ వ్రాయబోవుచున్నాడు.

ఇందులో కథ లేదు. ఈ పుస్తకము పేరు పారిజాతాపహరణమని పెట్టకూడదు.

నిజానికి ఈ పుస్తకమునకు పేరు సత్యభామ సంసారము – అని పెట్టవలయును.

తిమ్మన్న ఒక అనుకూలవతి యైన భార్యతో దక్షిణుడైన నాయకుడు చేయు సంసారమెట్లుండునో దానిని వర్ణించబోవుచున్నాడు. నిజానికీ కావ్యమునందే రసమును లేదు. ప్రథమాశ్వాసములో మాత్రము శృంగారరసమువలె కన్పించును.

ఇది ధనవంతులైన యొక తెలుగు కుటుంబములో సుఖముగా బ్రతికెడి భార్యా భర్తల జీవనము.

పారిజాత ప్రసూనము

ఈ రీతిగా పారిజాతమ్ము తెత్తునని కృష్ణుడు ప్రతిజ్ఞ చేసెను.

ఈ పారిజాత మెక్కడిది? స్వర్గలోకము లోనిది. అక్కడ కల్ప వృక్షములని పేరుగల యైదు చెట్లు కలవు. 1. సంతానము, 2 మందారము, 3. కల్పవృక్షము, 4. పారిజాతము, 5. హరి చందనము. వీనిలో పూవులు బూచునది పారిజాత మొక్కటియే యన్నట్లున్నది. న్యాయమునకు మందారము కూడ పూయవచ్చును. ఈ మందారముయొక్క పూవు లెఱ్ఱగా నుండి పారిజాతపు పూలు తెల్లగా నుండునేమో!

కోరిక లిచ్చుట మొదలైన గుణములు చెట్లన్నిటికి నుండవచ్చును. పూవులు పూచెడి వృక్షములు పారిజాత మందారములు రెండే కావచ్చును లోకములో పారిజాతపు బూవులు కొంత వాసన వేయును గాని, మందారము లెఱ్ఱగా నుండి యందముగా నుండుటయే కాని వాసన యుండదు. అట్లే స్వర్గములోని మందారములు కూడ కావచ్చును. కాని స్వర్గములోని పారిజాతపు పూలు మన పారిజాతముల యంత చిన్న చిన్న పూవులు కావేమో! మన పారిజాతములు సన్నజాజులంత యుండును. ఈ స్వర్గములోని పారిజాతమేమో పెద్ద తామర పువ్వంత యున్నట్లున్నది. ఆ కృష్ణుడు లీలామానుష విగ్రహుడు.

అతని యూహ మనకు తెలియదు.

ఈ పారిజాతపు పువ్వు సంవత్సరముండి తరువాత దాని దారిన యది పోవునట! శ్రీకృష్ణుడు సత్యభామతో "అది యొక్క యేదాది యుండును. తరువాత రుక్మిణికి పూవు లేదు. నీకు ప్రతి యేడాదికి నొక్కొక్క పూవు తెప్పించి పెట్టుదును" అనవచ్చును. ఆ నారదుని చేతనే తెప్పించవచ్చును. అట్లు కాదే! అదేమి యిదేమి యని స్వర్గలోకములో నున్న యాచెట్టునే తెచ్చి యిక్కడ నాటుదుననెను. దీనినిబట్టి సత్యభామ యొక్క యభిరుచి మిక్కిలి తెలియుచున్నది. ఒక కేళివనము. అక్కడ నొక కృత్రిమమైన పర్వతము. చెంగల్వ పూదోట. అరటిచెట్లు. చంద్రకాంత శిలలతో చేసిన యరుగులు అచట విహారము. ఇది సత్యభామ యొక్క యొక విలక్షణమైన యభిరుచి. కృష్ణుడు దానిని పాలించ నెంచినాడు. ఇప్పుడేమైనది? సత్యభామ యొక్క కోరిక పదింతలు తీరినది. వేయిరెట్లు తీరినది. పిల్లవాడు తన కొక యణా యిమ్మని యేడువగా, రూపాయి చేతిలో పెట్టినట్లు! ఇంక కావలసినదేమి!

నారదుని పథకము

స్వామి లేచినాడు. స్నానము చేసినాడు. రాజులు స్నానము చేయుట యనగా నది యొక బ్రహ్మాండము. మనము పోసికొను తలంటికి పది రెట్లెక్కువగా నుండును. అత్తరులు, పన్నీరులు నింపిన జలములు.

స్నానమైన తరువాత, సత్యభామయు, శ్రీకృష్ణుడును కూర్చున్నారు. అప్పుడు నారదుడు వచ్చినాడు. ఏ నారదుడు రుక్మిణి వద్ద సత్యభామను తిట్టెనో, ఏ నారదుడు

రుక్మిణికి పారిజాతపు పూవు వెళ్లునట్లు చేసెనో, ఆ నారదుడు వచ్చెను. ఈ నారదుడే యచ్చట సత్యభామను గూర్చి "యబ్బో! ఆమె చాలా పొగరుబోతు" అన్నాడు. ఆ నారదుడే యిచ్చటకు వచ్చెను. రుక్మిణి వద్ద యీ నారదుడన్న మాటలు సత్యభామకు తెలియవా? ఇక్కడికి నే మొగము పెట్టుకొని వచ్చినాడు! కొందఱు ఎట్లు పడినచో నట్లు మాటాడవచ్చును. ఎక్కడికి పడిన నక్కడికి పోవచ్చును. ఇతరులు వారి మాటలను లెక్కపెట్టరు. వారికున్న గౌరవమును తగ్గించరు. వారిలో నారదుడొకడు.

ఇప్పుడింకొక చమత్కారమున్నది. సత్యభామ కోపము తగ్గినది. తనకొక్క పుష్పమేమీ! పారిజాత వృక్షమే తరలి తన యింటికి వచ్చుచున్నది. ఇప్పుడు వెళ్ళవచ్చునని నారదునకు తెలియును.

మరియును నారదు డీ పని యెందుకు చేసెను? కృష్ణుడు స్వర్గమునకు బోవలయును. పారిజాత వృక్షమును పెకలించి తీసికొని రావలెను. అక్కడ యుద్ధము జరుగవలెను. ఇంద్రునకు మనసులో నేదో యొక యజ్ఞాన ముండవచ్చును. ఆ యజ్ఞానమును తొలగించవలయును. ఇందుకోసము చేసెను.

నారదునకు వ్యవహారము తన కనుకూలముగా నున్నది. కృష్ణుడు సత్యభామతో నీకు దిన దినమున కొక్క పూవు తెప్పించి పెట్టెదనని గాని, యేడాది కొక్కొక్క పూవు తెప్పింతుననిగాని యనలేదు. చెట్టు చెట్టు పెకలించి తెప్పింతుననెను. ఈ వాగ్దానము సత్యభామ కొఱకు చేసెనా? నారదుని కొఱకు చేసెనా?

నారదుడు వచ్చెను. అందఱును గూర్చుండి భోజనము చేసిరి. సత్యభామ ఋషికి నమస్కారము చేసెను. నారదుడు సత్యభామతో కొన్ని పొగడిక మాటలనెను. నారదుడు వెళ్ళిపోదుననెను.

కృష్ణుడాలోచించిన మిష

అప్పుడు శ్రీకృష్ణుడు నారదునితో నిట్లన్నాడు. "నరకాసురుడు పూర్వము అదితి యొక్క కుండలములను దొంగిలించినాడు. నేను వానిని సంహరించి యా కుండలములు దెచ్చితిని. ఇంతవరకు నామె కీయలేదు. నేనే వచ్చి వాని నిత్తునని ఇంద్రునితో చెప్పుము."

అదితి దేవతలకు తల్లి. ఇంద్రునకు తల్లి. శ్రీకృష్ణునకు కూడా తల్లియే; పెద్ద కొడుకైన ఇంద్రుని యింటిలో నుండును. తక్కిన కొడుకులు వచ్చుచుందురు. ఆమెను చూచి పోవుచుందురు. పోషించెడి వాడింద్రుడు. తక్కిన కొడుకులు వచ్చినప్పుడెల్ల తల్లి చేతిలో నేదైన పెట్టి పోవుచుందురు. ఆమెకు ప్రియమైన పనులు చేయుచుందురు. ఇది కథ.

ఇక్కడ నొక చమత్కారమున్నది. కృష్ణుడు ఇంద్రునకు "ఓయి! అన్నా! మీ మరదలికి పారిజాత వృక్షము మీద కోరిక పుట్టినది – దానిని పంపించుము. నేనీ భూలోకములో నున్నన్ని దినములు నే నుంచుకొని తరువాత పంపింతును" అని వార్త పెట్టినచో నింద్రుడాపనిని చేయునా? కాదు. ప్రతిదినమొక్క పారిజాతపు పువ్వును పంపింపుమనగా నిస్సందేహముగా పంపించుచుండును. ఆ పారిజాత వృక్షము ఇంద్రుని భార్యయైన శచీదేవికి మిక్కిలి ప్రియమైనది. ఆమె యొప్పుకొనదు. కృష్ణుడు తాను స్వర్గమునకు పోవుచున్నాడు. ఎందుకు పోవుచున్నాడు? చుట్టపు జూపుగా పోవుచున్నాడా? ఈ వఱకెప్పుడు నిట్లు చేయలేదే? తానిందుకోసము పోవుచున్నాడని ఇంద్రునకు దెలిసినచో శచీదేవికి కూడ దెలియును. వీరు వెళ్లెడుసరికి వారు పారిజాత వృక్షమును దాచివేయవచ్చును. అందుచేత కృష్ణుడు దొంగవార్త పంపించెను. దొంగవార్తయు కాదు. ఈ కుండలము లీయవలసిన మాటయు నిజమే!

సరసమైన వర్ణనలు

నారదుడు వెడలిపోయెను.

ప్రొద్దు క్రుంకెను. సాయంకాలపు వర్ణన. అంధకార వర్ణన. నక్షత్ర వర్ణన. చంద్రోదయ వర్ణన. వెన్నెల వర్ణన. ఈ వర్ణనలు చదివినచో ముక్కుతిమ్మనార్యు ముద్దు పలుకనగా నెట్టిదో తెలియును. చకోర పక్షులు వెన్నెలను తినునట!

"విరహుల మై సోకి వేడియౌ వెన్నెల
 పచ్చి వెన్నెల నులివెచ్చఁజేసి" (2-49)

ఈ మొదలైన పద్యము కలదు. ముక్కుతిమ్మన్న యొక్క మాటలలోని ముద్దుతనము మిక్కిలి తెలిపెడి పద్యము – వెన్నెలలో విహారములు, స్వామి నిద్రపోవుట, తెల్లవాఱుట, వైతాళికులు శ్రీకృష్ణుని మేల్కొలుపుట.

ఆనాడు పారిజాతమును దెచ్చుటకు కృష్ణుదు బయలుదేరి పోవలయును. గరుత్మంతుడు వచ్చెను. వచ్చి నమస్కారము చేసెను. ఆయనతో కృష్ణుదు తన ప్రయాణపు సంగతి చెప్పెను. రుక్మిణి, పుష్పము, సత్యభామ కోపము, తన ప్రతిజ్ఞ, అందుకొరకు తానిప్పుడు స్వర్గలోకమునకు పోవలసి యుండుట - అన్నియు జెప్పెను.

గరుత్మంతుడు కృష్ణునకు బండి వంటివాడు. అతడే బండి. అతడే బండి తోలువాడు. అతనితో కృష్ణుడీమాటలు చెప్పనక్కరలేదు. చెప్పుట తన రీవిని తగ్గించుకొనుట. కాని కొందఱి యిండ్లలో సేవకులుందురు. ఆ యింటిలోని వార్తలు వారికి తెలియకుండ నుండవు. పేరునకు సేవకులే గాని వారింటిలో నొకరు. అన్నియు వారికి దెలియును. వారొక్కక్కప్పుడు ఆ యింటిలో యజమానులకన్న నెక్కువ యధికారము కలిగియుందురు. యజమాని యేదైనా సంకల్పించినచో నది కాదని చెప్పుటకు కూడ వారికి చనువుండును. అధికారముండును. వైనతేయుడట్టివాడు. ఇది న్యాయము కాదని వైనతేయుడన్నచో కృష్ణుడతనిని ఒప్పించవలసియుండును. అదృష్టము కొలది గరుత్మంతు డొప్పికొన్నాడు. వైనతేయునకు పూర్వమింద్రునిపైన కోపమున్నది. అతడు పూర్వము తన తల్లికొఱకమృతమును తేబోగా నింద్రుడు తన వజ్రాయుధముతో గరుత్మంతుని రెక్కలో నొక యీకను లాగివేసెను. ఆ రెక్క యిప్పటికిని బోసిగానే యున్నది. ఆ కోపము గరుత్మంతునకట్లే యున్నది. అతని కా పగ తీర్చవలయునని యున్నది.

గ్రంధ కావ్యత్వము

సరే! బయలుదేరిరి. ఆకాశములో నెగిరిపోవుచుండిరి. దారిలో మేరుపర్వతము కనిపించెను. దారిలో కిన్నరులు, సిద్ధులు, విద్యాధరులు, యక్షులు, గరుడులు, అప్సర స్త్రీలు, ఆ దారి దారియంతయు పరమ రమణీయమైనది.

పురుషులు వ్యవహారముల మీద ప్రయాణములు జేయుదురు. బహుదేశములు చూతురు. స్త్రీలకు సాధ్యము కాదు. ఏ తీర్ధయాత్రలకో వెళ్లినప్పుడే వారు కొండలు, అడవులు, నదులు, గొప్ప గొప్ప పట్టణములు చూడగలరు. వారవి చూచుట

సంభవించినదని పురుషులు సంతోషింతురు. అవి యన్నియు తమకు తమ పురుషులు చూపించిరని వారు సంతోషింతురు. కృతజ్ఞులై యుందురు.

ఇప్పుడు సత్యభామ కీ యోగ్యత పట్టినది తక్కిన యందఱు భార్యలకు పట్టినదా? పైగా కృష్ణుడు వాని నన్నింటిని వర్ణించి యామెతో చెప్పెను.

మొదట చెప్పబడినది కదా! ఈ కావ్యము యొక్క సగము సౌందర్యము సంసార యాత్రలోని సాధు మర్యాదలు, సాధూత్సవములు, సాధువులైన యలవాట్లు చెప్పుటయే యని.

వీరు స్వర్గమునకు చేరిరి. ఇంద్రుడు వచ్చినాడు. ఒకరి నొకరు పరామర్శించు కొన్నారు. అష్టదిక్పాలకులు వచ్చిరి. ఈ కృష్ణుని చూడ దేవతా స్త్రీ లందఱు మేడలెక్కిరి.

మేడలపై నెక్కి గవాక్షముల నుండి చూచి యెవరో గొప్పవారు మనయూరికి వచ్చినప్పుడు సర్వజనులు గుంపులు గుంపులై చూతురు కదా! గొప్ప యిండ్ల స్త్రీలు తమ మేడలపై నుండి చూతురు. గవాక్షములనుండి చూతురు.

మన పూర్వ కావ్యములలో నిట్టి స్థితిలో ఈ స్త్రీలను వర్ణించుట యొక విశేషము. కావ్యముల కున్న లక్షణములలో నిది యొకటియని చెప్పవచ్చును. ఈ వర్ణనలు లేని గొప్ప కావ్యము మన భాషలో నుండదు.

ఇట్లు మన పూర్వకావ్యములయందు కొన్ని లక్షణములున్నవి. వానిని ముక్కుతిమ్మన్న సరసముగా వ్రాసినాడు.

వీనివలన తిమ్మన్న కావ్యమగునో కాదో యన్న తన గ్రంధమునకు కావ్యత్వము సంపాదించినా డనవచ్చును. ఇట్లు మరికొన్ని చేసినాడు. ముందు వచ్చును.

శ్రీకృష్ణుడదితిని చూచుటకు వెళ్లెను ఆమె - కృష్ణుడు తన కొడుకే కదా - ముద్దాడినది. కాని భగవంతుడు కదా! ఆయన పది యవతారములను పొగడినది. వర్ణించినది - కొడుకును కోడలిని తమ యూరిలో రెండు దినములుండుమన్నది.

ఆ దేవతల పట్టణములో పెద్ద మేడ యున్నది. దానిపేరు వైజయంతము. సత్యభామా కృష్ణులకు అది విడిదిగా నిచ్చిరి. ఆ మేడ చుట్టును పూలతోటలు,

హంసలు, నిత్య వసంతకాలము, సంపంగి చెట్లు, కలిగొట్టు చెట్లు, గురివెంద చెట్లు – ఆ యందము చూచుచు వారచ్చట విడిది చేసిరి.

తిరుగుచుండగా పారిజాతము కనిపించెను. కృష్ణుడా పారిజాతమును సత్యభామకు చూపించెను.

సత్యభామ గర్వము

సత్యభామకు తొందఱ. వెంటనే చెట్టును పెకలించుకొని పోదమన్నది. కృష్ణుడు నవ్వి "తొందఱ పడవద్దు. తీసుకొని వెళ్లుదములే!" అని యామె నాపెను. కొంతసేపు వారు వనవిహారము చేసిరి. జలకేళి సలిపిరి – గంగానది యున్నది కదా! ఇంతలో ప్రొద్దు గ్రుంకినది. వారు మరల వైజయంతమునకు చేరిరి. మరల సూర్యుడుదయించినాడు. వెనుకటిదినము గడిచిపోయినది.

దేవతలకు నమ్మకము కుదిరినది. కృష్ణుడు నిజముగానే చుట్టపుజూపునకే వచ్చినట్లు నటించినాడు మరునాడు బయలుదేరినాడు. అప్పుడెవ్వరును లేరు. తానును సత్యభామయును గరుత్మంతుడును ముగ్గురే.

అప్పుడు కృష్ణుడు పారిజాతమును పెకలించెను. నిన్న కృష్ణుని వెంట చాలామంది దేవతా స్త్రీలు కలరు. ఎందరో దేవతలు కలరు. ఇప్పుడు మరెవ్వరును లేరు. అచ్చటి తోటమాలులు మాత్రమే యుండిరి. వారిది చూచిరి. స్వామీ! ఇదియేమి! "ఆ చెట్టు మరల నచ్చట నుంచి పొ"మ్మనిరి. అప్పుడు సత్యభామ యన్నది. "ఈ చెట్టు సముద్రములో పుట్టినది. దీనిపై నధికారము వహించుటకు ఇంద్రాణి యెవ్వతె? ఇంద్రుడెవ్వడు? ఆ సముద్రము మథించినప్పుడు లక్ష్మి పుట్టినది. కౌస్తుభము పుట్టినది. వాని కెవ్వ రధికారియో దీనికిని నతడే యధికారి. ఇది శ్రీకృష్ణుని సొమ్ము. నా పేరు సత్యభామ. శ్రీకృష్ణుడు సత్యభామా విధేయుడు. ఆ శచీదేవి భర్త అంత మగతనము కలవాడైనచో వచ్చి యితనిని గెలిచి చెట్టును దీసికొని పొమ్మనుడు". ఈ మాటలు కృష్ణుడు వినుచునే యుండెను. ఏమి చేయును?

ఎవడు వ్యవహారపు బరువు మోయునో వాని త్రిప్పలు వాడు పడును. వాడు వ్యవహారమును సర్దుకొనును. వాడు సమర్థుడే కావచ్చును. వానికిని మనకును

గల చుట్టరికముచేత వాని నొత్తిడిపెట్టి వానిచేత మనమొక పని చేయింతుము. ఇతరులతో మన మహంకారపు మాటలను మాటాడుదుము. ఒక్కొక్కప్పుడు స్త్రీలు మరియు నట్టిపని చేయుదురు. చెట్టును పెకలించిరి. తీసికొని పోవుచుండిరి. వనపాలకులు వచ్చిరి. ఆ కృష్ణుడేమి చెప్పునో చెప్పనీయదు సత్యభామ. తన రీవి వొలుకబోయును. దీనితో నేమైనది? ఆ కృష్ణుడు సర్ది చెప్పెడు వాడేమో! "ఆ ఇంద్రునితో నేను చెప్పెదనులే! ప్రస్తుతము నా కీ చెట్టు కావలయును. ఇంద్రుడు నేను నన్నదమ్ములమే కదా! ఇదిగో నేనిప్పుడే ఇంద్రుని దగ్గరకు పోవుచున్నాను" మొదలైన మాటలు కృష్ణుడు వనపాలకులతో చెప్పినచో వారూరకుండెడివారు. ఇప్పుడట్లు కాదు గదా! సత్యభామ తన మాటలతో యుద్ధము సిద్ధము చేసినది.

ఇంద్రుని కోపము

సేవకులు తమ ధర్మము ప్రకారము పోయి ఇంద్రునితో చెప్పవలయును. వారు చెప్పిరి. ఈ మనస్సు యొక్క స్వభావము చిత్రమైనది ఈ సత్యభామ తన యహంకారమును వెళ్లబోసినది. ఆ ఇంద్రుడేమి తక్కువవాడా? వాని కుండెడి యహంకారము వానికున్నది. ఈ స్వర్గభోగములన్నియు మనకా కృష్ణుడు చేసి పెట్టినవే కదా! మొన్ననే కదా నరకాసురుని సంహరించి పెట్టినాడు. ఈ యూహ యతనికి రావలయును. అహంకారము రానీయదు. మరియును యిది సత్యభామ చేయించిన పని. ఆ సత్యభామ యెవరు? లక్ష్మీదేవి యవతారమైన రుక్మిణియైనను కాదుగదా! ఒక మానవ స్త్రీ ఈ యవతారములో కృష్ణునితో సంబంధము కల స్త్రీ. అట్టి యొక మానవ స్త్రీ కొఱకు శ్రీకృష్ణుడు స్వర్గలోకపు మర్యాదలను పాడుచేయునా యన్న యొక యూహ మనసులో నుండును ఆమె యొత్తిడి వలన నీ పని చేసెను. మనము దండెత్తిపోయినచో కృష్ణుడు వృక్షము నచ్చట వదలిపెట్టి పోవును. ఆ సత్యభామతో "చూచితివా? ఇంద్రుడు దండెత్తి వచ్చెను అతడూరకుండునేమో యనుకొంటిని. నిజానికి నే నైనను స్వర్గ మర్యాదలు నిలుపవలసిన వాడను గదా!" ఇట్టి మాటలేవో చెప్పి కృష్ణుడు తిరిగి వెళ్లునన్న యూహ ఇంద్రుని మనస్సులో నున్నచో నుండవచ్చును. ఎట్లైనను జరిగినదేమో కవి వ్రాయును. అహంకారుల యొక్క లక్షణములు వారు చేసెడి పనులవలన

భాసించును. కవి వీనివలన తత్తత్పాత్రల యొక్క లక్షణములు, లోకస్వభావమును చెప్పును. అది కవి పని.

వనపాలకులు చెప్పినంతనే ఇంద్రునకు కోపము వచ్చినది. మరియు నిందులో నొక చమత్కారమున్నది. ఆ చెప్పిన వనపాలకులు తక్కువవారా? ఇంద్రుని వద్ద శచీదేవి యున్నప్పుడు పోయి యీ మాటలు చెప్పిరి. ఇంద్రుడు శాంతముగా మాటాడుటకు వీలులేదు సహజముగా తనకున్న యహంకారమును వెలి బుచ్చుటయే పౌరుషము. ఆ సమయమట్టిది.

ఇంద్రుడన్నాడు కదా! "మందలో తన మాటలు చెల్లినట్లే యిచ్చట కూడ చెల్లునా? నేనెటువంటివాడనో గరుత్మంతుడైన చెప్పవలదా? పూర్వము తన తెక్కమీద నా వజ్రాయుధమును గుర్తుంచితిని కదా! ఆ మాత్ర మెఱుగదా? ఓసి! శచీ! నీవు చిన్నబోకుము. ఇదియంతయు సత్యభామచేసిన పని. ఆమె గర్వమును దించెదను" అని యంతఃపురము నుండి బయలుదేరెను.

చమత్కారమైన యుద్ధము

సభకు పోయి వజ్రాయుధమును చేత పుచ్చుకొని యుద్ధమునకు బయలు దేరెను.

యుద్ధమనినంతనే యొక జాతివారు నిత్యసిద్ధము. ముందు వెనుకలు విచారించరు. కట్టులు కత్తులు పుచ్చుకు బయలుదేరుదురు దేవతలందరు యుద్ధమునకు బయలుదేరిరి. దిక్పాలకులందరు బయలుదేరిరి. యుద్ధమునకు వెళ్లిరి.

దేవతల సేన కృష్ణుని చుట్టుముట్టెను. శ్రీకృష్ణుడు వేల్పుల సేన మీద బాణములు ప్రయోగించెను. దేవతలు బాణములు వేయుచుండిరి. గరుత్మంతుడు వానిని విదలించి వేయుచుండెను. శ్రీకృష్ణుదష్టదిక్పాలకులతో యుద్ధము చేసెను. వారు కృష్ణుని ముందు నిలువలేక పారిపోవుచుండిరి. ఇంద్రుడు వారిని నిలుదని యాపి తాను పోయి కృష్ణునెదిరించెను.

అప్పుడు కృష్ణుడు మరల నందరిని బాణములతో ముంచెను.

ఈ యుద్ధము చమత్కారమైనది. అన్నదమ్ముల నడిమి యుద్ధము. ఇంద్రుడన్నగారు. తమ్ముడు కృష్ణుడు. తమ్ముడన్నగారినెప్పుడు రక్షించుచుండును. ఏదో వచ్చి యాయన్న తమ్ముని దండించుటకు బయలుదేరెను. ఒక్కటియే ప్రశ్న. అన్న యందలి మర్యాదచేత తమ్ముడు పారిజాత వృక్షమును వదలిపెట్టి పోవునా? సత్యభామ యందలి పక్షపాతము చేత తక్కిన శత్రువులను విదిలించినట్లే యన్నగారిని కూడ విదలించునా? ఈ విడ్డూరము చూచుటకు దేవతలు సగము మంది మూగిరి.

వారి యుద్ధము యుద్ధమా? కోపములు కోపములే! బాణములు బాణములే! శ్రీకృష్ణుడు ఇంద్రునితో నొక చమత్కారమైన యుద్ధము చేసెను. ఇంద్రుడాగ్నే యాస్త్రమును వేసెను. ఆ యాగ్నేయాస్త్రము కృష్ణుని తేజస్సునందు మునిగి పోయెను. అతని వాయవ్యాస్త్రము కృష్ణుని యూరుపులో ననగా నిశ్వాసములో మునిగిపోయెను. ఇంద్రుడు వేసిన సూర్యాస్త్రము కృష్ణుని కనుచూపులో నడగెను. ఇంద్రుని బ్రహ్మాస్త్రము కృష్ణుని నాభి యందు మునిగిపోయెను. ఇంద్రుని పాశుపతాస్త్రము స్వామియొక్క శరీరమునం దణగిపోయెను.

అనగా భగవంతుడైన కృష్ణుడు నిజముగా నింద్రునితో యుద్ధమాడలేదు. తాను భగవంతుడనని చూపించెను "నేను నీకు తమ్ముడనే! అది లోక మర్యాద. రాక్షసులు నీతో యుద్ధమాడినట్లు నేనాడను. నేను రాక్షసులతో యుద్ధమాడినట్లు నీతో నాడను" అని చెప్పుట.

అప్పుడింద్రుడు శ్రీకృష్ణుని మీద వజ్రాయుధమును ప్రయోగించెను. ఇది ఇంద్రుడు చేయరాని పని. చేసెను.

భగవంతుడేమి చేసెను? గరుత్మంతుని యడ్డముగా ద్రిప్పి వజ్రాయుధమును చేతితో పట్టుకొనెను.

ఇంద్రుడు వజ్రాయుధమును ప్రయోగించినప్పుడు లోకములు తహతహలాడి పోయెను. దీనితో నన్నదమ్ములకు సరి! ఇంక నింద్రుడు లేడు, గింద్రుడు లేడు స్వామి వానిని శిక్షించును. ఇంద్రుడేమి కావలయును? మూడు లోకముల పరిపాలన యేమి కావలయును?

తెలుగు పలుకుబడులు

శ్రీకృష్ణుడు వజ్రాయుధమునట్లు పట్టుకొనగా తక్కిన దేవతలేమైరి? విద్యాధరులు పారిపోయిరి. ఖచరులు గగ్గులకాడైరి. గంధర్వులు చట్టుపై పోకలై చనిరి. గరుడులు పంచబంగాళమైరి. కన్నది గతిగా కిన్నరులు వెళ్లిరి. పన్నగులు పటాపంచలైరి. సిద్ధులు పోయిన పోకలై పోయిరి. దిక్పాలకులు దిక్కు మొగములైరి.

తిమ్మన్న యీ తెలుగు పలుకుబడులలోని క్రియలను వాడెను.

అప్పుడు ఋషులు వచ్చి స్వామిని ప్రార్థించిరి.

అప్పుడింద్రుడు తన యేనుగును డిగ్గి వచ్చి శౌరికి నమస్కారము చేసెను. ఇప్పుడొక చమత్కారమైన ఘట్టము. కోపమును పట్టుదలయు నున్నప్పుడు సరే! అవి యుడిగినంతనే అతడన్న, యితడు తమ్ముడు, లోకమర్యాద చెడిపోవుచున్నది. అప్పుడు కృష్ణుడు "అన్నా! లే! లే! అది యేమిటి! తప్పు నీది కాదు. నాది. నీ మరద లీ చెట్టడిగినది. అంతే! ఇదిగో, నీ వజ్రాయుధమును నీవు తీసుకొ"మ్మనెను. అనగా నింద్రుడు "అది కాదయ్యా! ఈ పారిజాత వృక్షము కూడ నీదే! నీవు బ్రతికి యున్నన్నినాళ్లు ఈ చెట్టును నీ దగ్గఱనే యుంచుకొ"మ్మనెను.

ఒకటి శ్రీకృష్ణుని యొక్క సర్వశక్తిమత్త్వము. రెండు ఇంద్రునియొక్క ధర్మనిర్వహణత్వము మూడు బంధుత్వము. మరల లౌకికములైన భావములు లౌకికములైన భావములే!

తిమ్మన్న యీ రీతిగా వారి యుద్ధము లోపల యుద్ధము కానట్లు, పైకి యుద్ధమువలె వర్ణించెను. కృష్ణుడేమి చేసెను? సత్యభామకు సంతోషము కల్పించెను. పరిస్థితి చూచి సత్యభామ గ్రహించినచో గ్రహించవలయును. శ్రీకృష్ణుడు చెప్పడు.

పారిజాత పరిమళములు

అప్పుడు పారిజాతమును గరుత్మంతుని మీద నిడి, వారు మరల తిరిగి వచ్చిరి.

ఇంక తిరిగి వచ్చునప్పుడు మార్గమంతయు పారిజాతపు వాసనలు గుబులు కొన్నవి. ద్వారకలో రాజమార్గమంతయు పారిజాత పరిమళములే! ఆ పుష్పము

ద్వారకలోనికి వచ్చినంతనే దరిద్రుల యిండ్లు కూడ ధన సమూహములతో నిండిపోయెను. వృద్ధులందఱు యువకులైరి. చెవుడు కలవారికి చెవుడు పోయెను. గ్రుడ్డివారికి నేత్రములు వచ్చెను. కుంటివారు నడువ నారంభించిరి.

శ్రీకృష్ణుడు తల్లిదండ్రులకు నన్నలకు నమస్కరించి మిత్రులను కౌగిలించుకొని, బంధువుల యెడ వినయము నెఱపి, యాప్తుల నాదరించి, గరుత్మంతుని పంపివేసి యప్పుడు సత్యభామా మందిరమునకు బోయెను.

ఇట్లు వ్రాయుట యొక యాశ్చర్యము. ఎవ్వరి మీదకో దండెత్తిపోయి వారిని గెలిచి తిరిగి యింటికి వచ్చినట్లు శ్రీకృష్ణుడు ప్రవర్తించెను. ఇది యాయనకు యుద్ధము కాదు. గెలుపు కాదు. చుట్టాల మధ్య జరిగిన యొక రగడ. ఆ తల్లిదండ్రులు, బలరాముడు, సాత్యకి, బ్రాహ్మణులు, ఆప్తులు దీనిని పరిగణించరు. అట్టి స్థితిలో కృష్ణుడిట్లు ప్రవర్తించెను.

అనగా కృష్ణునకు మొదటి నుంచియు నొక సందేహము. ఇది యేమగును? అయిన వారితో తగాదా. తానును సర్వలోకముల కధిపతి. తన యన్నయైన ఇంద్రుడు మూడులోకముల కధిపతి. ఆ యధికారము తానిచ్చినదే! అందులో కొంత మరల తాను తీసుకొనుట. ఇది తప్పు అడుగుటకు సిగ్గుపడుట. దొంగిలించి తెచ్చుట మరియు నసహ్యము. శౌర్యముచేత తీసికొని రావలయును. అది శౌర్యము ప్రకటించవలసిన భూమి కాదు.

కృష్ణుని యదృష్టము కొలది నింద్రుడు యుద్ధమునకు వచ్చెను. రానిచో నే మయ్యెడిది? కృష్ణుడొక యసభ్యపు పని చేసినట్లయ్యెడిది. మర్యాద నుల్లంఘించి నట్లయ్యెడిది. ఇంద్రుడు యుద్ధమునకు వచ్చుట వలన కృష్ణుని మర్యాద రక్షింపబడినది. దానికి కృష్ణుడు మిక్కిలి సంతోషించెను. అందుచేత తల్లిదండ్రులను బలరాముని చూచి నమస్కరించుట. బంధువులయందు వినయముగా ప్రవర్తించుట మొదలైనవి జరిగెను. అసలు వారికి కృష్ణుడు పారిజాతమును తెచ్చుట కొరకు స్వర్గమునకు వెళ్లినాడనియే తెలియదేమో!

మృదువైన భావములు

తిమ్మన్న ఏమి యందమైన కావ్యమును వ్రాసెను! ఎంతెంత సూక్ష్మములైన విషయములను లిఖించెను. దీనిని వట్టి యుద్ధముగా చదివినచో తిమ్మన రచనలోని సొగసు తెలిసికొన్నట్లు కాదు.

ముక్కుతిమ్మనార్యు ముద్దుపలుకు అనగా అతని పద్యములోని మెత్తదనము, మాటలలోని రామణీయకత మాత్రమే కాక భావములు కూడ నున్నవి. ఆ భావములు కూడ కొన్ని పద్యములలో చాలా మెత్తగా ముద్దుగా నుండును. అంతేకాదు. వర్ణించిన కథయే, కథలోని వ్యవహారమే ముద్దుగా నుండుట.

శ్రీకృష్ణుడు ఇంటికి వచ్చి, సత్యభామ యింటిలో నుండి - అంతవఱకు పారిజాతమును సత్యభామ కీయలేదు - అక్కడ నిచ్చినాడు. తానే మోసికొని వచ్చినాడు. అక్కడ "ఇదిగో పారిజాతము, నా ప్రతిజ్ఞ వలన నిది వచ్చినది కదా" యని యిచ్చినాడు. ఇదియు చమత్కారమే!

ఇంటికి వచ్చి యిచ్చుట యిచ్చుట యేమి? గరుత్మంతుని వీపుపై నుండి సత్యభామనే తెచ్చుకొనమనవచ్చును. ఇంటిలోనికి వచ్చి యేదో సుఖాలాపము చేయుచు "ఇదుగో పారిజాతము! ప్రతిజ్ఞచేత వచ్చినది కదా" అనుటయేమి! అంత తొందఱపడిన సత్యభామ యింతవరకు నూరకుండుట యేమి! తానే గరుత్మంతుని బుజముమీద పెట్టవచ్చును. తానే యింటిలోనికి తెచ్చికొనవచ్చును. ఆమెయు యుద్ధము చూచినది. పరిస్థితులు గ్రహించినది. ఈ తన కోర్కిలోని యమర్యాద గుర్తించినది. తాను సిగ్గుపడుచున్నది. ఈ మెత్తని సాంసారికములైన భావనలన్నియు వెనుక నున్నవి. తిమ్మన్న యంత గడుసువాడు

సవతుల స్తోత్రము

నిజానికి ఈ పారిజాతము తెచ్చుట యెవరి కేమి నష్టము! సవతులకు నష్టము. వారికి మాత్రము నష్టమేమి! "శ్రీకృష్ణుడు సత్యభామ యేది యడిగిన నది చేయును. మనకు చేయడు" అన్న యూహ మాత్రము వారి కుండును. అది తప్పదు తాము మాత్రము భర్త నడుగరాదా? చేయడేమో! ఆ చేయించుకొను నేర్పు తమ వద్ద

లేదేమో! అందుచేత వారు సత్యభామాకృష్ణుల ప్రేమను స్తోత్రములు చేసిరి. ఇది యాశ్చర్యము. పదునారువేల మంది భార్యలు రకరకములుగా నూహింతురు. వాని నన్నిటిని వర్ణించుట యెట్లు? ఎట్లూహించినను వారు చేసినది స్తోత్రము. తిమ్మన్న యీ పద్యమును వ్రాసెను (5-51). ఇది యొక యాశ్చర్యమైన రచన.

పారిజాతమును తోటలో నాటిరి. సత్యభామ ప్రతిదినము దానికి పూజ చేయుచుండెను. అది యేమి సామాన్యమైన చెట్టా! అన్ని పూవుల వాసనలను వేయును. ఊరియంతకు తన నీడనిచ్చును. చిత్రచిత్రములైన ఫలముల నొసంగును. ఏ కోరిక నడిగిన దానినిచ్చును. "ఓ చెట్టా! నీవు పెద్దపులివలె కన్పించుము. పిల్లివలె కన్పించుము, ఏన్గువలె కన్పించుము" ఏ రీతిగా నడిగినా నా రీతిగా కన్పించును.

కానీ ఈ పారిజాతమును సత్యభామా గృహారామ నిత్యమైనది. ఆ చెట్టు ఆరామ నిత్యమైనదట! ఈ నిత్య శబ్దమిచ్చుట వాడుట మాత్రము తిమ్మన్న గడుసుదనములలో నొకటి (5-52)

వింత చుట్టము

ఇక్కడికి కథ యైపోయినది. నిజానికైపోయినది. మన యింటిలో నొక యేదో విశిష్టమైన వస్తువు లేదనుకొన్నాము. అది వచ్చినది. అది వచ్చినదన్న సంతోషము ప్రదర్శింతుము నలుగురిని పిలుతుము. దానిని చూపింతుము. భోజనాలు పెట్టుదుము. అది మనకు తృప్తి. అప్పటికిగాని యావస్తువు మనకు వచ్చినట్లు కనిపించదు.

లోకములో మరియొక చమత్కారమున్నది. మనవాడే! ఆ వస్తువు మనకు రాకుండెడి ప్రయత్నము చేయును. ఇచ్చముగా చేయడు. ఆఁ! వచ్చినప్పుడు చూతములే! యన్నట్లు ప్రవర్తించును. అది వచ్చిన తరువాత వాడు కూడ నందరితో బాటు సంతోషించెడివాడే! ఎక్కువ సంతోషించును. ఆ చుట్టాలను పిలుచుట, ఆ భోజనాలు పెట్టుట, అది యంతయు తానే చేసి పెట్టినట్లు నటించుట – ఇట్లు జరుగును ఈ పారిజాతాపహరణ కథకు మూలమెవరు? నారదుడు. కృష్ణుని

ప్రతిజ్ఞ. స్వర్గమునకు బోవుట. చెట్టును దొంగిలించుట. ఇంద్రునితో యుద్ధము. ఈ యల్లరికి మూలకారణము నారదుడు.

ఈ నారదుడెట్టివాడు? కథలో దేవర్షి. నిజమే! ఆయనకెమియు నక్కరలేదు. మీరు మీరు పోట్లాడుకొనుచున్నచో చూచి సంతోషించెడివాడు. మీరు మీరు వ్యవహారములు పొసగ ద్రోసికొని సుఖముగా నున్నచో మీ సుఖమును జూచి యానందించెడివాడు. లోకములో నిట్టి బంధువుండును. వాడు రెండు పక్షములందును తంపులు పెట్టును. రెండు పక్షములకు ప్రియుడే! ఎక్కడ శుభము జరిగినను వాడు పెత్తనదారు. వానికి సంసారము లేదు. దగ్గఱి బంధువు కాదనుటకు వీలులేదు. వానివలన వచ్చెడు మహాపద లేదు. నారదుడు దేవర్షియగుట తీసివేసినచో లోకములో కొన్ని కుటుంబముల యందుండెడి యీ లక్షణములు గలిగిన చుట్టము వంటివాడు.

పుణ్యక వ్రతము – మగని దానము చేయుట

నారదుడు మరల వచ్చినాడు, సత్యభామతో పుణ్యక వ్రతమును చేయు మన్నాడు. ఆ వ్రతకల్పము నుపదేశించినాడు.

ఈ వ్రతములో నొక విచిత్రమున్నది. మగనిని దానము చేయవలయును.

సత్యభామ వ్రతము నారంభించినది. బంధువులందఱు వచ్చినారు. ద్వారకలో యదువులు, వృష్ణులు, కుకురులు, భోజులు, అంధకులు అన్న రాజవంశ ములున్నవి. హస్తినాపురమునుండి కౌరవులు పాండవులు వచ్చిరి. ఒక పెద్ద దాన మంటపమును గట్టిరి. దేవతలు వచ్చిరి. మహామునులు వచ్చిరి. మేళాలు, తాళాలు, పెద్ద యుత్సవము. సత్యభామయు కృష్ణుడు పీటలమీద కూర్చుండిరి. ప్రద్యుమ్నుడు, సాత్యకి – ఉత్సవమంతయు వీరి మీదనే నడచుచున్నది ద్రౌపది, సుభద్ర వచ్చిరి.

సత్యభామ కల్పవృక్షమునకు ప్రదక్షిణము చేసి నారదునకు పూజలు చేసినది.

అంతయునైన తరువాత నారదుడు సత్యభామతో నిట్లనెను. "మరి భర్తను దానము చేయవలయును. ఆయన యొప్పికొనునో యొప్పికొనడో" యన్నాడు. నారదుడెక్కడి కక్కడికి తగాదాలు పుట్టించెడివాడు, ఇది చాలా కష్టమైన పని.

శ్రీకృష్ణుడు పదునారువేల భార్యలకు భర్త. అందులో నెనమండుగురికి మరీ భర్త. ఆయన ఉమ్మడి మగడు. అయనను దానమిచ్చుటకు తానెవరు? కృష్ణుడొప్పికొనినను న్యాయముగా జరుగరాదు. కాని సత్యభామ కొఱకు పారిజాతపు పూవు తెచ్చిన కృష్ణుని కాదనుటకు తక్కిన యే భార్యకు గుండె లానవు. ఇదియొక క్లిష్ట పరిస్థితి. రుక్మిణికూడ నచ్చుటేయున్నది. ఆమె కూడ వ్రతమునకు వచ్చినది.

ఎట్లు వచ్చినది?

ఇందిరా ప్రతినిధి

"సతులు పదారు వేవురును సంగడి రా వదనాంబుజంబునన్
కృతక వికాస మచ్చుపడ కృష్ణుని పట్టపుదేవి యిందిరా
ప్రతినిధి రుక్మిణీ రమణి రాఁ దగవౌనని వచ్చెఁ బుణ్యక
వ్రతము గనుంగొనన్ గమల రాగమణీ శిబికాధి రూఢయై." (5–74)

ఆమె ముఖమునందు కృతక వికాస మచ్చుపడ వచ్చెను. తెచ్చికొనిన సంతోషముతో వచ్చెనని యర్థము. ఆమె ఇందిరా ప్రతినిధి. లక్ష్మీదేవియే రుక్మిణిగా పుట్టెనని యర్థము.

స్వర్గమునందు నందనవనములో పారిజాతపు మొక్కను పెల్లగించినప్పుడు వనపాలకు లడ్డగించగా సత్యభామ ఏమన్నది?

"ఈ దివ్య భూరుహమునకు ఇంద్రాణి యెవ్వతె! ఇంద్రుండు నెవ్వఁడు? తోడి యిందిరను కౌస్తుభము నెవ్వప్పుడధిపుడై ధరియించె నతఁడె చేకొనుగాక!" అన్నది. ఈమె ఇందిరా ప్రతినిధి. ఈ సత్యభామ అప్పుడు వాడిన మాట ఇందిర. కనుక నీమె లక్ష్మీదేవి యని సత్యభామకు కూడ కొంత తెలిసి యుండవచ్చును. ఆమె కమల రాగమణీ శిబికాధి రూఢయై వచ్చెను. మరియు తక్కిన పదారువేల స్త్రీలు నామెకు తోడుగా వచ్చుచుండిరి. ఈ భోగము సత్యభామకు నెప్పుడు నుండదు. అమె యెందుకు వచ్చెను! "పుణ్యక వ్రతము" కనుగొనంగ వచ్చెను. సత్యభామమీద ప్రేమచేత రాలేదు. కృష్ణునకు భయపడి రాలేదు. వ్రతమును చూచుటకు వచ్చెను. ఆ వ్రతము పరమేశ్వరీ స్వరూపము. తాను పరమేశ్వరి, పరమేశ్వరీ ప్రతినిధి. అందుచేత వచ్చెను.

భారతీయ సారస్వతపు ప్రత్యేకత

అప్పుడు సత్యభామ శ్రీకృష్ణుని వంక చూచి తలవంచికొని "చిత్తగించితే మునిపతిమాట" అన్నది. ఈ దానమిచ్చుటలోని యర్థమామెకు తెలియు నన్నమాట. ఆయన యేమన్నాడు? ఇది యాగమోక్తము కనుక చేయవచ్చునన్నాడు. అంతయు రహస్యముగా నున్నది.

సత్యభామ కల్పవృక్షముతో కలసి స్వామిని పూలదండతో కట్టినది. ఇపుడు సత్యభామ చెలికత్తెలు స్వామితో పరాచికములాడిరి. ఈ వ్రతమునకు బంధువు లందఱు వచ్చిరి కదా! వారిలో ధర్మరాజు, భీముడు, ఫల్గునుడు కలరు. వారు సత్యభామ చెలికత్తెలను రెక్కొలిపిరి. ఇది యుత్సవములోని సొగసు.

సత్యభామ దానమిచ్చినది. శ్రీకృష్ణుడు నారదునకు దాసుడయ్యెను

మేళవించినవి సుమ్మీ దీని మెట్లని
మాంసలాంసంబున మహతిఁ జేర్చి
మిన్నేటి జలము సుమ్మీ తొలంకెడు నని
డా చేత మణికమండలు వొసంగి
యిది జపోచితము సుమ్మీ జతనం బని
వలచేతఁ బద్మాక్షవలయ మిచ్చి
యీశానుఁ డిచ్చెఁ జుమ్మీ మాకు నిది యని
శార్దూల చర్మంబుఁ జంకఁ జొనిపి.

పొమ్ము పొమ్మని యొక కొంత పోవఁ బోవ
రమ్ము ర మ్మని మరలఁ జేరంగఁ బిలిచి
కపట నటనా పరుం డైన కంసవైరిఁ
బరమముని నవ్వుటాలకుఁ బనులు గొనియె (5-86)

ఇది భక్తుడు భగవంతునితో నాడుకొనుట, ఇట్టి పద్యము ఇతర దేశములలో, ఇతర సారస్వతములలో నుండదు. భారత దేశములోననే, ఈ దేశపు సారస్వత ములలోననే యుండవలయును. శతవిధాల మరియే కవియు వ్రాసియుండదు.

తెలుగులో కూడ ఒక్క ముక్కు తిమ్మన్నయే వ్రాసెను. ఈ భారతదేశములోననే భగవంతుడు పుట్టును. ఇక్కడనే ఇంతటి యందమున్నది. తక్కిన మతములలో నీ సౌందర్యముండుటకు వీలేలేదు.

బంధ కవిత్వము

సత్యభామ భగవంతుని మరల కొన్నది. నగలిచ్చికొన్నది. ఇచ్చట నారదుడు భగవంతుని స్తోత్రము చేసెను.

ముక్కు తిమ్మన్న పది పద్యములలో స్తుతించెను. ఈ పది పద్యములును బంధ కవిత్వము. మొదటిసారి కావ్యములో బంధ కవిత్వము వ్రాసినది ముక్కు తిమ్మన్నయేమో!

కావ్యమైపోయినది.

కృష్ణ తులాభారమని లోకమున నొకటి యున్నది. సత్యభామ నగలకు స్వామి సరితూగలేదనియు, అపుడు రుక్మిణి తానొక తులసిదళము వేయగా సరితూగెననియు నా కథ యున్నది. తిమ్మన్న దానిని వ్రాయలేదు.

వ్రాసినచో నేమగును? ఈ శృంగార రసమంతయు ధ్వంసమగును. సత్యభామ సంసారము నిర్మూలమగును. తిమ్మన్న చేసిన సృష్టి కది కళంకమగును.

తిమ్మన్న వ్రాసినది లోకములోని యొక గొప్ప యింటిలో జరిగెడి వ్యవహారము. భార్య యేదో యడిగినది. భర్త తెచ్చిపెట్టినాడు. దానికి సంబంధించిన యొక పండుగ జరిగినది.

కృష్ణుడు, పారిజాతము, స్వర్గమునుండి తెచ్చుట – ఈ మూడంశములను తీసివేసినచో నిది యొక సామాన్య సంసారపు కథ. లోకములో ధనవంతుల యిండ్లలో లక్షవత్తుల వ్రతము చేయుదురు. అప్పుడు నింత హంగామా చేయుదురు.

ఇది కథ. ఈ కథలో ఒక వీర రసమునకు ప్రాధాన్యము లేదు. మొదట కొంచెము శృంగార రసమునకు ప్రాధాన్యమున్నట్లు కన్పించును గాని కావ్యపు నడుమను చివరను, అది కూడా లేదు.

ముద్దైన కావ్యము

లోకములోని యొక వృత్తాంతము. దానిని కావ్యముగా వ్రాయుట తెలివి. కథ కుదిరినది. కనుక తిమ్మన్న దాని నాశ్రయించినాడు.

తిమ్మన్న పలుకుబడి ముద్దు.

అతని భావములు ముద్దు.

అతని కథావస్తువు ముద్దు.

ముక్కు తిమ్మనార్యు ముద్దు పలుకు - అన్నమాట ఈ రీతిగా ముప్పేటగా నున్నది.

ముద్దు అన్నమాట యర్థము విచారించవలయును. వాడు ముద్దైన బిడ్డ. ఆ పిల్లను చూచినచో నాకు ముద్దుగా నుండును. ఇది పరాయి పిల్లలను గురించి చెప్పెడి మాట. వారియందు మనము రమించము. ఒక సుకుమారమైన మెత్తన భావము వారిని జూచినచో మనకు కలుగునని యర్థము.

ఈ కావ్యము కూడ అంతవరకే! నిన్ను రసలోకములకు తీసికొని పోదు. బహుశబ్దముల ప్రౌఢ ప్రయోగము చేత నిన్ను తన్మయత్వము పొందించదు.

కాని దీనియందు నీవు సుఖపడుదువు.

ఇది యొక ముద్దైన కావ్యము.

పరిష్కరణము - పాఠనిర్ణయము

ఆంధ్ర వాఙ్మయ చరిత్రలోఁ బ్రబంధ యుగమునకుఁ గల స్థాన మద్వితీయము. అది రాయల యుగము: స్వర్ణయుగము. కృష్ణ దేవరాయలు మహారసికుఁడు, మహాకవి, విజేత, కళలయందును, గదనమునందును గండరగండఁడు. మహా కావ్యములను రచించెను. ప్రబల దుర్గములను జయించెను. కవుల నందల మెక్కించెను. శరణ మర్థించిన శత్రువీరులను గరుణించి కాచెను. కనుకనే ఆ మహనీయుఁడు 'సాహితీ సమరాంగణ సార్వభౌముఁడు.'

రాయలు 'కృతి రచింపుము మా' కని పెద్దనార్యు నర్థించినట్లు తిమ్మనార్యు నడుగలేదు. తిమ్మన కవితాకన్య తనంత తానుగ రాయలను చేపట్టినది.

అలనాఁడు కలహాశనుఁడు నారదమునీంద్రుఁడు నాకము నుండి యొక పారిజాత సుమమును దెచ్చి కృష్ణున కుఁ గానుకగా నిచ్చెను. అది సత్యభామకు అదమ్యమైన యాగ్రహమునకుఁగారణ మాయెను. తిమ్మనకవి యీ పారిజాతమును గృష్ణరాయల కంకితమిచ్చెను. ఇది రాయలకుఁ దను దేవేరియగు తిరుమలదేవిపైఁ గలిగిన కినుక నుపశమింపఁజేసేను. చిత్రము!

ముద్దు పలుకులకు మారుపేరు ముక్కు తిమ్మన మృదుకవిత. ముద్దు లొలుకు పలుకుల కలికితన మాయన సొమ్ము. అట్టి తిమ్మనార్యుని యీ పారిజాతాపహరణ కావ్యమునకు సాధ్యమగునంతలో సముచిత పాఠములఁ గూర్చుటకుఁ జేసిన ప్రయత్నమున మాకు నీ క్రింది ప్రతు లాధారములు:

1. నాగపూడి కుప్పుసామయ్యగారి పరిమళ వ్యాఖ్యా సహిత ప్రతి (1920)

2. శ్రీ దూసి రామమూర్తిశాస్త్రిగారి వ్యాఖ్యగల వావిళ్ళ ప్రతి (1953)

3. ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ ప్రతి.

4. మదరాసు ప్రభుత్వ ప్రాచ్య లిఖిత గ్రంథాలయ మందలి సి.పి. బ్రౌను వ్రాఁత ప్రతి (డి.సం 559)

పై వ్రాఁత ప్రతిలో సరసములైన యపూర్వ పాఠము లనేకములు దొఱకినవి. వానిలోఁ గొన్ని ప్రధాన పాఠములుగను, మరి కొన్ని పాఠాంతరములుగను నీ ముద్రణమున గ్రహించితిమి. మచ్చునకుఁ బ్రధాన పాఠములుగ స్వీకృతములైన కొన్ని:

ముద్రిత ప్రతి పాఠము	వ్రాఁత ప్రతి పాఠము
1-21 మునుకొని కొండవీటికడ	మునుపొక కొండవీట నతి
కొండవీటికడ నాహవభూమి	కొండవీట శరణాగతుఁడైన
గరుణామతి.	గదనంబున.

ఈ పద్యము యొక్క యెత్తుగడలో "మునుకొని" యను వ్యర్థ పదముకంటె "మును పొక" యన్నది సందర్భోచితము నర్థవంతమును. ఇఁకఁ గదనంబున శత్రువునైనను శరణాగతుని గాచుట యున్నది రాయ లాచరించి సిద్ధాంతము చేసిన విషయము. (ఆముక్త. 4-235, 249)

కోపోద్యోగమున

1-102 కోపాగారమున

కోపోద్వేగమున

పరిమళ వ్యాఖ్యాత లీపద్యమునఁ "గపోద్యోముగన" నను పాఠమే తత్పూర్య ముద్రిత ప్రతులలో నున్నదనియు, దానికంటెఁ "గోపోద్వేగమున" నన్నచో సరసముగా నుండుననియు, నట్లే కవి వ్రాసియుండుననియు నూహించి సవరించిరి,

సురభి వ్యాఖ్యాతలు "కోపోద్యోగమున" నను ప్రధాన పాఠమునే గ్రహించియు, "కోపోద్వేగమున" నను పాఠమే సరసమని యభిప్రాయపడిరి. ఈ పద్యమున సత్య యొక్క కోపోద్వేగమును గాని, యామె కోప ప్రయత్నము (ఉద్యోగము) చేయుచున్న దని కాని తెలుపుట కవియాశయము కాదు. ఆమె కోపము తత్పూర్వ పద్యములందే వ్యక్తము. ప్రకృతము సత్యకోపాగారమున నితర వ్యాపారములు మాని యుండెననుటయే లెస్స.

1-103 కరావళి హావళి కరవళిచే వసివాడి

సూర్యకిరణములచే వాడిపోయిన తీఁగవలెనన్నచోఁ జాలును. ఇందు 'హావళి' యను పదమునకు బాధ, యుపద్రవ మను నర్థము లున్నను నది యిచట వ్యర్థపదమై తోఁచుచున్నది - కేవల మను ప్రాసశోభ తప్ప ఇఁక వసినాడు పద మిక్కడ సార్థక మగు ప్రౌఢ ప్రయోగము.

2-17 సతీమణులు సఖీమణులు

కృష్ణుఁడు సత్య యింట నుండెను. అచటికి నారదుఁడు రాఁగా నతనికి సత్యా కృష్ణులతిథి సత్కారము చేయుచుండిరి. అపుడిరువురు "సతీమణులు" భోజనమునకుఁ బళ్ళెరములు పెట్టితి మని విన్నవించిరి. ఈ సతీమణు లెవ్వరు? కృష్ణుని భార్యలలో నెవరైన మరి యిద్ద అచ్చట నున్నట్లులేదు. లేక వేఱ స్త్రీ లన్నచో వారాపని చేయుదురా? కావున వారు సత్యభామ యొక్క చెలికత్తెలలో ననుభవజ్ఞ (సఖీమణు) లనుటయే సొబగు.

4-57 కరసంజ్ఞ కనుసంజ్ఞ

కృష్ణుఁడు పారిజాత వృక్షమును బెకలించి దానిని గరుడుని పైఁ బెట్టుకొని పోవ నుండఁగా వనపాలకు లాతని నడ్డుపెట్టిరి వారికిఁదగు సమాధాన మిచ్చుటకుఁ గృష్ణుడు సిద్ధపడఁగా మోమునఁ జిఱునవ్వు చెంగలింప మాటాడ వలదని సత్య కరసంజ్ఞచేఁ బతిని వారించెను. ఇచ్చటఁ జేసన్నచే వారించె ననుటకంటెఁ గను సన్నచే వారించె ననుటయే సందర్భోచితము గదా! 2-105 బాసదప్పర గండకా!

అన్ని ప్రతులయందును బార మిట్లే కలదు. "మూరురాయర గండా"దుల వలె నిది కృష్ణరాయల కన్నడ బిరుదము, "భాషె తప్పువర గండాంకా!" యని కన్నడమున నుండి తెలుఁగున నిట్లు మారియున్నది. మాట తప్పువారిని శిక్షించువాఁడను బిరుదమును దాల్చిన వాఁడా! యని యర్థము.

1–6 ఈ పద్యము వ్రాఁత ప్రతిలో నిట్లున్నది.

వలిమలయేలువాని తలవంకఁ
దనర్చిన పువ్వుగుత్తి, వే
ల్పులగమిజుట్టి, పాల్కడలి ముద్దుల
పట్టి, పయోజవైరి, చు
క్కల గమికాఁడు, జక్కవల గాసి,
విధుండు నృసింహ కృష్ణ రా
యలఁ గరుణారసంబు తనరారెడు
చూపులఁ జూచుఁ గావుతన్

తెలుఁగు నానుడులతో నందముగ నుండుటచే దీని నిందుదా హరించితిమి.

సామాన్య పాఠకులకు నుద్దిష్టమైన యీ ప్రచురణములోఁ బాఠాంతరముల నింతకంటె నెక్కువగఁ జర్చించుట కవకాశములేదు.

ఇందుఁ బ్రధాన పాఠములుగను, నధస్సూచికలలోఁ బాఠాం తరములుగను గూర్చిన యపూర్వ పాఠములు విద్వాంసుల యామోద పాత్రములు కాఁగలవని యాశయము.

సంపాదకులు

శ్రీ

పారిజాతాపహరణము

ప్రథమాశ్వాసము

(అవతారిక : ఇష్టదేవతా స్తుతి - కృతిపతి (చంద్ర) వంశప్రశస్తి - కృతిపతి కృష్ణదేవరాయల శౌర్య ప్రతాపములు - కావ్యావతారిక - శ్రీకృష్ణుని సంసార విభూతి, రుక్మిణితో జూదమాడుచున్న శ్రీకృష్ణుని దర్శనార్థము నారదుఁడు వచ్చుట - నారదాగమన వర్ణనము - నారదునకు రుక్మిణీ కృష్ణుల యాతిథ్యము- నారదుఁడు పారిజాత ప్రసూనమును శ్రీకృష్ణున కర్పించుట - కృష్ణుఁడు పారిజాతమును రుక్మిణి కొసఁగుట - నారదుడు పారిజాత మహిమను వివరించుట - రుక్మిణిపైఁ గృష్ణ ప్రేమాతిశయ ప్రశంస - సత్యకుఁ జెలికత్తె పారిజాత వృత్తాంతము సెప్పుట - సత్యభామ యాగ్రహోదగ్రత - కోప గృహ ప్రవేశము - శ్రీకృష్ణుఁడు సత్యా సౌధమున కరుగుట - శ్రీకృష్ణుఁడు సత్యభామ ననునయించుట - సత్య తనకు మ్రొక్కెడు పతి శిరమును బాదమునఁ దొలఁగఁ ద్రోయుట - రసికావతంసుఁ డగు శ్రీకృష్ణుని లాలనము - కోప వివశయై సత్య శ్రీ కృష్ణుని బరుషోక్తులాడుట - సత్యా విలాప మోహనత - పారిజాత వృక్షమునే తెచ్చి యిచ్చెదనని కృష్ణుని ప్రతిన - సత్య యూరడిల్లుట.

అవతారిక

ఇష్టదేవతా స్తుతి

శ్రీమదికిం బ్రియం బెసఁగఁ
జేర్చిన యయ్యెల లీల వైజయం

తీ మిళి తాచ్చ కౌస్తుభము
నిద్దపుఁ గాంతిఁ దనర్చి యాత్మ వ
క్షోమణి వేదిఁ బొల్పెసఁగఁ
జూడ్కులపండువు సేయు వేంకట
స్వామి కృతార్థుఁ జేయు నర
స క్షితినాథుని కృష్ణరాయనిన్ 1

మ. పొలఁతుల్ కౌఁగిటఁ గ్రుచ్చి యెత్తి తలఁబ్రా లోఁయించు నవ్వేళ నౌఁ
దల గంగం దననీడఁ దాన కని మౌగ్ధ్యం బొప్ప వేతొక్క తొ
య్యలి యంచు న్మదినెంచు పార్వతియసూయావాప్తికిన్న వ్వ క్రొ
న్నెలపూ దాలుపు కృష్ణరాయనికి సంధించు న్మహైశ్వర్యముల్. 2

మ. తన దంతాగ్రముచేతఁ దీక్ష్ణమతి, నుద్య త్కుంభయుగ్మంబుచే
త నితాం తోన్నతి, దాన విస్ఫురణ నుత్సాహంబు, శుండా ముఖం
బున దీర్ఘాయువు నిచ్చుఁ గావుత గుణాంభోరాశికిం గృష్ణరా
యనికి న్వారణరాజ వక్త్రుడు కృపాయత్తైక చిత్తాబ్జుఁడై 3

చ. సరసపు టల్కఁ దీర్చుతటి శార్ఙ్గ సుదర్శన నంద కాబ్జ సం
భరణ గుణాప్తి నెన్నడుముపైఁ గటిపై జడపై గళంబుపై
హరి నలుగేలుఁ బైకొన సుఖాంబుధి నిచ్చలు నోలలాడు నిం
దిర కృపఁ జూచుఁగాత నరదేవశిఖామణిఁ గృష్ణరాయనిన్. 4

చ. తన మృదుగీతికా పరిణత ధ్వని వైఖరిఁ బల్కు మంచు నిం
చిన రహిఁ జేతివీణియకుఁ జెక్కులు గీఁటుచు నేర్పు లీల నొ
య్యన నఖరాంకురంబుల నయమ్మునఁ దంత్రులు మీటి గాన మిం
పొనరఁగఁజేయు వాణిప్రతిభోన్నతుఁజేయుతఁ గృష్ణరాయనిన్

చ. వలిమలయల్లువాఁడు తలవాఁక ధరించిన పూవుగుత్తి, వే
ల్పులగమి జీవగఱ్ఱ, యుడివోవని చల్వలటెంకి, వెన్నెల
ల్మొలచిన పాదు, పాల్కడలి ముద్దులపట్టి నృసింహ కృష్ణ రా
యలఁ గరుణారసంబు నినుపారెడి చూపులఁ జూచుఁగావుతన్ 6

కృతిపతి (చంద్ర) వంశ ప్రశస్తి

ఉ. ఆ యమృతాంశునం దుదయమయ్యె బుధుం, డతఁ డార్తరక్షణోశి
పాయుఁ బురూరవుంగనియె, నాతని కాయువు పుత్త్రుఁడయ్యె, న
య్యాయతకీర్తికి న్నహుషుఁ డాత్మజుఁడై యిలయేలెఁ, దత్సుతుఁ
డై యలరె న్యయాతి, యతఁడాహవదోహలుగాంచెఁ దుర్వసున్. 7

క. ఉర్వీశమౌళి యగు నా
తుర్వసు వంశంబునందు దుష్టారి భుజా
దుర్వార గర్వ రేఖా
నిర్వాపకుఁ డీశ్వ రాఖ్య నృపతి జనించెన్. 8

ఉ. తామసవృత్తి లేదు, సతతంబును నుగ్రుఁడు గాఁడు, పౌరుషం
బేమి యు వెల్తి గాదు, తన కెందును బైమటీ రాజు లేఁడు, సం
గ్రామములోన నొక్క నరుగాసికి వాసి దొఱంగఁ, డీశ్వర
క్ష్మా మహిళా మనోహరుని సాటియె యీశ్వరుఁ డెన్ని భంగులన్.

ఉ. రాజులనెత్తుటం బరశురాముఁడు వ్రంతలు సేసె రెండుమూఁ
డీ జగతిన్, గణింప నది యెంతటి విస్మయ! మబ్జినీ సుహృ
త్తేజుఁడు కందుకూరి కడఁ దిమ్మయ యీశ్వరుచే జనించె ఘో
రాజి బెడందకోట యవ నాశ్విక రక్త నదీ సహస్రముల్ 10

క. శాశ్వత విజయుఁడు తిమ్మయ
యీశ్వర నృపతికిని గౌరి కెన యగు తత్ప్రా
ణేశ్వరి లక్కాంబికకు
న్విశ్వాతిగ యశుఁడు నరసవిభుఁ డుదయించెన్ 11

సీ. ఎవ్వాని విజయంబు లెఱిఁగించు శాసన
స్తంభంబు లాశాంత శైల వితతు;
లెవ్వాని యరిగాఁపు లేపారు కాళింగ
యవనాది వివిధ దేశాధినాథు,
లెవ్వాని నిత్య దానైక విలాసంబు
లారూఢ బహు తులాపూరుషంబు;

లెవ్వాని చిరకీర్తు లింద్రలో కాంగనా
        [1]భోగినీ గీతి కాభోగ పదము;

తే. వాఁడు వొగడొందు సర్వ సర్వంసహాధి
దేవతా [2]ముఖదర్పణ ద్విజయనగర
భద్ర సింహాసనస్థుఁ డున్ని ద్ర తేజుఁ
డీశ్వరాధిపు నరస భూమీశ్వరుండు. 12

సీ. కుంతలేశ్వరుఁడు సిక్కు వడంగ విద్యాపు
        రంబు గైకొని నిజప్రౌఢి నెఱపెఁ;
బారసీకునకు దుర్భర మానవత్వంబుఁ
        దొలఁగించె మానవదుర్గ సీమఁ;
జోళ వల్లభునకు సురవధూ మధు రాధ
        రము లిచ్చి మధురాపురంబుఁ గొనియె;
శ్రీరంగ పట్టణసీమ ఖడ్గనటీ వి
        నోదంబు యావనేంద్రునకుఁ జూపె;

తే. నతఁడు నుతికెక్కె రామసే త్వంతరాళ
కలిత షోడశదాన విఖ్యాత యశుఁడు
మండలీకర మేఘ మార్తాండ బిరుదుఁ
డీశ్వరాధిపు నరస పృథ్వీశ్వరుండు. 13

క. ఆ నరస మహీమహిళా
జానికిఁ గులసతులు పుణ్యచరితలు తిప్పాం
బా నాగాంబిక లిరువురు
దానవ దమనునకు రమయు ధరయును బోలెన్. 14

క. వారలలోఁ దిప్పాంబ కు
మారుఁడు పరిపంథి కంధి మంథాచలమై
వీరనరసింహరాయఁడు
వారాశి పరీత భూమి వలయం బేలెన్. 15

---

1. భోగ గీతకల, 2 ముఖ్య తర్పణ

కృతిపతి కృష్ణదేవరాయల శౌర్య ప్రతాపము

శా. వీర శ్రీనరసింహశౌరి పిదప న్విశ్వంభరా మండలీ
ధౌరంధత్యమునన్ జగంబు ముదమంద న్నాగమాంబా సుతుం
డారూ ఢోన్నతిఁ గృష్ణరాయఁడు విభుండై రత్న సింహాసనం
బారోహించె, విరోధులు న్గహన శైలారోహముం జేయఁగన్. 16

సీ. యాదవత్వమున సింహాసనస్థుఁడు గామి
సింహాసనస్థుఁడై చెన్ను మెఱయ;
గొల్ల యిల్లాండ్రతోఁ గోపగించుటఁ జేసి
పరకామినీ సహోదరతఁ జూప;
మఱి జరాసుతునకై మధుర డించుటఁ జేసి
పరవర్గ దుర్గముల్బలిమిఁ గొనఁగఁ;
బారిజాతము నాసపడి పట్టి తెచ్చుట
నౌదార్యమున దాని నడుగు వఱుపఁ:

తే. గోరి, తొలుమేనఁ దనకైన కొదువ లెల్ల
మాన్పుకొన వచ్చి భువనైక మాన్యలీల
నవతరించిన కృష్ణుఁ డౌ ననఁగ మించె
నరసవిభు కృష్ణరాయ భూనాయకుండు. 17

శా. శ్రీరంగేశ్వర నాభి పంకజ రజశ్శ్రీకంటెఁ, జోళేంద్ర త
న్వీ రాజ త్కుచపాళి కుంకుమముకంటె, న్సహ్య భూభృత్తటీ
నీరంధ్రీకృత గైరిక ద్రవముకంటె, న్వన్నె గావించెఁ గా
వేరీ తోయముఁ గృష్ణరాయఁ డహి తోర్వీనాథ రక్తప్రభన్. 18

సీ. చక్రవర్తి మహా ప్రశస్తి నాఁడును నేఁడు
చెలఁగి ధర్మ క్రమ స్థితి ఘటించె;
భూభృ దుద్ధరణ విస్ఫూర్తి నాఁడును నేఁడు
గో రక్షణ ఖ్యాతిఁ గుదురు పఱిచె;

సాధు బృందావన సరణి నాఁడును నేఁడు
వంశానురాగంబు వదలఁ దయ్యె;
సత్యభామా భోగ సక్తి నాఁడును నేఁడు
నాకల్ప మవని నింపార నిలిపె;

తే. నాఁడు నేఁడును యాద వాన్వయమునందు
జనన మందెను వసుదేవ మనుజవిభుని
కృష్ణుఁ డనుపేర నరసేంద్రు కృష్ణదేవ
రాయఁ డనుపేర నాదినారాయణుఁడు. 19

చ. అలఫణి భోగ రత్నములు నాదిగి భోత్కట గండ గంధముల్
తలఁపునఁ బాటి నవ్వు వసుధాసతి, [1]భూభుజు కీర్తి మౌక్తిక
చ్ఛలమునఁ గృష్ణరాయ నృపచంద్రుని బాహువునందు భూషణో
జ్జ్వలమణులు న్మృగీమదము వాసనయుంగని; ధూర్తలంగనల్

చ. మునుపొక కొండవీట నతిమూఢత రుద్రుఁడు కృష్ణనందనున్
మనసిజునిన్ జయించె; నది మానుషమే! నరసేంద్రుకృష్ణరా
య నృపతి కొండవీట శరణాగతుఁడైన ప్రతాపరుద్ర నం
దనుఁడగు వీరభద్రుఁ గదనంబునఁ గాచె జగత్ప్రసిద్ధిగన్. 21

చ. నెలకొని కృష్ణరాయ ధరణీపతి యుత్కల భూమిపాలుతోఁ
గలన నెదిర్చి హస్తి కర కాండ తతు ల్మసకంపుఁ బాములై
మలసినచోటఁ గూడిన సమగ్ర యశోవసనంబు గప్పి తా
వలవఁగఁ జేసె భూసతిని, వశ్యవిధిజ్ఞుఁడు గాన నేర్పునన్ 22

సీ. ఉదయాద్రి వేగ నత్యుద్ధతి సాధించె,
వినుకొండ మాటమాత్రాన హరించెఁ,
గూటము ల్సెదరంగఁ గొండవీ డగ్గలించె,
బెల్లముకొండ యచ్చెల్లఁ జెటిచె,

1. ధాభుజ

దేవరకొండ యుద్వృత్తి భంగము సేసె,
జల్లి పల్లె సమగ్రశక్తి డులిచె,
గినుక మీఱ ననంతగిరి క్రిందుపడఁ జేసె,
గంబంబుమెట్టు గ్రక్కునఁ గదల్చె.

తే. బలనికాయము కాలిమట్టులనె యడఁచుఁ
గటకమును నింక ననుచు నుత్కలమహీశుఁ
డనుదినమ్మును వెఱచు నెవ్వనికి నతఁడు
రాజమాత్రుండె! శ్రీకృష్ణరాయవిభుఁడు. 23

సీ. బాహు సౌధ క్రీడఁ బరఁగు పంటవలంతి
తొయ్యలి నిడుద కస్తూరి బొట్టు
వైరిసైన్యాబ్ధిలో వచ్చు గెల్పుల నావఁ
గడఁ జేర్చు ప్రాఁకుడుఁ గడపుఁ జేయి
యరి కుంభి కుంభ ముక్తాక్ష రాంకిత మగు
జయ రమా కన్యక చదువు పలక
శత్రురాజులకు నచ్చరల నాకర్షించు
సమరేంద్రజాల పింఛంపుఁ గుంచె.

తే. మేను సగము యశో మహేశానునకును
శౌర్యరవిఁ గోరి వచ్చిన చాయలేమ
సరసవిభు కృష్ణరాయ భూనాథచంద్రు
చేత ననిలోన మించు కౌక్షేయకంబు. 24

షష్ఠ్యంతములు

క. ఏవంవిధ గుణ ఖనికిని
ద్యోవనితా ప్రార్థ్యమాన ధూర్తారి ధరి
త్రీవర సంగతి సుభగం
భావుక రణ ముదిత కలహ పారణ మునికిన్. 25

క. రాధా తన యాధారిత
గా ధాధఃకరణ నిపుణ కర సదయునకున్
మేధావ దసాధారణ
బోధాకర హృదయునకు విబుధ సదయునకున్. 26

క. నాగాంబికా కుమారున
కాగామిగతాధునిక నృపాలభ్యయశ
శ్రీగుంభ హసిత హిమగు ది
శాగజ తను కటజ నైల్య సంభారునకున్. 27

క. సామర్ష దళిత పరభట
సామజ హయ కూల ముద్రుజ క్షతజ ధునీ
కాముకి తాఖిల జలధికి
నాముష్యాయణ సుధీ గృహాంగణ నిధికిన్. 28

క. కోదండ ద్రోణునకును
వేదాధ్వ స్థాపన ప్రవీణునకు సమి
న్నే దిష్ఠ విమత తరసా
స్వాదన వశ తుంద పరిమృజ కృపాణునకున్. 29

క. అసుహృ దసు పవన విసర
గ్రసనరస వ్యసన వశ వికస దసి రసనా
ప్రసరణ శయఫణ విలసన
విస్మృమర మరువకిత సమర వీథీస్థలికిన్. 30

క. వైంధ్య ద్వీప గంధ నిబ
ద్ధాంధ్యాళి ప్రతిప దోది తాలయ విభ వా
వంధ్య ప్రబంధకృతి సం
బం ధ్యనుభావునకు బుధిత మనుభావునకున్. 31

క. వనితా జనతా స్మరునకు
ఘన తాప నితారకాభిక ద్యుచరగవీ

ఘన తాయన కారక స
త్పుని తాత్మ నితాంత దాన పరతంత్రునకున్. 32

క. పరిపంధి దోర్బల సమి
త్పరివర్ధిష్ణు ప్రతాప దహ నారణికిన్
సరసకళా ధోరణికిన్
నరసాధిప కృష్ణరాయ నాయకమణికిన్. 33

వ. అభ్యుదయ పరంప రాభివృద్ధిగా నాయొనర్పం బూనిన పారిజాతాపహరణం
బను మహాప్రబంధంబునకుఁ గథాక్రమం బెట్టిదనిన; 34

కావ్యావతారిక

క. జనమేజయ జనవల్లభుఁ
డనుదినమును హరికథా సుధాస్వాదమునం
దనివి సనక వై శంపా
యన ముని కిట్లనియెఁ గౌతు కాయత్త మతిన్. 35

సీ. హరివంశ కథలెల్ల నానుపూర్విగ నిట్టు
విని కృతార్థుఁడ నైతి మునివరేణ్య!
యా దానవారాతి యమరులఁ బ్రోవఁగఁ
బూని యా యదువంశమున జనించె
నతఁడు గ్రమ్మఱ వారి కాధార మగు పారి
జాతంబు పుడమి కేరీతిఁ దెచ్చె?
ననుమతి నిచ్చిరో! యావేల్పు, లొండేని
బలిమిఁ జేకొనియెనో! పాడి దొఱఁగి

తే. తెలియ నానతి యిమ్ము సందియము దీఱ
వినఁగ వేడుక య్యె సవిస్తరముగ
ననిన నా వ్యాసమునిశిష్యుఁ డతనితోడ
నధిప! వినుమని పలికె నత్యాదరమున. 36

శ్రీకృష్ణుని సంసార విభూతి

చ. హరి నరకాసురుం గెలిచి య ద్దనుజేంద్రుని యింట నున్న య
చ్చరల కొలంబువారి, నెలజవ్వనముం బొలివోనివారిఁ, ద
న్వరునిఁగఁ గోరువారి, లలనామణులం బదియాఱు వేవురం
బరిణయ మయ్యె నారదుని పంపున సౌఖ్యరసైక లోలుఁడై. 37

తే. మఱియు రుక్మిణి, సత్య, జాంబవతి, మిత్ర
వింద, భద్ర, సుదంత, కాళింది, లక్ష
ణ యనఁగా మున్న కల రబ్జనాభునకును
మహిషు లెనమండ్రు సమ తాభిమానవతులు. 38

ఉ. ఆరమణీ లలామముల నందఱఁ గూడి యదూద్వహుండు త
ద్ద్వారవతీ పురోపవన వాటికలం, గృత కాద్రిసీమల
న్వారిధి తీర కుంజ.సదనంబులఁ, గేళి తరంగిణీ తటీ
కైరవిణీ సహాయ మణికల్పిత సౌధముల న్వసించుచున్. 39

శా. ఏయేవేళల నేసరోజముఖి యేయేలీలలం గోరుఁ దా
నాయావేళల నాసరోజముఖి నాయాలీలలం దేల్చి, యే
ఛాయం జూచినఁ దానయై మెలఁగుచున్ సౌఖ్యాబ్ధి నోలాడు భో
గాయత్తుండయి పెక్కురూపముల మాయా కల్పనా చాతురిన్. 40

క. హరి యిట్లు సతుల నందఱ
సరిగాఁ జూచియును భోజ జనపాల సుతం
దరుణీమణి సాత్రాజితి
నిరువుర మన్నించి మిగుల నిచ్చుం జనవుల్. 41

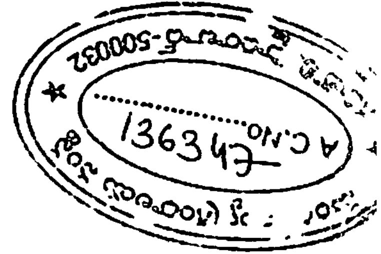
చ. కులమును రూపము న్మగకూరిమియుం గలదాన నంచునీ
వల నల రుక్మిణీరమణి వాసిఁ బెనఁగఁగ, సత్యభామయుం
గులమును రూపము న్మగనికూరిమియుం గలదాన నంచు నా
వలఁ బచరింపఁగా, రవరవ ల్పొడమె న్మది వారి కెంతయున్. 42

రుక్మిణితో జూదమాడుచున్న శ్రీకృష్ణుని దర్శనార్థము నారదుఁడు వచ్చుట

ఉ. అంతట నొక్కనాఁడు ధవళాంబుజనేత్రుఁడు వచ్చి రుక్మిణీ
కాంత గృహంబులోన శశికాంత శిలామయ వేదిమీఁద నే
కాంతమునందుఁ గొందఱు మృగాయతనేత్రలు గొల్వ జూద మ
త్యంత వినోదకేళిమెయి నాడుచు నుండఁగ నద్భుతంబుగన్. 43

నారదాగమన వర్ణనము

సీ. స రి గ మ ప ద ని స సంజ్ఞస్వరంబుల
మహతి నభోవాయు నిహతి మొరయ,
భాగీరథీ పయః పరిపూర్ణ మణి కమం
డలువు హస్తంబునఁ జెలువుమిగులఁ,
బ్రణవమం త్రావృత్తి పావన స్ఫటి కాక్ష
వలయంబు కర్ణ శష్కులిక వ్రేల,
సమరన్ను త్యోచిత చమరవాలంబును
గక్షపాలయు భుజాగ్రమున మెఱయ

తే. దేహకాంతు లకాల చంద్రికల నీన
జడలు మోక్షద్రు పల్లవ శంక సేయ
గగనముననుండి వచ్చె నాకస్మికముగ
నారివేరంపుఁ దపసి దైత్యారికడకు. 44

నారదునకు రుక్మిణీ కృష్ణుల యాతిథ్యము

క. వచ్చిన మునిపతి కెదురుగ
వచ్చి, నమస్కృతి యొనర్చి, వనితయుఁ దానుం
బొచ్చెంబులేని భక్తి వి
యచ్చర రిపు భేది సలిపె నాతిథ్యంబున్ 45

తే అపుడు రుక్మిణి కనుసన్న నబ్జముఖులు
రత్న సింహాసనంబు నారదున కిడిరి

హరియు నమ్మౌని యనుమతి నర్ఘపీఠ
మున సుఖాసీనుఁ డై కరంబులు మొగిడ్చి 46

క. సురసంయమి వర! మీరిట
కరుదేరఁగ నిప్పుడేఁ గృతార్థుఁడ నయితిన్
నిరతంబు మీరు నాపయిఁ
గరుణ గలిగి యునికి యిదియ కారణము సుఁడీ. 47

క. నావుడు శౌరికి నిట్లను
నా వేలుపుఁదపసి "మర్త్యుఁ డాడెడిరీతిన్
నీ విట్లు పలుక [1]నుచితమె!
యే విశ్వజనీన చరిత! యెఱుఁగనె నిన్నున్? 48

నారదుఁడు శ్రీకృష్ణుని దశావతారముల నుతించుట

సీ. ప్రామినులకుల దొంగఁ బాతాళ కుహరంబుఁ
జొరఁ బాఱి చీఱిన చోఱ వీవ
తరిగొండ వెన్నుపైఁ దాల్చి వేల్పులఁ గూటి
చవి దేల్చినట్టి కచ్ఛపము వీవ
నీటిలో మునిగిన నేలచేడియఁ గొమ్ము
కొన నుబ్బ నెత్తిన ఘోణి వీవ
మునిమాపు బలు గంబమునఁ బుట్టి బంటు న
క్కఱఁ గాచినట్టి సింగంబ వీవ

తే. దితిజు మెట్టిన యాపొట్టిదిట్ట వీవ
పుడమితేఁడుల నడఁచిన ప్రోడ వీవ
కడలిఁ గోలకుఁ దెచ్చిన గబ్బి వీవ
యిపుడు ద్వారక వసియించు నీవు నీవ 49

క. రక్కసిమగువల యీలువు
మొక్కపఱిచె దీవ, పాపముల గమి కాలం
ద్రొక్కెదవు నీవ, యింకిట
నిక్కముగా నిన్నుఁ బొగడ నేర్తునె! కృష్ణా! 50

1. నుచితం–బే! విశ్వజన ప్రణేత!

క. ద్వారక వైకుంఠపురం,
బీ రుక్మిణి లక్ష్మి, మీర లిచ్చుట మునికిన్
సారెకుఁ గొల్వఁగఁ వత్తును
గోరికతోఁ గంసహర! ముకుంద! మురారీ!" 51

నారదుఁడు పారిజాత ప్రసూనమును శ్రీకృష్ణున కర్పించుట

వ. అని యిట్లు బహుప్రకారంబుల బ్రశంసించి యవ్విరించి నంద నుం దమందానందంబు డెందంబునం గ్రందుకొన నిజ వాసనా బిరుద గాథా కథన వందిబృందాయమా నేందిందిరంబును, నుచి తోపయోగ జని తానందబాష్ప సందోహ శంకావహ మకరందబిందు తుందిలంబును, నపూర్వకంబును, నిఖిల మనోరథ ప్రదాన కీర్తి శంకాకర విశద ప్రభా నిచుళితంబును నగు పారిజాతంపుఁ గ్రొన్నన మిన్నేటి పసిండి నెత్తమ్మి చిగురుటాకునం బొదివి యిచ్చిన, 52

క. వినయంబు విస్మయంబును
మనమునఁ బెనఁగొనఁగ నపుడు మాధవుఁ డాక్రొ
న్ననఁ గయికొని భీష్మకనం
దనఁ గనుగొని సత్యభామ తలఁపున నిలువన్. 53

మ. "ఇది భోజాత్మజ కిచ్చినం, గినుకతో నేమంచు నూహించునో
మది సాత్రాజితి; దాని కే నిపుడు ప్రేమం బంపినన్ దీని నె
ల్లిదముం జేసినజాడ దోఁచునొకో! యౌలె మ్మిందు నేనున్కిఁ జె
ల్లదువో యేరికిఁ బంపగా" ననుచు లీలన్ రుక్మిణీకాంతకున్. 54

కృష్ణుఁడు పారిజాతమును రుక్మిణి కొసఁగుట

చ. కనుగవఁ బిన్న నవ్వు దొలఁక, న్మునినాథుని కన్ను సన్న ని
చ్చినఁ, దగ భోజనందనయుఁ జేకొని మౌనికి మ్రొక్కి యవ్విరిం
దన నెటికొప్పునం జెరివిన న్వలిగుబ్బలి ముద్దుపట్టి లేఁ
త నెల ధరించిన ట్లమరెఁ దద్దయు మోహన కాంతిసంపదన్. 55

సీ. మగమీల నగఁజాలు తెగఁ గీలుకొను వాలుఁ
గనుఁగవ కొక వింతకాంతి యొదవె
వలిజక్కువల పెక్కువలు దక్కువగ నిక్కు
చనుదోయికొక వింతఛాయ దోఁచె
నెల తుమ్మెదల దిమ్ము వెలిఁజిమ్ము చెలువమ్ము
గల వేణి కొక వింతనలుపు మీఱె
నల చెందొవల విందు చెలువొందు వెద చిందు
మొగమున కొక వింతజిగి దొలంకెఁ,

తే. జక్కఁదనమున కొక వింత చక్కఁదనము
జవ్వనంబున కొక వింత జవ్వనంబు
విభ్రమంబున కొక వింత విభ్రమంబు
గలిగె నద్దివ్య కుసుమంబు కతన సతికి. 56

క. కలకంఠకంఠి యీగతిఁ
బులు గడిగిన ముత్తియంపుఁ బొలు పొందంగా
నెల నవ్వొలయఁగఁ బలికెను
జలజాసనుపట్టి కలహ సంభ్రమ పరుఁడై. 57

నారదుఁడు పారిజాత మహిమను వివరించుట

సీ. జలజాక్షి! యిది పారిజాత ప్రసూనంబు
నరులకు ధరియింప నరిది సూవె!
పౌలోమి పార్వతి పద్మ పద్మజురాణి
యును శిరంబునఁ దాల్తు రనుదినంబు
హరి బహిః ప్రాణంబ వగుట నేఁ దెఱుఁగంగ
వచ్చె, నీ కిపు డిది యిచ్చెఁ గాన
వెలఁదులు పదియాఱువేవురలో నెన్న
సరి లేరు సౌభాగ్య గరిమ నీకు

తే. నీవు దాల్చిన కతన నీపూవు నేఁడు
భాగ్యము వహించె నుచితోప యోగ్య లీల
నీప్సితార్థంబు లొడఁ గూర్చు నిది లతాంగి!
దీనిమహిమంబు చెప్పెదఁ దెలియ వినుము. 58

క. "పరిమళము సెడదు, వాడదు
పరువము తప్పదు, పరాగ భర భరితంబై
నిరతము జగదేక మనో
హర మగు నీ కుసుమరాజ మంబుజవదనా! 59

మ. అళినీలాలక! నీవు నీపతి రహస్య క్రీడ వర్తించు వే
ళ లతాంతాయుధు సంగరంబునకు నుల్లాసంబు గల్పించు ను
జ్జ్వల దీపాంకురమై, రతి శ్రమ తనూ సంజాత ధారాళ ఘ
ర్మ లవంబు ల్దొలఁగింపఁగా సురటియై రంజిల్లు, నిచ్చాగతిన్. 60

చ. అడిగిన యంతలోన సరసాన్నములన్ సమకూర్చు నాఁకటన్
బడలికఁ జెందనీక; యశుభంబు లడంచు; జగత్త్రయంబునం
బడయఁగరాని సర్వగుణ భవ్యము సుమ్మిది; దీనిఁ దాల్చి యి
ప్పుడఁతులలోఁ గనుంగొను మపార మహో మహి మానుభావముల్.

చ. కువలయపత్ర నేత్ర! నెఱికొప్పున నీ కుసుమంబు దాల్చుటన్
సవతులు వచ్చి నీ చరణ సారస యుగ్మము నాశ్రయింపగా
ధవుఁ డఱలేని కూర్మి జవదాఁటక నీపలు కాదరింపఁగా
నవిరళ భోగభాగ్య మహిమాన్వితవై విహరింతు గావుతన్. 62

క. నెలకొని వేసవిఁ జలువయుఁ
జలివేళల నుష్ణగుణము, సముచితభంగిన్
గలిగించు నీలతాంతము
కొలఁదులు చెప్పంగ నిచ్చ క్రొత్తలు సుమ్మీ' 63

క. అలరుంబోఁడుల లోపల
నలరుం బోఁడుములు నీకు నగ్గల మగుచున్
దలపూ వాడక యుండుము
తలపూవు ధరించి వికచ తామరసాక్షీ! 64

రుక్మిణిపైఁ గృష్ణ ప్రేమాతిశయ ప్రశంస

ఉ. ఇన్ని దినంబులున్ సవతు లిందఱిలో నల సత్యభామ కన్
సన్నలఁ ద్రిమ్మరున్ హరి వశంవదుఁడై యన విందుఁ; గాని యో
కన్నియ! నీయెడం గలుగు గారవ మెయ్యెడఁజూచి కాన; లే
కున్న ననర్ఘ దివ్య కుసుమోత్తమ మేరికినైన నిచ్చునే! 65

ఉ. చక్కనిదాన నంచు, నెలజవ్వని నంచు, జగంబులోనఁ జే
రెక్కినదాన నంచు, బతి యెంతయు నా కనురక్తుఁ డంచుఁ దా
నిక్కుచు విఱ్ఱవీఁగుచు గణింపదు కాంతల సత్య; యింతకున్
ద్రుక్కకయున్నె! నీ మహిమ సూచిన బోటులు విన్నవించినన్ 66

క. ధరియించిన మొద లొక వ
త్సర మాత్రము తావకీన ధమ్మిల్లములో
నిరవుకొని మగుడ నివ్విరి
తరుణీ! యలపారిజాత తరువున కరుగున్. 67

తే. అనుచు నారదుఁ డాడినయట్టి పలుకు
లచటి వృత్తాంత మంతయు నరసి పోయి
వేఱు వేఱన సఖులు దేవేరులకును
విన్నవించిన వారును జిన్నవోయి. 68

ఉ. అందఱిలోనఁ బెద్ద మహిమాన్విత రుక్మిణి; గానఁ బూవు గో
విందుఁడు దాని కిచ్చెఁ దగవే యని లక్షణ యోర్చె; సైఁచెఁగా
ళింది, శమించె భద్ర; యవులెమ్మని యూరడిలెన్ సుదంత; లోఁ
గుందుట మానె జాంబవతి; కోప మడంచెను మిత్రవిందయున్.

తే. వారిలోపల సౌందర్యవతియు మాన
వతియు మహనీయ సౌభాగ్యవతియు నైన
సత్య యంతట నేమొకో? శౌరికడకుఁ
బోయి రాదయ్యెఁ జెలి, ప్రొద్దు వోయె ననుచు. 70

మ. తన శృంగార వనంబులో [1]న గిరి పొంతం, జక్కఁగా దిద్ది తీ
ర్చిన పూఁదేనియ యేటికాలువ దరిం, జెంగల్వ పుప్పొళ్లు నిం
చిన చంద్రోపల వేదిపై సరసగోష్ఠిన్ బోటియుం దాను న
వ్వనజా తాయత నేత్ర శౌరిగుణముల్ వాక్రుచ్చి వర్ణించుచున్. 71

చ. అలికుల రావముల్ కిసల యాకుల కోకిల కాకు కాకలీ
కలకల నాదముల్ సెలఁగఁ, గమ్మని తమ్మికొలంకు తెమ్మెరల్
వొలయఁగఁ, దొంటిచందమున బుద్ధికి నేమియు నింపు గామికిం
గలఁగుచు సత్యభామ చెలిఁ గన్గొని యించుక సంశయించుచున్.

చ. అకట! యిదేమియో యెఱుఁగనయ్యెడుఁ దొయ్యలి! దక్షిణాంస చూ
చుక నయన ప్రకంపగుణ సూచన లేమియు వల్లగావు; సా
రెకు మది జాలివొంది యొకరీతిఁ దలంకెడుఁ; బ్రాణనాయకుం
డొక చపలాక్షిఁ గూడి నను నొల్లని చెయ్దము లేమి సేసెనో! 73

క. అని సత్యభామ తనవిధ
మనుఁగుం దొయ్యలికిఁ జెప్పు నవసరమునఁ జ
య్యన వచ్చి యొక్కనెచ్చెలి
కనుగవ నెఱసంజ వొడమఁగా నిట్లనియెన్: 74

సత్యకుఁ జెలికత్తె పారిజాత వృత్తాంతము సెప్పుఁట

క. అమ్మా! యేమని చెప్పుదు,
నెమ్మి న్నీవిభుఁడు రుక్మిణీసతి మణి సౌ

---

1. నగరి

ధమ్మున నుండఁగ సురముని
క్రమ్మఱ నాకస్మికమ్ముగా నచ్చటికిన్. 75

క. చనుదెంచి యమ్మురారికి
ననఘ మ్మమరైక యోగ్య మతిసౌఖ్యకర
మ్మనితర సులభ మ్మిది యని
కొనియాడుచు నొక్క దివ్య కుసుమ మ్మొసఁగెన్. 76

క. మిన్నంది వేగఁ గైకొని
కన్నుల నొత్తికొని మ్రొక్కి గారవ మెసఁగన్
వెన్నుఁడు రుక్మిణి కొసఁగిన
నన్నెలఁతయుఁ గొప్పులోన నవ్విరిఁ దాల్చెన్: 77

తే. అంతలోనన యద్భుతం బావహిల్లఁ
గొలఁది యిడరాని యొక వింత చెలువు గలిగి
రాజబింబాస్య రుక్మిణి తేజరిల్లె
సాన పట్టిన మకరాంకు శస్త్ర మనఁగ. 78

ఉ. ఆకుసుమంబు దాల్చిన మహా మహిమంబునఁ దోడి కామినీ
లోకము మచ్చరంబు మదిలోనఁ దొఱంగి భజించుచుండ, న
స్తోక నిజ ప్రభావములు సూపెడు గద్దియమీఁద నెక్కి ము
ల్లోకము దాన యేలుగతి లోలవిలోచన! యేమి సెప్పుదున్. 79

ఉ. ఎంతకు లేఁడు నారదమునీంద్రుఁడు; శౌరి వినంగ, రుక్మిణీ
కాంత వినంగ, నేను వినఁగాఁ, బలికెం "బతిఁ గూర్చుదాన నా
యంతటి వారు లేరని యహంకృతి నెప్పుడు విఱ్ఱవీఁగుచున్
వంతున వచ్చు సత్య గరువం బిఁకఁ జెల్ల" దటంచు మానినీ! 80

క. ఆ రణభోజను మతకము
లా రుక్మిణి నటన, లా మురాంతకు చెయ్వుల్
చేరి కనుంగొనుచో నె
వ్వారికిఁ గోపంబు రాదు! వారిజనేత్రా! 81

సత్యభామ యాగ్రహోదగ్రత

చ. అన విని ప్రేటువడ్డ యురగాంగనయుం బలె, నేయి వోయ భ
గ్గన దరికొన్న భీషణ హుతాశన కీల యనంగ లేచి, హె
చ్చిన కనుదోయి కెంపు తన చెక్కులఁ గుంకుమ పత్ర భంగ సం
జనిత నవీన కాంతి వెదచల్లఁగ గద్గద ఖిన్న కంఠి యై. 82

శా. ఏమేమీ! కలహాశనుం డచటికై యేతెంచి యిట్లాడెనా!
యామాట ల్చెవియొగ్గి తా వినియెనా యాగోపికావల్లభుం?
డేమే మాడెను రుక్మిణీసతియు? నీ వింకేటికిన్ దాఁచెదే?
నీ మోమోటలు మాని నీరజముఖీ! నిక్కం బెఱింగింపవే! 83

చ. అతుల మహానుభావ మని యవ్విరిఁ దా నొక పెద్దసేసి య
చ్యుతునకు నిచ్చకం బొదవ నూడిద యిచ్చిన నిచ్చెఁగాక తా,
నతఁడు ప్రియంబు గల్గునెడ కర్పణ సేసినఁ జేసెఁగాక, యా
మతకరి వేలుపుం దపసి మమ్ముఁ దలంపఁగ నేల యచ్చటన్?

క. పలుదెఱఁగు ముళ్ళ మాటలు
కలహమె కల్యాణ మని జగంబుల వెంటన్
మెలఁగెడు మౌనికి సహజము;
వలదని వారింపవలదె వల్లభుఁ డతనిన్? 85

క. ముని యేమి సేయు! రుక్మిణిఁ
గొనఁ గారణ మేమి! ధూర్తగోపాలుఁడు సే
సిన చెయిద మేమి చెప్పుదు!
మన మెరియదె! ప్రాణమైన మగఁ డిట్లయినన్. 86

క. పరికింపరు తమ జాడలు
తరుణుల తగులములు నమ్మఁ దగ దండ్రు మదిన్
శర దంబుద చలచిత్తులు
పురుషులె పో; వారి నమ్మఁ బోలునె! చెలియా! 87

ఉ. ఇన్ని దినంబులున్ సవతు లిందఱలోఁ గడు గారవంబునం
గన్నియ! నన్ను వల్లభుఁడు కన్నులఁ గప్పుకొనంగ నుండి యా
వన్నెయు వాసియుం దొలఁగి వారు ననుం దల లెత్తి చూడఁగా
సన్నలఁ జాయలం బలుక సైఁతునె! ప్రాణము లెంత తీపొకో!

ఉ. నా మొగమోటకై వలసి నాటకముల్ ఘటియించి, రుక్మిణీ
కామిని మీఁదటం గలుగు గౌరవముం గృపయుం బ్రియంబుఁ దా
నేమియుఁ గాననీక, యిట నిన్ని దినంబులు నన్నుఁ దేల్చెనో
తామరసాక్షి! మెచ్చవలదా! మురదానవ భేది కృత్యముల్. 89

ఉ. ఓ చెలి! శౌరి కిచ్చెనఁట యొక్కలతాంతముఁ దెచ్చి నారదుం
డా చపలాక్షి కిచ్చెనఁట యాతఁడు నవ్విరి, యిట్టిమాట లా
హా! చెవుల న్వినంబడియుఁ బ్రాణము దాల్చెద మేన నింతగా
నోఁచితి, నింక నెట్టివి కనుంగొన నెమ్మెయి నున్నదాననో! 90

క. పూనుకొని మేలుగీఁల్లకు
లోనయి విహరించువారి లోక మెఱుఁగదో!
యా నరకాసుర దమనుఁడు
తా నెఱుఁగఁడొ! భోజకన్య తా నెఱుఁగ దొకో! 91

ఉ. ఆ సరసీరుహాక్షి నిలయంబునఁ బంకజనాభుఁ డుండుటం
జేసి యొసంగెఁబో! చనవు సేకొని యొక్కలతాంత, మింతలో
వాసియు వన్నెయుం దగవు వైభవముం జలము న్వివేకమున్
బో సవతు ల్భజించుటకుఁబో వెఱఁగయ్యెడు, నేమి సెప్పుదున్!

క. కలకాల మొక్కగతిఁ బూ
సలలో దారంబుమాడ్కి సతిమదిలోనన్
మెలఁగెఁడు పురుషుఁడు గలుగుట
తొలుజన్మము నోముఫలము తోయజనేత్రా! 93

సీ. కలలోన నైన నవ్వుల కైన నామాట
జవదాఁట వెఱచు నో చంద్రవదన!

యే పదార్థంబు నా యెదుటఁ బెట్టక మున్న
యెవ్వారి కొసఁగఁ డో యిగురుఁబోఁడి
చెలులు నాతో నేమి చెప్పుదురో యని
లంచంబు లిచ్చు నో చంచలాక్షి!
తోడిచేడియలు నా తోడి వంతులకు రా
సయిరింప! జాలఁ డో సన్నుతాంగి!

తే. యరమరలులేని కూరిమి ననఁగి పెనఁగి
కొదలు తీఱని కోర్కులఁ గూడి మాడి
కపట మెఱుఁగని మమతలఁ గలసి మెలసి
యున్న విభుఁడిట్లు సేయునే యో లతాంగి! 94

సీ. కృత కాద్రి కందరా కేళీ నిగూహన
వేళా పరస్పరా న్వేషణములు
పోషిత మాధవీ పున్నాగ పరిణయో
త్సవ కల్పి తానేక సంభ్రమములు
చాతురీ నిర్జిత ద్యూత పణాదాన
కలిత చేలాంచ లాకర్షణములు
సాయం సమారంభ చక్రవాక ద్వంద్వ
విర హావలోకన విభ్రమములు

తే. సాంద్రతర చంద్రికా కేశి చంక్రమములు
విధు శిలామయ వేదికా విశ్రమములు
ఫలక చిత్రిత నిజరూప భావనములు
మఱచెనో కాక! రుక్మిణీమాయఁ దగిలి. 95

క. పతి ప్రాణసదృశ బంధువు
పతి దైవం, బేడుగడయుఁ బతి సతులకు, న
ప్పతియే కడు మేర తప్పిన
గతి కులకాంతలకు వేఱు గలదే చెపుమా! 96

క. ధన మిచ్చి పుచ్చుకొన్నను
మనమున నోర్వంగ వచ్చు; మగఁ డింతులకున్
జన విచ్చి పుచ్చుకొన్నను
మన వచ్చునె? యింక నేటి మాటలు చెలియా! 97

సత్య కోపగృహ ప్రవేశము

క. అని వగల మిగులఁ బొగులుచు
జని తామర్షమునఁ గోప సదనంబునకున్
జనియెను లతాంగి హరిచం
దన కోటరమునకు నాగతరుణియుఁ బోలెన్. 98

ఉ. మాసినచీర కట్టుకొని, మౌనముతోడ, నిరస్తభూషయై
వాసెనకట్టు కట్టి, నిదువాలిక కస్తురిపట్టు వెట్టి, లో
గాసిలి, చీఁకటింటికడఁ గంకటిపై జలదాంత చంద్ర రే
ఖా సదృ శాంగియై పొరలె గాఢ మనోజ విషాద వేదన్. 99

చ. బిసరుహపత్రలోచనకుఁ బెల్లగుమోహము సంఘటిల్లె, వె
క్కసమగునెవ్వగ ల్వొడమెఁ, గంపము పుట్టెఁ, జెమర్చె మేను, మా
నసమున విన్నఁబా టొదవె, నాటెఁ గడుం బరితాపవేదనల్
మసకపుఁ బాము కాటు గతి మచ్చరమ న్విస మగ్గలింపఁగన్.

చ. వెడవెడ కన్నుమూయుఁ, గను విచ్చు, నగుం, దలయూఁచుఁ, బాన్పుపైఁ
బడు, నుసు రంచు లేచుఁ, దడఁబాటును దత్తఱముం జలంబు లో
నడరఁగఁ గోపవేగమున నగ్గలమైన మనోజుబాధలం
బడి మదహస్తి హస్తగత పద్మినియుం బలె సొంపు పెంపఱన్.

క. ఈపగిదిన్ సాత్రాజితి
కోపాగారమున వగలఁ గుందుచు ఘనసం
తాపంబు పేర్మి నితర
వ్యాపారము మాని యుండె; హరియును నచటన్. 102

శ్రీకృష్ణుఁడు సత్యసౌధమున కరుగుట

మ. ముని నా కిచ్చిన పూవుచందమును, నే మున్నా డి యీ భోజనం
దన కర్పించిన జాడయుం, దెలియఁ జెంతం బొంచి వీక్షించి పో
యిన సాత్రాజితిబోటి నావలనఁ దా నేమేమి కల్పించునో!
యని ప్రద్యుమ్నుని మౌనిదండ నిడి చింతాయత్త చిత్తంబునన్.

ద. అరదము నెక్కి, కేతన పటాంచల చంచలమైన తాల్మితోఁ
దురగజవంబు మున్గడవఁ బ్రోచి కడంగెడు తత్తఱంబుతోఁ
దిరిగెడు బండికండ్ల పగిదిన్ భ్రమియించు మనంబుతోడ నా
హరి చనుదెంచె సత్య సముదంచిత కాంచన సౌధ వీధికిన్. 104

తే. వచ్చి యరదంబు డిగ్గి, తద్ద్వారసీమ
దారకుని నుండ నియమించి, తాన యొకఁడు
కమలనాభుండు కక్ష్యాంతరములు కడచి
యలబలము లేని నగరెల్ల నరసి చూచి 105

సీ. కనక పంజర శారికలకుఁ జక్కెర వెట్టి
చదివింప రేలొకో సకియ లిపుడు!
కరతాళ గతుల మందిర మయూరంబుల
నాడింప రేలొకో యతివ లిపుడు!
క్రొవ్వాఁడి గోళ్లఁ దంత్రులు మీటి వీణియ
ల్వలికింప రేలొకో భామ లిపుడు!
కలికి రాయంచ బోదల నల్ల నెలయించి
నడిపింప రేలొకో పడఁతు లిపుడు!

తే. ఇన్ని దినములవలె నుండ దేమి నేఁడు!
చిన్నవోయిన దీ మేడ చెన్ను తఱిఁగి;
పద్మముఖితోడ నెవ్వరేఁ బారిజాత
పుష్ప వృత్తాంత మెఱిగింపఁ బోలు నొక్కొ! 106

క. అని యనుమానించుచు నొ
య్యనఁ గోపగృహంబు సేరి, యా సత్రాజి
త్తనయ ముసుంగిడి యుండఁగ
ననువుపడం జొచ్చి, మాయ యచ్చుపడంగన్. 107

ఉ. కొందఱ మంతనంబులను, గొందఱ జంకెన వాఁడి చూపులం
గొందఱఁ జేతి సన్నలఁ, దగుల్పడ జేయుచుఁ, జేరఁబోయి మ
ధ్యందిన భానుమండల కరావళిచే వసివాడియున్న తీఁ
గం దలఁపించు నమ్మగువఁ గన్గొని యెంతయు విస్మితాత్ముఁడై. 108

శ్రీకృష్ణుఁడు సత్యభామ ననునయించుట

ఉ. ఈ లలితాంగి చంద మొకయించుక చూచెద నంచు ధూర్తగో
పాలుఁడు తాలవృంత మొక భామిని సత్య పిరుందనుండి మం
దాలస లీలమై విసర నాదటఁ గైకొని వీచెఁ దద్వపుః
కీలిత పంచసాయక శిఖిం దరికొల్పుచు నున్న కైవడిన్. 109

ఉ. అంతటఁ బారిజాత కుసు మాగత నూతన దివ్య వాసనల్
వింతలుసేయఁ దావి యిది విస్మయ మంచు ముసుంగుఁద్రోచి యే
కాంత గృహంబు నల్గడలు నారసి సంభృత తాలవృంతునిం
గాంతునిఁ జూచి బాష్ప కణికా తరళీకృత లోచనాంత యై. 110

క. తల వాంచి మగుడ ముసుఁగిడి
కొలుకుల డిగజాఱి జాలుకొను బాష్పంబుల్
పలుచని చెక్కుల లవలీ
దళ పతిత మరంద బిందుతతిఁ బురుడింపన్. 111

ఉ. ఓ ర్పొకయింత లేని వికచోత్పలలోచన చిత్తవీథిఁ జ
ల్లార్పఁగ నీలనీరద శుభాంగుఁడు వే చనుదెంచె నంచుఁ గం
దర్ప హుతాశను న్వెలికిఁదార్చు సఖుండునుబోలె వేఁడి ని
ట్టూర్పు దళంబుగా నిగిడె నున్నమి తాఁగ బాంశు కాంతమై.

చ. వనిత కుచద్వయంబు పయి వ్రాసిన కుంకుమ పత్రభంగముల్
జనిత నితాంత ఘర్మ కణజాలముచేతఁ గరంగి మెల్ల మె
ల్లన వెలిపట్టు పయ్యెద కెలంకుల జాఱుట యొప్పె మానసం
బున నెలకొన్న క్రోధరసము న్వడవెట్టుచు నున్న కైవడిన్. 113

క. మానవతి యిట్లు మానని
మాన క్రోధములచేఁ గుమారిలి చింతా
ధీనగతి నుండ, మదిలో
నూనిన ప్రేమమున నంబుజోదరుఁ డనియెన్. 114

ఉ. ఇందునిభాస్య! మైతొడవు లేల ధరింపవు? నున్న కావు లీ
వెందును మాన లేవు, తెలు పేటికిఁ గట్టితి? వీటికా రుచుల్
కెందలిరాకు మోవిఁ దులకింపఁగఁ జేయక యున్కి యేమి? నీ
చందము వింత యయ్యెడు, నిజంబుగ నా కెఱుఁగంగఁ జెప్పుమా! 115

చ. మన మరయం దలంచి యొకమార్గము పన్నితొ! నవ్వుటాలకో!
నను వెఱపించెదో! యకట! నాయెడ నిక్కపుఁ దప్పుగల్గెనో!
వనజదళాయతాక్షి! పగవాఁడనె! నన్నిటులేల చూడ? వొ
క్కనిముసమైన నీవు దయఁ గన్గొనకుండిన నిల్వ నేర్తునే! 116

చ. పలుకులఁ దేనె లుట్టిపడఁ బల్కవు నేఁ డిదియేమి? వాలుఁ గ
న్నుల నునుసిగ్గు నూల్కొనఁ గనుంగొన వేల? యురఃస్థలంబుఁ జ
న్నుల నెదురొత్తి మక్కువ ననుం బిగికౌఁగిటఁ జేర్పవేటికే?
చిలుకలకొల్కి! యెవ్వ రెడసేసిరి? నీ కిటు లేల చింతిలన్. 117

చ. మనమున మాటలం గ్రియల మన్నన లీ నొకనాఁడు నెట్టి కా
మినులకు, గారవంబు మెఱమెచ్చులకై పచరింతుఁగాని, పా
యని యనురక్తి నీయెడనె యగ్గలమై కనుపట్టు నాకు, నీ
పనిచిన పంపు సేయుటయు ప్రాభవ మౌటది నీ వెఱుంగవే? 118

మ. పడఁతీ! నీ మధు రాధ రామృతము నీ బాహా పరీరంభమున్
బడయన్ ధన్యుఁడఁ గాకయుండిన నను న్బాటించి యొక్కింత నీ
నిడు వాలుం గడగంట జూడు మనుచు న్నిల్పోపమిం బై చెఱం
గొడియం, జే విరిదమ్మి వ్రేయుటకునై యుంకించి జంకించినన్ 119

ఉ. పాటలగంధి చిత్తమునఁ బాటిలు కోపభరంబు మాన్ప నె
ప్పాటునఁ బాటుగామి, మృదు పల్లవ కోమల తత్పద ద్వయీ
పాటలకాంతి మౌళి మణిపంక్తికి వన్నియ వెట్ట నా జగ
న్నాటక సూత్రధారి యదునందునుఁ డర్మిలి మ్రొక్కె మ్రొక్కినన్. 120

సత్య తనకు మ్రొక్కెడు పతి శిరమును బాదమునఁ దొలఁగఁద్రోయుట

మ. జలజాతాసన వాస వాది సుర పూజా భాజనంబై తన
ర్చు లతాం తాయుధు కన్నతండ్రి శిర మచ్చో వామపాదంబునం
దొలఁగం ద్రోచె లతాంగి; యట్ల యగు నాథుల్నే రము ల్సేయఁ బే
రలుకం జెందిన కాంత లెందు నుచిత వ్యాపారము ల్నేర్తురే?

క. కోపన పదహతిఁ గుహనా
గోపాలుఁడు గాంచి, మెయి గగుర్పొడువఁగ ను
ద్దీపిత మన్మథరాజ్య
ప్రాపితుఁడై పలికెఁ గూర్మి బయలుప సంగన్. 122

రసికావతంసుఁడగు శ్రీకృష్ణుని లాలనము

చ. నను భవదీయదాసుని మనంబున నెయ్యపుఁ గిన్కఁ బూని తాఁ
చినయది నాకు మన్న నయ; చెల్వగు నీ పద పల్లవంబు మ
త్తను పులకాగ్ర కంటక వితానము దాఁకిన నొచ్చునంచు నే
ననియెద; నల్క మానవుగదా! యిఁకనైన నరాళకుంతలా! 123

చ. అన విని మానినీతిలక మప్పుడు మై యఱదోఁప నిక్కి, వీ
డిన కచపంక్తిఁ బల్మఱు ముడి న్వెసఁ ద్రోపుచు, బై చెఱంగు గ్ర

క్కనఁ జనుదోయిఁజేర్చుచు, మొగంబున లేఁజెమ రంకురింప జం
కెన నెఱిచూపు చూచి పలికెం జలి తాధర పల్ల వాగ్రయై. 124

కోపవివశయై సత్య శ్రీకృష్ణుని బరుషోక్తులాడుట

ఉ. ఈ నయగారపుం బ్రియము, లీపస, లీ[1]మొగమెచ్చుమాట లే
లా! నిను నమ్మియుండిన ఫలం బిదె తోడన కల్గె నాకు, నీ
యాన సుమీ! ననుం జెనకి యాఱడి వెట్టిన, నవ్వువారలం
గాన; వెఱుంగునే పసులకాపరి భావజ మర్మ కర్మముల్? 125

ఉ. ఇం కిటు నిన్ను నమ్మ, నను నేమిటికిం గెరలించె, దెంతయుం
బొంకముగాని యీ వలనిబొంకులు మాచవి గావు, రుక్మిణీ
పంకజపత్ర లోచనకుఁ బ్రాణపదంబులు గావు, వల్లవీ
కింకర! చాలుఁ జాలు నుడికింపకు, నింపకు లేనికూరుముల్. 126

ఉ. గట్టివ చేఁతలుం బసలుఁ గల్లదనంబులు నీవు పుట్టఁగాఁ
బుట్టిన; వెందులేని పలుపోకల మాయలు నీకు వెన్నతోఁ
బెట్టిన వౌ టెఱింగియును బేలతనంబున నిన్ను నమ్మి నా
గుట్టును దేజము న్మిగులఁ గోల్పడిపోయితి, నేమిసేయుదున్. 127

చ. మునిపతి వచ్చి పూవొసఁగి మోదముతోడ భవత్ప్రియాంగనన్
వినుతి యొనర్పఁగా వినిన వీనుల మా చవి గాని మాటల
న్వినవలసెం గదా; యిపుడు నీ విట వచ్చుట పారిజాత వా
సనఁ బ్రకటించి నాకు నెకసక్కెము సేయనె కాదె! చెప్పుమా! 128

క. మానంబె తొడవు సతులకు
మానమె ప్రాణాధికంబు, మాన మఖిల స
మ్మానములకు మూలంబగు
మాన రహితమయిన బ్రదుకు మానిని కేలా? 129

---

1 మొగమిచ్చు

తే. తనదు కోడంట్రలోనఁ బెద్దయుఁగ నన్ను
దేవకీదేవి మన్నించు; నీవు నాకుఁ
జనవు లిచ్చుటఁజేసి; యా సాధ్వి సేవ
సేయఁ బోవంగ నా కింక సిగ్గు కాదె! 130

సీ. ఉవిద యెవ్వతె నోఁచి యున్నదో! యీ శమం
తకరత్న మింక నొౌదల ధరింప?
నీ రైవతక శైల చారు కూట విటంక
కేళి కిం కెవ్వతె పాలుపడునొ?
యెవ్వతె కబ్బునో! యీ వసం తారామ
కర్పూరకదళి కాగార వసతి?
లీల నీ మణిసౌధ జాలకంబుల నిన్నుఁ
గూడి యెవ్వతె వార్ధిఁ జూడఁ గలదొ?

తే. యకట! నేఁ బెంపఁ బెరిఁగిన శుక మయూర
శారికా బృంద మెవ్వతెఁ జేరునొక్కొ!
నన్ను నాతోడి సవతులు నగక మున్న
పంత మలరంగ నిన్ను మెప్పింతుఁ గాన. 131

క. నను నెవ్వతెఁ గాఁ జూచితి?
వని యంత ర్బాష్ప యగుచు నవనత ముఖి యై
ఘనతర గద్గదికా ని
స్వనమున మఱి మాటలాడ శక్యము గామిన్. 132

సత్యవిలాప మోహనత

ఉ. ఈసునఁ బుట్టి డెందమున హెచ్చిన శోక దవానలంబుచే
గాసిలి యేడ్చెఁ బ్రాణవిభు కట్టెదుటన్ లలితాంగి పంకజ
శ్రీసఖమైన మోముపయిఁ జేలచెఱం గిడి బాలపల్లవ
గ్రాస కషాయకంఠ కలకంఠవధూ కల[1]కాకలీధ్వనిన్ 133

1 కాకలీగతిన్

ఉ. ఆరమణీలలామ మది నంటిన కోపభరంబుఁ దీర్పఁగా
నేరక నెవ్వగం బొగుల, నీరజనాభుఁడు నిండుఁ గౌఁగిటం
జేరిచి బుజ్జగించి నునుఁజెక్కులఁ జాలుకొనంగ జాఱు క
న్నీరు కరంబునం దుడిచి నెయ్యముఁ దియ్యముఁ దోఁపనిట్లనున్. 134

పారిజాత వృక్షమునే తెచ్చి యిచ్చెదనని కృష్ణుని ప్రతిన

ఉ. ఓ లలితేంద్రనీల శక లోపమ కైశిక! యింత వంత నీ
కేల లతాంతమాత్రమున కేఁ గలుగ? న్వినుఁ; నీకు దేవతా
కేళి వనంబు సొచ్చి, యనికి న్బలసూదనుఁ దెత్తి వచ్చినన్
దీలు పడంగఁ దోలి, యిటఁ దెచ్చెద నిచ్చెదఁ బారిజాతమున్. 135

తే. వామలోచన! నీ కేళివనములోనఁ
జలువ వెదచల్లు చెంగల్వ కొలని కెలన
సరస కర్పూర కదళికా తరుల నడుమఁ
బెరటిచెట్టుగ నాటింతుఁ, బెంపు గనుము. 136

సత్య యూరడిల్లుట

క. అని పలుకు నంబుదశ్యా
ముని గర్జిత మధుర వాక్యముల సత్యామా
నిని నీప లతిక వోలెం
గనుపట్టె సఖీ మయూరికలు సెలరేఁగగన్ 137

ఆశ్వాసాంతము

మ దయమా నాక్షివిలోక! లోక హితకృ త్ప్రారంభ! రంభా కుచ
ద్వయ దుర్గాధిపతి ద్విష త్వరిత గాధా వ్యక్త దోస్సార! సా
రయశ స్సాంద్ర దిశాంత! శాంత హృద యారజ్యన్న యాచార; చా
రయుతోపాయ విచార! చారణ గణ ప్రస్తూయమా నోదయా! 138

క. ప్రతివర్ష వసంతోత్సవ
కుతు కాగత సుకవి నికర గుంభిత కావ్య
స్మృతి రోమాంచ విశంకిత
చతు రాంతఃపుర వధూ ప్రసాదన రసికా! 139

నర్కుటము :

ప్రసృతి విలోచనా కుసుమబాణ! దిశా లలనా
ఘుసృణ పటీర లేపకృతి కోవిద! బాహుతటీ
విసృమర కీర్తిజాల! రణ వీక్షిత వైరినృప
త్యసృ గతిపంకి లాసిముఖ! [1]య్యైందవ వంశ మణీ! 140

గద్యము

ఇది శ్రీమదుమామహేశ్వర వరప్రసాద లబ్ధ సార సారస్వతాభినంది
నంది సింగయా మాత్యపుత్త్ర కౌశిక గోత్ర పవిత్ర సుజన విధేయ
తిమ్మయ నామధేయ ప్రణీతంబైన పారిజాతాపహరణంబను
మహాప్రబంధమునందుఁ బ్రథమాశ్వాసము

1. యాదవ

శ్రీ

పారిజాతాపహరణము

ద్వితీయాశ్వాసము

(శ్రీకృష్ణుఁడు సత్యభామను రసాంబుధి నోలార్చుట - సత్యాసౌధమున శ్రీకృష్ణుని మజ్జన భోజనాదులు - నారదుఁడు శ్రీకృష్ణ సత్యభామలఁ జూడవచ్చుట - సత్యభామకు నారదాశీర్వాదము - నారదుని వీడుకోలు - సాయం సంధ్యా వర్ణనము - అంధకార వర్ణనము - నక్షత్ర వర్ణనము - చంద్రాభ్యుదయము - చకోరముల బువ్వఁపుబంతి - వలరాజు దండయాత్ర - చంద్రికలు, జారిణులు - వేగుచుక్క వర్ణనము - శ్రీకృష్ణునకు వైతాళికుల మేల్కొలుపులు - ప్రభాత శోభ - దేవలోకమునకు శ్రీకృష్ణుని ప్రయాణ సన్నాహము - గరుత్మంతుని యాగమనము - సత్యాకృష్ణులు గరుడ వాహనారూఢులై స్వర్గమునకుఁ బయనమగుట - శ్రీకృష్ణుఁడు సత్యభామకు మేరువు సోయగమును జూపుట - ఇంద్రపురీ వైభవము.)

క. శ్రీసదన లోచ నాబ్జ ద
యా సార మరంద పోషి తార్థి భ్రమరో
ల్లాసగుణ! మలయకూట
ప్రాసాద నివేశ! కృష్ణరాయ మహీశా! 1

తే. అవధరింపుము జనమేజయ క్షితీశ
వరున కిట్లను నమ్మౌనివల్లభుండు
పారిజాతంబుఁ దే నిట్లు ప్రతిన పల్కి
చంద్రశాలకు నేతెంచి చక్రధరుఁడు. 2

శ్రీకృష్ణుఁడు సత్యభామను రసాంబుధి నోలార్చుట

మ. సర సాలాపముల న్వినోదకథల న్సాత్రాజితీదేవిఁ బ్రే
మ రసాంభోనిధి నోలలార్చి కడు సమ్మానంబు కావించి ని
ర్భర కౌతూహల వృత్తినుండ ఘటికాపర్యాప్తి ఘంటారవాం
తర నిర్ణీతములై వినంగఁబడియెన్మధ్యాహ్న శంఖధ్వనుల్ 3

తే. సమయ కృత్యంబు లప్పుడు సలుపఁ దలఁచు
నలిననాభుని చిత్తంబు దెలిసి సత్య
భామ కనుసన్న నుడిగంపుఁ బద్మముఖులు
నిలచి రంతంత వినయంబు తొలఁక నెదుట 4

సత్యా సౌధమున శ్రీకృష్ణుని మజ్జన భోజనాదులు

క. తలిరాకుఁబోఁణి యొక్కతె
జలకమునకు వేళ యనుచు శౌరికి వీణా
కలకలములఁ గలకల నగు
పలుకుల మెల పొలయ విన్నపము గావించెన్. 5

ఉ. ఇంచిన వేడ్క నాత్మహృదయేశ్వరిఁ గన్గొని శౌరి మందహా
సాంచిత నేత్రుఁడై జలకమాడఁగ లెమ్మని పైఁడిచేల కొం
గించుక జాఱ నొక్క తరళేక్షణ హస్తముఁ గేల నూఁదుచుం
గంచుకి సంచయంబు సముఖా! యన గద్దియ డిగ్గె, డిగ్గినన్. 6

క. ప్రామినుకుల పూఁబోఁడుల
సీమంతపుఁ జెందిరంబుచే బలె నరుణ
శ్రీమించు నతని పదముల
భామామణి యోర్తు పయిఁడి పావలు తొడిగెన్. 7

తే. కేళిగతి మీఱ మజ్జనశాల కరిగి
శాతమన్యవ మణిమ యాసనమునందుఁ
గౌస్తుభాది విభూష ణోత్కరము లెల్ల
నొయ్య నొయ్యన సడలించి యున్న యంత. 8

ఉ. కంపనలీలమై నసదుఁగొ నసియాడఁ, గుచద్వయంబు న
ర్తింప, లలాటరేఖ చెమరింపఁగ, హారలతా గుళుచ్ఛముల్
తుంపెసలాడఁ, గంకణ మృదుధ్వని తాళగతిం జెలంగఁగా
సంపెఁగ నూనె యంటె నొక చంద్రనిభానన కంసవైరికిన్. 9

ఉ. తామరదోయిలోఁ దగిలి దాఁటెడు తేఁటులువోలెఁ బెన్నెఱుల్
వేమఱు చేతులం బిడిచి విప్పి విదిర్చి నఖాంకురంబులం
గోమలలీల దువ్వి తెలి గొజ్జఁగి నీ రెడఁ జల్లి చల్లి గం
ధామలకంబు వెట్టె నొకయంగన కాళియనాగ భేదికిన్. 10

మ. చెలువ ల్గ్రొందఱు హేమకుంభములతోఁ జేసే నొసంగ న్విని
ర్మల దోర్మూలరుచు ల్వెలిం బొలయఁ దోరంబైన చన్దోయి సం
దొలయ న్వేనలి జాఱ నిక్కి యరమే నొయ్యారమై వ్రాలఁగా
జలకంబార్చె లతాంగి యోర్తు యదువంశ స్వామికి న్వేడుకన్. 11

సీ. చెంద్రిక పూవన్నె జిలుఁగు దువ్వలువను
దడియుత్తె నొక్క కాంతాలలామ
కొనగోళ్ల నెఱులు చిక్కులు వాపి మెలపున
శిర సార్చె నొక్క లేఁజిగురుఁబోఁడి
వెన్నెల నిగ్గులు వెదజల్లెడు మడుంగు
లందిచ్చె నొక్క పూర్ణేందువదన
నవరత్నమయ భూషణవ్రజంబులు మేనఁ
గీలించె నొక రాజకీరవాణి

తే. విరుల సరు లిచ్చె నొక యరవిందగంధి
యలఁదెఁ జందన మొక ధవళాయతాక్షి
సుదతి యొక్క తె కపురంపు సురటి విసరె
నిలువు టద్దంబు నొకయింతి నిలిపె నెదుట 12

క. కలికి [1]నిడువాలుఁ గన్నుల
తళుకులు మణిదీప శిఖలుఁ దడఁబడ లక్ష్మీ
నిలయునకిచ్చిరి కొందఱు
నెలఁతలు మౌక్తిక విచిత్ర నీరాజనముల్. 13

మ. జలకం బాడి, మడుంగు కట్టి, మణిభూషా దీప్యమా నాంగియై
కలపం బెంతయు వింతగా నలఁది, చెంగల్వ ల్నెతీ న్మించువే
నలిఁ గీల్కొల్పి, పసిండి యందె రవళి న్రాయంచ లంతంత రా
జెలులుం దానును సత్యభామ చనుదెంచె న్నాథుఁడుప్పొంగఁగన్ 14

సీ. మాత్సర్య ఘన మేఘ మాలి కాపగమ ప్ర
కాశిత హిమధామ కళ యనంగ
విరహ నిశీథినీ విరమ సంప్రా పితో
న్మీల నామోద పద్మిని యనంగఁ
గ్రోధ దంతావళ క్షోభ విభ్రమ పున
స్సంజాత నైర్మల్య సరసి యనఁగ
సంతాప నైదాఘ సమయ నిర్గమ కోర
కిత నవ మాలతీ లతిక యనఁగఁ

తే. శాంతిఁ జెన్నారి వికసిత స్వాంత యగుచుఁ
గలఁక యెంతయు దిగఁద్రోచి చెలువ మెసఁగఁ
జేరవచ్చిన ప్రియభామ గారవించి
యున్న యత్తఱి ముర వైరి సన్నిధికిని. 15

నారదుఁడు శ్రీకృష్ణ సత్యభామలఁ జూడవచ్చుట

క. చనుదెంచెఁ గలహభోజన
ముని రుక్మిణి వీడుకొల్ప మున్నీటి జలం
బున మజ్జనాది మాధ్యం
దిన కృత్యము లాచరించి నిష్పాపరుఁడై. 16

1. నివాళికనుంగవ,

చ. అతనికి సత్యభామయు మురాసురవైరియు నాతిథేయ స
త్కృతు లొనరించి యుండఁగ, సఖీమణు లిద్దఱు పళ్లెరంబువె
ట్టితి మని విన్నవించినఁ, దటిల్లతయు న్జలదంబు యామినీ
పతి వెనుకొన్న కైవడిఁ దపస్వియుఁ దాము ను భుక్తిశాలకున్. 17

మ. చని గారుత్మత రత్న పాత్రికలఁ గంసద్వేషి సాంబాది నం
దనులు న్సాత్యకి ముఖ్య సోదరులు నానాబంధు సంతానముం
దనముందుల న్వసియింప మౌనిపతిచెంతం దాను నర్హాసనం
బున నుండె న్భుజియింప వీవనల నంభోజేక్షణ లీవఁగన్. 18

సీ. శాకపాకంబుల చవులు వక్కాణించు
 గతిఁ గంకణంబులు గల్లుమనఁగ
నతివేగ మిడుఁదు మీ రను మాడ్కి మేఖలా
 కీలిత రత్నకింకిణులు మొరయఁ
గలమాన్న రుచితోడఁ గలహించుజాడ దు
 వ్వలువ పింజలు ఫెళఫెళ యనంగ
నారగింపుఁడు మీరలని ప్రియం బాడెడు
 పొలుపున మెట్టియ ల్గిలుకరింప

తే. నలరుఁబోఁడులు వడ్డింప నచటఁ గలహ
భోజియును దాను బహు భక్ష్య భోజ్య లేహ్య
చోష్య పానీయముల మధుసూదనుండు
సారెఁ గొనియాడుచును వేడ్క నారగించె. 19

తే. వామనేత్రా కరాంచ లావర్జ్యమాన
కనక భృంగార కర్కరికా ముఖాగ్ర
గళిత గంధోదకంబులఁ గంసవైరి
చేతులను వార్చె బాంధవ శ్రేణితోడ. 20

క. అప్పుడు తాంబూలంబులు
కప్పురమును జాలవల్లికలం బడఁతులు తే
నిప్పించె బంధుకోటికి
న ప్పద్మదళాయతాక్షుఁ; డంతట సతియున్ 21

తే. అంతిపురమున నుచిత కృత్యములు దీర్చి
చంద్రశాలా స్థితుం డైన శౌరికడకు
సంతసంబున వచ్చి యాసంయమీంద్రు
నడుగులకు నెఱఁగుడు, నతఁ డాదరమున. 22

సత్యభామకు నారదాశీర్వాదము

వ. ఇట్లనియె 23

మ. పతి నీపై విహరింపఁగా, జనము సంభావింపఁగా, బంధు సం
తతి నిన్నుం గొనియాడఁగా, సవతికాంత ల్చూచి లజ్జింపఁగా
నతుల ప్రాభవ వైభ వోన్నతుల ప్రోవై యిట్లు వర్తించు నీ
కితరస్త్రీజన బుద్ధి దీవనలు నే నే మిచ్చెద న్మానినీ! 24

మ. అనికైనం బతి నిన్నుఁ బాపి చనునో! ప్రాణంబు ప్రాణంబుగా
నిను మన్నింపఁడొ! నీ మనోరథముల న్నెయ్యంబుతోఁ జేయఁడో!
చనవు ల్నీవలె నెవ్వరే ఈఁగఁనిరో! నీసౌభాగ్య మింతంతయే!
నినుఁబోలం గల రబ్జగంధు లన వింటే, యెందు సాత్రాజితీ! 25

క. అటులైనను గాని మ్మో
కుటిలాలక! నీకు మగఁడు కోరిన కోర్కుల్
ఘటియించుఁగాక, తా నెం
తటి కార్యంబైన డించి, నాదీవనలన్. 26

నారదుని వీడుకోలు

క. అని పలికి శౌరిఁ గనుఁగొని
దనుజాంతక! పోయివచ్చెదను మఱవకుమీ
నను నావుడు గోపవధూ
జన వంచకుఁ డనియెఁ గార్య సంఘట నేచ్చన్. 27

చ. అదితి మొఱంగి కుండలము లా నరకుండు హరించె, వాని నేఁ
గదనములోనఁ ద్రుంచి యవి కైకొని దాఁచితి నాఁటనుండియు
బదిలముగాఁగ, నన్నడుగఁ బంపనికారణమేమి? లాఁతినే?
యిదె చనుదెంచి యిత్తు నసుమీ శతమన్యునితోడ సంయమీ! 28

చ. అని వినయంబుతోడఁ గలహాశనసంయమి వీడుకొల్పి యం
గనయును దాను నచ్చట జగత్పతి జూదపువేడ్కనున్నచో
దినకర మండలం బపర దిగ్గిరికూటముఁ జేరె యాదవీ
జన మదిరా రసారుణ విశాల దృగంచల వంచక చ్ఛవిన్. 29

సాయంసంధ్యా వర్ణనము

ఉ. ఆయత తేజము ల్దఱిఁగి యంబుజబాంధవుఁ డస్తసీమకుం
బోయినఁ జూచి వేచిన తమోవిభుఁ డంప దినాంతయోధుఁ డీ
చాయఁ దదీయపత్నిఁ బెలుచం బడ నీడిచికొంచుఁ బోయెడుం
గో యనుమాడ్కి నంతట శకుంత రవంబు సెలంగె నెల్లెడన్. 30

చ. ఇనుదెసఁ జూడ నోడి తల లెత్తక నీటఁ దదీయబింబముం
గని వగ జక్కవ ల్మొగమొగంబులు సూచుచుఁ గుంది మూర్ఛఁజెం
దినదెసఁ జూడలేక జలదేవత హా! యని కన్ను మోడ్చెనా
వనరుహము ల్ముడింగె; సహవాసుల దుఃఖము నెయ్యు రోర్తురే! 31

చ. తనువున నంధకారపు మదం బల మి న్నను భద్రదంతికి
న్మొనసినఁ, జింద రేఁగి తపనుం డను మావుతుఁ గ్రుంకుమెట్టలో
య నురలవైచిన న్పొగిలి యచ్చట నెత్తురు గ్రక్కెనో! యనం
గనుగవ కోరగింపఁ బొడకట్టె సముజ్జ్వల సాంధ్య రాగముల్. 32

మ. ఒక భృంగంబు పరాళినీ మదన తంత్రోన్మాది ప్రాణేశ్వరిన్
మకరం దాసవ మత్త నబ్జగృహ సీమం బెట్టి తాఁ బోయి సం
జకడ న్వచ్చి త దానమ న్ముకుళ మేజాడం జొర న్రాక, యా
మికుఁడోనాఁ దిరిగెం; గొలంకు రమకున్ మే లెంత హీనంబొకో! 33

అంధకార వర్ణనము

సీ. దిన వారిరాశి మా పను మౌని గ్రోలంగ
నడుగునఁ గనుపట్టు నస లసంగఁ
గ్రుంకుమె ట్టడవిఁ గార్కొనిన సంధ్యా వహ్నిఁ
బొడమిన దట్టంపుఁ బొగ యనంగఁ
దన మణి పడిపోవ ధరణీ తలంబున
నెమకంగ వచ్చిన నింగి యనఁగ
నల చుక్క లనియెడి వలరాజు గెలుపువ్రా
ల్దిలియఁ బూసిన మషీ లేప మనఁగ

తే. వృద్ధ వారవిలాసినీ విసరమునకు
నపలితంకర ణౌషధం బనఁగ, జార
నలినముఖుల కదృశ్యాంజనం బనంగ
నంధకారంబు జగమెల్ల నాక్రమించె 34

సీ. చిలుక తేరును, నల్ల చెఱకు విల్లును, గల్వ
విరితూపు, నిత్తుము మరుఁడ! నీకు
వనమూలికయు, నూత్న వంశనాళమును, బిం
ఛము సమర్పింతుము శౌరి! నీకుఁ
గప్పుఁ గప్పడమును, గస్తూరియును, గాటు
కయు నివేదింతుము కాళి! నీకు
నేరేడుపండ్లు, వినీల చామరలు, దూ
ర్వలు, నొసంగుదు మిభవక్త్ర! నీకు

తే. నిట్టి లోకోపకారికి నిరులదొరకుఁ
జంద్ర సూర్యాది దుర్దోష శాంతి వొదలి
నిత్యత వహింపఁ జేయంగ నేర్తురేని
యనుచుఁ బ్రార్థించి రభిసారి కాబ్జముఖులు. 35

చ. మొనసిన దీపికా నికరముల్ గృహ కార్య గతాభిసారికా
వనితల యూర్పు గాడ్పుల నెపంబునఁ గంపము నొంద నోడకుం
డని తిమిరంబు తా నభయహస్త మొసంగె ననంగ వానిపైఁ
గనుఁగొనఁ బొల్చె నంకురిత కజ్జలవన్న వధూమ మాలికల్. 36

నక్షత్రవర్ణనము

సీ. కార్మొన్న కటికిచీఁకటి మొగు ల్మొత్తంబు
గురిసిన వడగండ్ల గుంపు లనఁగఁ
గవ జక్కవలు వాయఁ గరనాళములఁ జందు
రుం దూఁడు పటికంపు టుండ లనఁగ
నెల్లెడ మిన్నేటి యిసుమున నచ్చర
కొమ లిడ్డ వెన్నెలకుప్ప లనఁగఁ
దెలివి వెన్నెల వెండితీఁగలు నిగిడించు
చదలు కమ్మచ్చు బెజ్జము లనంగ

తే. జగము గెల్వంగ దండెత్తు మగని మీఁద
లీల రతి చల్లు దీవనఁ బ్రాలనంగ
వేఁడివెలుఁ గెండఁ గ్రాఁగిన విన్ను మేన
నెక్కొను చెమటబొట్లు నాఁ జుక్కలమరె. 37

చంద్రాభ్యుదయము

ఉ. యామవతీ కళత్రు నుద యావసరంబునకంటెఁ బాండిమ
శ్రీ మునుదోఁచెఁ దూర్పుదెస, సిద్ధము; కృష్ణుఁడు పారిజాతమున్
భామినికై హరించు నని పాయని నెవ్వగ నింద్రరాజ్య ల
క్ష్మీ ముఖ మండలంబున వసించిన వెల్లఁదనంబు కైవడిన్. 33

సీ. కెరలి చీఁకటిమ్రాను గెడపంగ నిక్కిన
సమయ గజంబు దంతము లనంగఁ
జదలు గేదఁగి తూర్పు తుదకొమ్మ నరవిరి
యై కానిపించు పూ రేకు లనఁగఁ
బొడుపు గుబ్బలి నెల పురిటింటి యిడుపునఁ
జఱచిన గందంపుఁ జట్ట లనఁగ
మరుని ముందఱ బరాబరిసేయు కంచుకి
కులము చేతుల వెండిగుదె లనంగ

తే. గైరవములకు వెన్నెల నీరు పరవఁ
బూని చేర్చిన పటికంపు దోను లనఁగఁ
గ్రమముతో శీతకర మయూఖములు గగన
భాగమునఁ గొన్ని యల్లనఁ బ్రాఁకుదెంచె. 39

తే. అమరు లమృ తాంబునిధిలోని యమృత రసము
వెండి చేరులఁ బటికంపు గుండ కట్టి
చేఁదుకొనియెదరో! నాఁగ శీతరోచి
మెఱుఁగు మెయితోన యల్లన మిన్ను ప్రాఁకె. 40

చ. అమరుల బోనపుట్టిక, సహస్రమయూఖుని జోడుకోడె, సం
తమసము వేరువిత్తు, కుముదంబుల చక్కిలిగింత, పుంశ్చలీ
సమితికిఁ జుక్కవాలు, నవ సారస లక్ష్మి తొలంగు బావ, కో
కములకు గుండె తల్లడము, కైరవమిత్రుఁడు తోఁచెఁ దూర్పునన్. 41

ఉ. పొందుగఁ బశ్చిమాబ్ధి తట భూస్థలి నంశుమ దంశుమత్ఫలా
కందము వాస రాంత హలిక ప్రవరుం డిడ సాంధ్య వారిభృ
త్కందళముల్ తమో దళ యుతంబులు నై గొల పండి వ్రాలెఁబూ
ర్ణేందుని పేరఁ బ్రాచి నది హేతువు వెన్నెలకల్మి కల్మికిన్. 42

చ. సమయ విలాసి శోణమణి సంగత మౌక్తిక చారు హారమున్
గ్రమమున గ్రుచ్చుచో నరుణరత్నము తా మును సాంధ్య రశ్మి సూ
త్రమునఁ బొసంగ గ్రుచ్చి యెడతప్పునఁ ద్రోచి పిఱుందఁ జేర్చు ము
త్తెముక్రియఁ దోఁచె నయ్యమృతదీధితి లాంచన రంధ్ర సంగతిన్. 43

చ. దిన పరిణామ లక్ష్మికిఁ బ్రతీచి తగం గయిసేయు వేడుకన్
వనరుహమిత్రబింబ మను వర్తుల లాక్షిక పట్టికం బయో
ధినడుమఁ దోఁచి సాంధ్య నవదీప్తి రసంబు హరించి, పాఱవై
చిన వెలిదూదియో యనఁగ శీతకరుం డుదయించె నత్తఱిన్. 44

మ. కడఁకన్ రేచలిగట్టు పట్టిఁ దను వేడ్కం గూర్చ నేతెంచి పైన్
జదిగాఁ జుక్కలతూపు లేయఁ గినుకన్ జాబిల్లి ముక్కంటి తాఁ
బొడుపుం గెంపను వేఁడికంట విరుల న్పూవిల్తు మేనేర్చి చొ
ప్పడఁ దద్భూతి యలందెనా! నపుడు బింబం బొప్పెఁ బాండుద్యుతిన్. 45

చ. తొలుమల ఱాతితో నొరయు తూరుపుఁదొయ్యలి ముత్తియంపుఁగుం
డలమున మానికంబు పడినం గనుపట్టెడు లక్కగూఁడు నాఁ
జలువలతేని యప్పొడుపుఁజాయఁ దొఱంగిన కందు తోఁచె రే
చెలువ కనుంగవం గమియఁ జెందిన కాటుక కప్పు క్రైవడిన్. 46

మ. అమృతం బాసవ, మంగరాగ ముదయోద్యత్కాంతి, చేలంబు చి
హ్నమునుంగా శశి రేవతీరమణుఁ డున్మాదంబుమీఱం దమో
యమున న్భంగమునొంది పాఱఁ గర సీ రాలోడితం జేయ వ
చ్చె మరుద్వాహిని దానిఁదేర్పనన మించెం జంద్రికా పూరముల్. 47

తే. తారకాధీశు కిరణ కదంబకంబు
చిలికెఁ బలుచని వలిపంపు జిలుఁగు మంచుఁ
గైరవశ్రీ వధూ కర గ్రహణ వేళ
వెలికిఁ గ్రమ్మిన సాత్త్విక స్వేద మనఁగ 48

చకోరముల బువ్వఁపు బంతి

సీ. విరహుల మై సోఁకి వేడి యౌ వెన్నెలఁ
బచ్చివెన్నెల నులివెచ్చఁ జేసి
కలువ పుప్పొళ్లచేఁ గసటైన వెన్నెల
వలిప వెన్నెలలోన వడిచి తేర్చి
చంద్రకాంత నీట జాలైన వెన్నెల
ముదురు వెన్నెల జుట్టిఁ బదను చేసి
సతుల మైపూఁతం బిసాళించు వెన్నెలఁ
దనుపు వెన్నెల రసాయనము గూర్చి

తే. చిగురు విలుకాని జాతర సేయఁ బూని
కొలముసాముల నందఱఁ గూడఁబెట్టి
వంతు గలయంగ బువ్వంపుబంతి విందు
పెట్టి రెలమిఁ జకోరంపుఁ బేరటాండ్రు 49

వలరాజు దండయాత్ర

సీ. కామినీ మాన మేఘ శ్రేణి విరియంగఁ
దొగ తెల్లుగుంపులు తొంగలింప
సాంధ్యరా గావిల చంద్రికాంబులు దేఱ
నిరుల మొత్తపు టస లివురఁబాఱ
యువజన రాగ పయోరాసు లుప్పొంగ
వెలిదమ్మి జాజిపువ్వులు ముడుంగ
మద చకోర మరాళ మండలి చెలరేఁగఁ
బఱచు చేడియ లను మెఱపు లడఁగ

తే. నభినవ శర త్సమాగమం బనఁగ మించు
నట్టి రాకా నిశా వేళ నలరువింట
గొనయ మెక్కించి వలరాజు కినుక మీఱ
విరహి జనములపై దండువెడలె, నపుడు. 50

ఉ. ఆ నలినాయతాక్షు గడియారమునం దభిసారికా జిఘాం
సా నిరత ప్రసూనశర చాప గుణ ధ్వనులో యనంగ ఘం
టా నినదంబు లయ్యెడ వినంబడియెం గుపి తాబ్జలోచనా
మానసము ల్చలింపఁ బ్రథమ ప్రహ రాపగమ ప్రశంసులై. 51

చంద్రికలు, జారిణులు

చ. వలిపము కట్టి, హారములు వైచి, పటీరము మై నలంది, జా
దులు నెఱిగొప్పునం దుఱిమి, త్రోవనె పోయితి మేని తాఁకియుం
దలఁచెడువారు లేరని మనంబు కలంకలు దీర్చి జారకాం
తల సమయ స్థలంబులకుఁ దార్చిరి దూతిక లట్టివెన్నెలన్. 52

వ. వెండియుం దుహినకరమండలంబునం గురియు నప్పండు వెన్నెలలు సాయంతన నటన చటుల మహానట విక టాట్టహాస భానంబుల కనుప్రాసంబులై, పూర్వ పారావార పులిన తల విహారమాణైరావణ కర పుష్క రోద్ధూత వాలుకా ధూళి పాళికలకుఁ బ్రత్యాదేశంబులై, యంధకార బలీంద్ర నిర్బంధన ధురంధర సమయ మధుమథన చర ణాంగుష్ఠ నిష్ఠ్యూత గగన సరి దంబు పూరంబుల కనుబింబంబులై, చంద్రకాంత మణి నిర్మిత హర్మ్య హిమవన్మహీధర శృంగ పతితంబు లగుచుంబెను వెల్లువలు కట్టి, యతివిషమ మానినీ మాన ప్రతీరంబు లురులం ద్రోయుచు, వియోగవేదనా భ రాక్రంద ద్రథాంగ కంఠ గుహా కుహర ముఖంబుల ముంపుకొని మెఱయుచు, నరవిరి చెందొగ మొగడలం బడి సుడియుచుఁ, దను కరువలిం గదలు విరులం దొరఁగు పుప్పొడి తిప్పలం బొరలి తెట్టువ గొంచుఁ, గనకడోలా విహార లీలాయత్త మత్తకాశినీ కపోల ధాళధళ్యంబుల పెల్లునం గడలుకొని యుప్పొంగుచుఁ, గటికి చీఁకటితరులం దెరలం జేయుచు, సకల భువవత లాప్లావనంబు గావించి, యజాండ కరండంబు వెండిజలపోఁత గావించిన తెఱంగున నంగీకరించె; నప్పుడు తమ యందు నెప్పుడెప్పుడు నింతురో యనుచు నువ్విళ్లూరు చందంబునఁ జంద్రికా కిరణ కందళికలం గరంగు రేవెలుంగు ఱాచిప్పలం గప్పురంపుఁ గుప్పెలం గొప్పరించిన సరస మధు

రసంబులు నించి యించిన వేడ్కల నొండొరుల కెంజిగురాకు మోవి నంజలంజవి గొనుచుఁ గ్రోలి సోలి పూఁజవికలఁ బొంపిరివోవు కామినీ కాముకులును, వలరాచకేలి సలుపునెడల నంగంబుల చక చకలు వెలివోవకుండ నిండారు లేపంబులు సేయు సొంపునఁ గర్పూర కస్తూరికా సంకుమద మిళిత చందన పంకంబు లొకొళ్లా కళ్లమేనులం గలయ నలందుకొని చలువ చప్పరంబులం దీర్చిన పుప్పొడి తిన్నెల విశ్రమించు సతీపతులును, బ్రోడలగు నెచ్చెలులు జీరాడుసిగ్గున నీడిగిలంబడ నెట్టకేలకుఁ ద్రోపు ద్రోపాడుచుందార్చి కూర్చి మరలుటయు మరుం డొనర్పఁగల కోల్తలకుం దివురు తమకపు ముంగలిపొఁజులు నిగిడించు క్రొవ్వాఁడి తూపుల రూపున నొండొరువుల మఱుపెట్టి చూచు నెలగోలు చూపుల నితరేతర ధైర్యంబులు గంటివడ నొంటిం బచ్చెన యోవరుల వసియించు వధూవరులును, బేరుకొను కోరికలు దారుకొన దాయునెడం బొంగిన యంగంబులం బరస్పర బాహు పాశంబుల బిగియారం గౌఁగిలించుకొని కరంగిన డెందంబుల రెంటి నొక్కటిగ హత్తించు పోలిక నత్తమిల్లి పగలు తమపాసిన యెడలం బొడము మనోజ వికారంబుల నవిరళతర కపోలంబుగాఁ జెప్పికొనుచుం, హంసతూలికాతల్పంబుల నల్పేత రానందంబులం బొరలు తరుణీ తరుణులును, దొలుతటి పొలయలుక యెడలం జనించిన వియోగ శిఖి నిండారు రేయెండ వేఁడిమి నగ్గలించినం దాలిమి తెమలం దమక తామ తమకించి కలసికొని నెచ్చెలులన్ బేలువెట్టి తొట్టిన వేడ్కలం బొదరిండ్ల కందువలం బొదలు రమణీ రమణులును, మబ్బుకొను వయసు గుబ్బెతలు నిబ్బరంబుగ నిపుడు తివుటలంబెచ్చు పెరుఁగు మచ్చరంబుల నొక రొకరి మెచ్చుక పచ్చ విలుతుండు విచ్చలవిడిం దన కైదువులు ముప్పది రెంటం దోడు సూపె నన బహువిధ కర ణాసన భేదంబులం బెనఁగుచు మణి సౌధంబులం గ్రీడించు యువతీ యువజనంబులును, గ్రిక్కిఱిసిన మక్కువల నిక్కువలఁ గమియం జొక్కుఁజెయ్యులఁ ద్రొక్కుడువడి రతిశాస్త్ర రహస్య తత్త్వానుభవంబున వెలి మఱచిన వలరాచ తపసుల పోలికం దెలిఱాకట్టు నెలవులం బవ్వళించి యున్న నాయికా నాయకులను, నెడపడని వేడుకపనుల

నలసి జడియు నవయవంబుల పై సొలయు నెమ్మనంబులతో నొయ్యనొయ్యనం గదలు తూఁగుటుయ్యెలలం గన్ను మొగిచియున్న విలాసినీ విలాసులునుం గలిగి, యన్నగరంబు శంబరాంతకు సామ్రాజ్యంబు ననుకరించె; నయ్యెడ నయ్యదువల్లభుండు సత్యయుందాను ననర్ఘమణి దీపితంబును, విమల దుకూల వితాన సందానితంబును, ప్రాలంబముక్తా గుళుచ్ఛ చ్ఛవి చ్ఛాదిత వలభి విలసితంబును, వివిధ విచిత్ర పటఘటిత స్ఫటిక భిత్తిభాగ భాసురంబును, మృదుల హంసతూలికా కల్పిత తల్ప సంఛన్న మణిమంచ కాంచితంబును, ధవళ ఫణిలతాదళ క్రముకఖండ మండిత మరకతమణి భాజన విభ్రాజితంబును, మృగమద మిళిత పటీర పం కాంకిత మౌక్తిక శుక్తి పరికల్పితంబును, దర వికచ లతాంత తాలవృంత కాంతంబును, గోమల బిసతంతు సంతాన నిబద్ధ కుసుమదామ రమణీయంబును, సురభి కృష్ణాగరు ధూప ధూపితంబును, పరిమళ మిళిత శిశిర సలిల పూర్ణ కనక గళంతికా సమంచితంబును, మంజు గుంజ త్పారావత పతంగ గళరవ భరితంబును, మాణిక్య సమున్నతాదర్శ దర్శనీయంబును నగు శయ నాగారంబున వినోదకేళిం దేలి నిద్రాముద్రితనేత్రుఁడై శయనించె; నయ్యవసరంబున, 53

వేగుచుక్క వర్ణనము

మ. నలినాప్తుండు మదీయ బంధు లని తా నక్షత్ర సంఘంబులం
గలఁప న్వచ్చుచు నున్న వాఁ డనుచు మున్గల్గంగ నాత్మీయ శి
ష్యుల మందేహులఁ బోరానర్పఁ జనుఁడంచుం బంప నేతెంచెనాఁ
[1]బొడమె న్వేగురుఁజుక్క కాలఫణభృద్భోగోల్లస ద్రత్నమై. 54

క. వైతాళికు లప్పుడు మృదు
గీ తామృత వచన రచన గీలుకొన యశో
దా తనయు మేల్కొలుపఁ బ్రా
భాతిక రమణీయ రాగ ఫణితులు సెలఁగెన్. 55

1. బొలిచె

శ్రీకృష్ణునకు వైతాళికుల మేల్కొలుపులు

మ. జయ గోవింద! ముకుంద! చక్రధర! కంసద్వేషి! సాత్రాజితీ
ప్రియ! నారాయణ! కౌస్తుభాభరణ! కుంభి త్రాణ పారీణ! కా
ళియ దర్పఘ్న! పతంగ వాహ! వనమాలీ! కృష్ణ! వైకుంఠ శౌ
రి! యశోదాత్మజ! భక్తవత్సల! మురారీ! గోపికా వల్లభా! 56

మ. [1]శరధి క్రోడ నివేశ! శార్ఙ్గ ధర! శిష్ట ధ్యేయ! శీతాంశు భా
స్కర నేత్రద్వయ! శుభ్ర పంకరుహ భాస్వ న్నాభి! శూరాన్వయా
భరణా! శేష శయన! శైల ధర; శోభా రమ్య సర్వాంగ! శౌ
ర్య రసోదంచిత! శంఖ చక్ర ధర! శర్వాణీ సహాయ ప్రియా! 57

క. మేల్కనుము దేవ! యివె రా
చిల్కలు కనుమొగిచియున్న చెలువలఁ దమకుం
బల్కులు నేర్పఁగ ముద్దులు
కుల్కెడు పల్కులను మేలికొలిపెడుఁ గృష్ణా! 58

సీ. చర మాద్రి దావాగ్ని సంస్పృష్ట సురసౌర
భేయీ కరీషైక పిండ మనఁగఁ
బహు చకోరక దంశ పరిపీత చంద్రికా
క్షౌద్ర నీరస మధుచ్ఛత్ర మనఁగఁ
బ్రత్యుజ్ఝ ఖోచ్చల దాత్రి వర్షీయసీ
పలిత పాండుర కేశ బంధ మనఁగ
గగన సౌధాలేపకర కాలశిల్పి ని
ర్ముక్త సుధా వస్త్ర ముష్టి యనఁగ

తే. హిమహత జ్యోత్స్నికా లతా సుమ గుళుచ్ఛ
మనఁగ నతిధూసర చ్ఛాయ నబ్జవైరి
చెలువు వోనాడి బిం బావశిష్టుఁ డగుచు
నల్ల నల్లన వ్రాలెడు నంబుజాక్ష! 59

1. శవర్గ గుణిత వృత్తము

చ. జలరుహమిత్రుఁ డాత్మ రుచి సంపదఁ జీఁకటి బందెకానికిం
గలఁగుచు వీనిలోన నిడి కైకొనె నమ్మికపు లంచుఁ జు
క్కలదొర యెండ దాడి విని గ్రక్కునఁ దానును గాంతి వీనిలో
పల నెలకొల్పె నాఁ బలుకఁబాఱె నిశాంత నిశాంతదీపముల్. 60

మ దర మీల న్నయనంబులైగృహ బహిర్ద్వారంబుల న్యామకుం
జరము ల్గండ మద భ్రమ ద్భ్రమరికా ఝుంకార సంగీత వి
స్ఫురణ ల్ప్రాపుచుఁ గర్ణతాళ నినదంబు ల్మించఁగా మాగధో
త్కరముం బోలుచుఁ జూడనొప్పె నివె హస్త న్యాసముల్మీఱఁగన్. 61

మ. సమ [1]యాభీర కుమారుఁ దేపునఁ దమిస్రా రూప నక్తంచరిం
గమలారిస్తన మండ లాక విష సంక్రాంత ప్రభా దుగ్ధపూ
రముతో రూపఱఁజేయ శోషిలుచుఁ దార ల్పోల నిట్టూర్పు సాం
ద్రముగా నూర్చె ననంగఁ బెల్లెసఁగెఁ బ్రాతఃకాల వాతూలముల్ 62

క. మంచునఁ దోఁగిన పల్లవ
సంచయము భవ ద్వియోగ సంతాప రుద
చ్చంచల నయనాబాష్ప క
ణాంచిత బింబోష్ఠలీల నలరె నుపేంద్రా! 83

తే. కమ్మ కస్తురి గుళికలు తమ్మిలేమ
నిదుర మంపునఁ బుక్కిట నించి మేలు
కాంచి వేకువ నుమిసె నాఁ గమల ముకుళ
కోటరంబుల నెలదేఁటి కొదమ లెగసె. 64

మ. విననయ్యెం గృకవాకు కూజితము లుద్వేలంబులై సూరసూ
త నవోద్య త్కర కుంచికా విఘటిత ధ్వాం తారర [2]క్రక్రియా
స్వనము ల్భైరవిణీ ప్రసూన పృథుక స్వాప క్రియాలో లికల్
ది నక్ర న్మార్గ నివారణ త్వరిత మందే హోగ్ర సింహధ్వనుల్. 65

---

1. యాభీక. 2 క్రేంక్రియా

తే. రాజు వీడెత్తి చనినఁ దారక భటాళి
యంబ రాభోగ నిజ శిబి రాంగణమునఁ
గాలుకొల్పిన పావక జ్వాల లనఁగఁ
బ్రాచిఁ గనుపట్టె నవ సాంధ్యరాగ రుచులు. 66

తే. కమలినీ జృంభికలకు దిక్కాంత లెల్ల
హస్తతాళంబు లొనరించి రనఁగఁ జెలఁగె
లలిత కాసార కూల కులాయ చలిత
శకున పక్షజ పటపట స్వనము లధిప. 67

ప్రభాత శోభ

సీ. యామినీ సమయంబు నాశా తట ప్రదే
శంబుఁ బ్రసన్నభావంబు నొందెఁ
బ్రియ చుంబి తాంగనా బింబాధరంబులు
నుడురాజు నపరాగయుక్తిఁ దోఁచె
నఖిలవస్తువులుఁ బ్రా గచల కూట విటంక
తలములు నతిరోహితంబు లయ్యె
నుత్తుంగ పుర గోపు రోపరి స్థలులు సా
రసములు నాత్తసౌరభము లయ్యెఁ

తే. దరళ గోతర్ణకంబులు సుర పథాంత
రంబులును విచ్యుత ప్రగ్రహంబు లయ్యె
నియమ పరతంత్ర భూదేవ చయముఁ గౌశి
క వ్రజంబు సమాధి యోగమునఁ బరఁగె. 68

మ. కమలా ప్తోన్నమ దంశు జాలములు దిగ్భాగంబులం గ్రమ్మినం
గుము దాంత స్థిత లక్ష్మి యెండవడ సోఁకుల్ సైఁపఁగా లేక ప
త్రముల న్మాటుగఁ జేసి కప్పుకొనియెం దత్కాల సంకోచన
క్రమ దంభంబున, రాజవల్లభ లసూర్యంపశ్య లౌదు ర్గదా! 69

చ. కొలకొల మంచు మేఁతలకు గూఁడులు వెల్వడు పక్షి రావముల్
కల మృదు వాక్య వైఖరులుగా నల వేకువ పూవుఁబోఁడి వే
డ్కలు దళుకొత్త దోహద మిడం దొలుగుబ్బలిఁ గొండగోఁగుపూ
గొల యలరించెనాఁ బొడిచెఁ గోకన దాప్తుఁడు పాటల ద్యుతిన్. 70

దేవలోకమునకు శ్రీకృష్ణుని ప్రయాణ సన్నాహము

వ. అని యివ్విధంబునం బలుకు సూత మాగధుల మధురవాక్యంబు లాకర్ణించుచు మేలుకాంచి, యప్పంచశరగురుం దహర్ముఖోచిత కృత్యంబులు నిర్వర్తించి, పురోహిత వృతద్ధామ్యా సహితంబుగా నాస్థాన మండపంబున కరిగి, యుగ్రసేన వసుదేవ బలభద్రాది గురుజనంబులకు నమస్కరించి, సాత్యకి సారణ ప్రభృతి సోదరుల నాదరించి, ప్రద్యుమ్న సాంబానిరుద్ధాది కుమార వర్గంబు మ్రొక్కులు గైకొని, యదు వృష్టి కుకుర భో జాంధక ప్రముఖులగు, బంధు సందో హంబుల సంభావించి, సింహా సనాసీనుండై తగువారి నుచి తాసనంబుల నుండ నియమించి, పేరోలగం బుండి కార్య త్వరా సముత్సాహ దోహలి తాంతరంగుండై పతంగ పుంగవుం దలంచుటయును. 71

గరుత్మంతుని యాగమనము

సీ. వజ్రంబునకు నీఁక వైచిన బలశాలి
గఱి కచ్ఛ పాశన ఘాతుకుండు
జనని దాస్యంబు నీఁగిన కులశ్రేష్ఠుండు
దుర్ల భామృత పశ్యతోహరుండు
కమలాప్తు సారథి గారాబుతమ్ముండు
గశ్యప కృత పుణ్యకర్మ ఫలము
సకల శకుం తౌఘ సామ్రాజ్య ధౌరేయుఁ
డహి మృగయా వ్యస నాకులుండు

తే. మింటిపొలెంబు లేర్చు ముక్కంటి తూపు
గతి, నిపాతిత రోహిణ స్కంధుఁ, దనిల
మాన సాతీత వేగసంపద్ధనుండు
తార్క్ష్యఁడేతెంచె దానవధ్వంసి కడకు. 72

క. మిన్నుననుండి ధరంబునఁ
బన్నగ పతి తలలు చదియఁబడ ధారుణిమీఁ
ద న్నిలిచి వైనతేయుఁడు
వెన్నుని పదములకు వినయ వినతి యొనర్చన్. 73

చ. మునిపతి రాకయుం, గుసుమముం దన కిచ్చినలాగు, రుక్మిణీ
వనితకుఁ దా నొసంగుటయు, వంచనఁ బొంచిన బోటి సత్యకున్
మన మెరియంగఁ జెప్పుటయు, మానినికోపము, వేఁడుకొంటయుం
దనరు ప్రతిజ్ఞయుం దెలిపెఁ దార్క్ష్యన కెంతయు నాదరంబునన్. 74

ఉ. సంతసమంది, జాదులు ప్రసాదము నయ్యె నటంచుఁ బొంగి, నా
గాంతకుఁ "దంబుజోదర! బలాసుర వైరి మదీయ పక్షముం
బంతము గొన్నవాఁ దశనిపాతమున న్మను; నాఁటనుండియు
స్వంత మనంబులోఁ జనదు; నాపగ నీఁగెద నేఁడు నీకృపన్." 75

చ. అనుటయు, నంతవాఁడవె కదా! యని మిక్కిలి గారవించి, య
వ్వనరుహలోచనుండు దగువారి సుహృజ్జన బంధుకోటి రాఁ
బనిచి, నిజప్రయాణమును బట్టణరక్షయుఁ జెప్పి, వారిచే
ననుమతి గాంచి, యెక్కె విహగాధిపుఁ దానును సత్యభామయున్. 76

సత్యా కృష్ణులు గరుడవాహనారూఢులై స్వర్గమునకుఁ బయనమగుట

ఉ. ఆవిహ గావతంసము నిజాంసముపైఁ బ్రియభామతోడ నిం
ద్రావరజుండు నిల్చుటయు నాతత పక్ష వహానిలంబు లం
భోవహ పంక్తిఁ దూలముల పోలికఁ దూల్పఁగఁ దద్దిశా ముఖుం
డై వినువీథికి న్నెగసె నద్భుతకారి మనోజవంబునన్. 77

క. ఇరు గ్రేవల నందక శా
ర్ఙ్గ రథాంగ గదాయుధములు రాఁ దొడఁగె ఖగే
శ్వర పక్ష జనిత వాతాం
కుర పూర్తిని శంఖ మపుడు ఘుమఘుమ మ్రోసెన్. 78

తే. అంబుధర జాల ముక్తంబు లయిన జలక
ణములు సాత్రాజితీ కైశికమునఁ బొలిచె
గగనతల లక్ష్మి పోరచి గాఁగ నిడినఁ
జాల నొప్పారు మౌక్తిక స్తబక మనఁగ. 79

క. తళతళని మెఱుఁగుఁ దీఁగలు
గలుగు ఘనాఘన చయంబు గనుఁగొనఁగా నిం
పొలయించెఁ బసిడి కామల
నలరెడు నీలముల గొడుగు లనఁగా హరికిన్. 80

క. కమలదళాక్షుని దేహో
ద్వమ దతి సాంద్ర చ్ఛవి ప్రవాహము వొలిచెం
దమతండ్రి భానుఁ గనుఁగొన
యమునానది గగనవీధి కరిగెడు ననఁగన్. 81

చ. ఖగకులనాథు పక్షముల గాడ్పు సహింపఁగ లేక రజ్జు ప
న్నగములు దేరిక్రిందికిఁ జన న్సరసీరుహమిత్రు రథ్యముల్
నొగలఁ దొఱంగి నిల్వ, నరుణుండు రయంబునఁ జక్కఁగట్టుచున్
గగన పథంబునం దఱిమెఁ గాల విలంబన మందకుండఁగన్ 82

క. నతి సేసే వైనతేయుఁడు
గతిభేదములోన నన్నుఁ గనుఁగొని, యతఁడున్
గతిలోనన దీవించినఁ
జతురతకు న్మెచ్చి రపుడు సత్యయు హరియున్. 83

క. మురమథనుఁ డివ్విధమ్మున
గరుడునిపై గగన పథము గడచి యరుగుచుం
దరళాయతాక్షి కిట్లను
సరస స్మిత వచన రచన చాతురి మెఱయన్! 84

శ్రీకృష్ణుఁడు సత్యభామకు మేరువు సోయగమును జూపుట

చ. కువలయపత్రనేత్ర! కనుగొంటివె! కన్నులపండువయ్యె రెం
దవ వినతా తనూభవుని యందమునం గమనీయ కాంచన
చ్ఛవి కవచీ కృతంబు కులిశ క్షత పక్ష్మము నైన రత్నసా
నువు నిజ యామికీ కృత వినోద పరాయణ చంద్ర భానువున్.

సీ. జీర్ణ పర్ణ ద్రు సంకీ ర్ణాహి మణివిభా
మాయా కిసల వంచ్యమాన పికము
శశికాంత రుచి మృషా సలిల సంస్ఫాలన
శ్లథ విషా ణోద్విగ్న సైరిభంబు
గోమేధిక ప్రభాంకూర మిథ్యా మధు
ద్రవ లిలిక్షా మిళ ద్భల్లుకంబు
నీల గండప్రస్త రాళీక గజ భేద
శీర్య న్నఖ క్షుబ్ధ సింహకులము

తే. గారు డాశ్మ చ్ఛవి చ్ఛటా కపట యవస
పూలికా చర్వణ వ్యగ్ర బాలమృగ వి
లంఘ్యమా నాబ్జరాగ శిలా వితాన
కూట దావాగ్ని యా మరు త్కుధర మబల! 86

ఉ. వంచనఁ బొంచి చేరువకు వచ్చిన చంద్రుని జింక నేసి హ
ర్షించియుఁ, ద త్సుధారస నిషేచనచే నది చావ కున్కి వీ
క్షించియు, నేటు దప్పె నని చేవిలు నమ్ములుఁ బాఱవైచి ల
జ్జించి చరించుచుందుదురు చెంచిత లగ్గిరి సాను భూములన్. 87

వ. వెండియు నప్పసిండి కొండ గండ శిలా మండలంబున నుద్దండ వేదండంబు లొండొండ గండతలంబు లొరసికొన నిండిన మదజలాంజన మషిం గొని వనదేవ తోపభుక్త ముక్త తాటంక తాళీ దళంబులం బ్రియ సందేశంబులు లిఖియించు గంధర్వ సౌగంధిక గంధులవలన, నత్యంత నిర్మల స్ఫటి కాధిత్యకలం గానవచ్చు పాతాళ వాతాశి విలాసినీ ప్రతిబింబంబునం గని మును తమ కఱచిన యురగంబులం బాఱ విడిచి వానిం దమ చంచు పుటంబులం బొడిచియు గరు దంచలంబుల నడిచియుఁ బదంబులం దాఁ చియు నేచిన కోపంబున విఫల ప్రయత్నంబు లగు బాల శిఖావళంబులం గని తమ వరులకుం జూపి పరిహసించు గరుడ తరుణీ నివహంబుల వలన.

సెలయేటి చిలుప చిలుపని నీరు పగలు గగనమణి ధగధగని కిరణముల మిగుల సెగ లెగయు రవికాంత శిలా తలంబులం దెకతెక నుడుకెత్తి జాలువాఱఁ గరంగిన కజ్జజవ్వాది కొలంకులం బడి కెలంకులం దేలి తెట్టువలు గట్టి చపల కపి కుల చలిత తట తరు పతిత కుసుమ విసర పరిమళ పరంప రావాసితం బై ఘుమఘుమం బిసాళింప నలందుకొని రతిశ్రమంబు లపనయించు యక్ష పక్ష్మలాక్షుల వలనఁ,

గేసరి కిశోర నఖముఖ విదారిత కుంభంబైన వనగజంబును, వనగజ దంతఘాత యాతనా భ్రాంత వరాహంబును, వరాహ దంష్ట్రాటంక ఖండిత కీచక నిచయంబును, గీచకశిఖా జర్జరిత పర్జన్యంబును, బర్జ న్యోదర పరిచ్యుత శంఖ శుక్తి సంఘంబును, నొక్క యెడనపడఁ దత్త దుత్పన్నంబులగు మౌక్తికంబుల వేఱు వేఱ నేఱి పేరులు గ్రుచ్చు సాధ్య మిథ్యామధ్యల వలనను, నభిరామం బై;

మఱియు నొక్కొక్కచోట సురపతి తఱుచు మెఱుఁగు లదరు కఱకు భిదురముఁ గొని తఱిమి యెఱకలు విఱుగ నఱికినయెడల సెలలకు నిడిన జలగల పొలుపునం జఱుల నెరగొని పొరలు జర దజగర నికరంబులును, ఖచర గణ గోష్ఠీ స్థానంబులం బఱచిన రత్నకంబళంబుల విధంబున విశాల శిలా తలంబుల నిద్రించు శార్దూలంబులును, మృగాంక చందంబున నందంద

తిరుగు బొల్లిమోరల భల్లూకంబులును గలిగి;

సుధర్మా ప్రదేశంబునుంబోలె శక్రపుర మహిళా లికుచ కుచ చందన సుగంధాగురు వాత పోత మేదురంబును, జలనిధియునుంబోలె నీల పనస కీలిత తుంగ సేతు సహితంబును, పల్లకియునుం బోలె లలిత ప్రవాళ కకుభంబును, భారతంబునుం బోలె శతపర్వ చమత్కృతంబును, సమరతలంబునుం బోలెఁ గలితానేక పాటనంబును, శబ్దశాస్త్రంబునుం బోలె ధాతు గణ విద్యోతితంబును, సంగీతంబునుంబోలె నిషాద భరితంబు నయి,

గ్రావ నిబద్ధ ఘనౌఘం బయ్యును నగ్రావ నిబద్ధ ఘనౌఘంబై, గవయ స్థానం బయ్యును నగ వయ స్థానంబై, వైణ వారావాసితం బయ్యు నవైణ వారావాసితంబై, మఱియు నిది మఱియును! 88

ఉ. కిన్నరకంఠి! చూచితివె! కిన్నరులం గలధౌత భూధరా
భ్యున్నత శృంగ భాగముల నుత్పలగంధులుఁ దాముఁ గల్ప కో
త్పన్న మధు ప్రసంగతులఁ బాడెద రింద్రునిమీఁది గీతముల్
కిన్నర లొయ్యనొయ్యఁ బలికించుచుఁ దారతర స్వనంబులన్. 89

ఉ. ఆయత భూర్జపత్రముల నామర ధేను దధి ప్రయుక్త పా
థేయము లారగించి వడ దేఱఁగ శీతల కల్పక ద్రుమ
చ్ఛాయల నిల్చి నిల్చి సరసంబులు పల్కుచు వెండికొండకుం
బాయకకూడి యేఁగెదరు భామిని! చూడుము సిద్ధపాంథులన్. 90

శా. ఏణీ శాబ విలోల నేత్ర! కనుఁగొంటే! వీరు విద్యాధరుల్
మాణి క్యోజ్జ్వల రత్న కుండలులు సంబద్ధాసిధేనుల్ రణ
ద్వీణాపాణులు చంద్రి కామల శిరోవేష్టుల్ త్రిపుం డ్రాంకితుల్
నాణీయ స్తర తార హారులు శివ ధ్యానైక నిష్ఠా పరుల్. 91

మ. కనుఁగొంటే! సక లేందు బింబ ముఖి! యీ గంధర్వులం బంకజా
సన గేహి న్యుపదిష్ట గీత రచనా సర్వంకష ప్రజ్ఞులం
గన దుత్తుంగ విమాన చారులఁ దురంగ గ్రీవుల న్నిర్ఝరీ
జనతా నృత్త సహాయ లాలసుల యక్ష గ్రామ వాస్తవ్యులన్. 92

సీ. యక్షులు వీర లోయతివ! మేళము గూడి
పాడుచుండుదురు దిక్పాల సభల
గుహ్యకు లీ్వర లోకొమ్మ! హాస్య రసాధి
నాయకుల్ భృంగీశ నర్మసఖులు
గరుడులు వీర లోతరుణి! విష్వక్సేన
[1]పరిచితుల్వారి పరమ హితులు
చారణు లీ్వర లోసతి! విచిత్ర కథేతి
హాసజ్ఞు లఖిల లో కాధ్వనీను

తే. లమరపతిఁ గొల్వ జనువార లతని కెపుడు
నుబుసు పుత్తురు వివి ధోపయోగ్య కళల
మనలఁ జూచెద రాశ్చర్య మగ్ను లగుచు
వీరిఁ గనుఁగొంటె! గంభీరవేది గమన! 93

లయగ్రాహి :
అంగన! కనుంగొను మనంగహర మౌళి తట
రంగనటి జహ్ను మునిపుంగవ విశాలో
త్సంగ శిశువుం గపిలు నింగలపుఁ జూపుసెక
లం గలయు నా సగరు వంగడము మోక్షో
త్తుంగ మణిసౌధమునకుం గడవుఁ దాఁప గగ
నాంగణ మహీతల భుజంగ నిలయంబున్
జంగగొను నేర్పరిఁ బతంగజ యనుంగుఁ జెలి
యం గనఖలాచల యుగంగ సురగంగన్. 94

మ. అవె దివ్యర్షి నికేతనంబు, లనసూ యారుంధతీ కర్ణపూ
ర వివృ ద్ధార్భక కృష్ణసార గతి సంరంభంబు, లింద్ర ద్రుమో
ద్భవ నానావిధ వల్క లాంచిత బహి ర్ద్వార ప్రదేశంబు, లా
హవనీ యాది హుతాశ ధూమ పటల శ్యామీభవ త్ప్రాంతముల్ 95

1 పరిచరుల్ నారద

ఉ. అచ్చర పువ్వుఁబోండ్లు రససామృత ధారయుఁ గల్పవాటియున్
లచ్చియుఁ జందమామయుఁ దలంపుల మానికముం దలంపఁ బై
పెచ్చులు దీనికి న్నెమరువెట్టుచు నందిని యఖ్బు నాకుచుం
బచ్చికఁ [1]బండి యున్నయది భామిని! వేలుపు టావుఁజూచితే. 96

ఇంద్రపురీ వైభవము

చ. కనక మహీధ రేంద్రు నలిక స్థిత పర్వతరాజ పట్ట బం
ధనమును బోని కోటయు, ఘనంబగు తన్మకుటంబు క్రైవడిం
దనరెడు వైజయంతమును, దవ్వులఁ గానఁగవచ్చెఁ జూచితే
యనిమిష రాజధాని యిది హాయనమాత్ర కురంగ లోచనా! 97

ఉ. శ్రీలఁ జెలంగు నీ సురపురీకమనీయ మహానుభావతం
బోలఁగ లేక యోటములఁబొంది భజింపఁగ వచ్చినట్టు లు
త్తాల దుకూలకల్పిత పతాకలతోఁ గడు నొప్పు నన్య ది
క్పాలపురంబులో యనఁగఁ బార్శ్వములం దివిషద్వి మానముల్ 98

చ. మరలక జన్యభూమి నణుమాత్రభయంబును లేనివీరు, ల
ధ్వరము లనేకము ల్విధియుతంబుగఁ జేసిన భూసురేంద్రు, లు
ద్ధుర భవపాశ బంధములఁ ద్రుంచిన యోగి కులావతంసు, లీ
సురపుర కామినీ వదన చుంబన మాత్ర కృతార్థ మానసుల్. 99

శా. సారంగాక్షుల చూపుచోఅగములన్ జన్గొండల న్మోహ దు
ర్వా రావర్తముల న్మునింగి దరిఁ జేరన్నాక యుప్పొంగు సం
సా రాంభోనిధి సత్క్రియా తరణీ నిశ్శంక న్సము త్తీర్ణుఁడై
చేరు న్సజ్జన నావికుండు మదిరాక్షీ! యీపుర ద్వీపమున్. 100

క. అని నాకపుర మహత్త్వము
వనితకుఁ దెలుపుచును హర్షవశ మానసుఁడై

---

1 దెండి

దనుజకులవైరిచని యొ
య్యనఁ గాంచన మేదినీ ధరాగ్ర క్షోణిన్. 101

చ. పతగవిభుండు మింటిపయి భంజలికా మురళీ సుడాల వ
ల్గితములఁదా నెదుర్పడిన ఖేచరవర్గము లోసరించి య
ద్భుతముగ మ్రొక్క లేనగవుతోఁ గనుఁగొంచు వదాన్య నైచికీ
శిత ఖుర టంక చంద్రకిత సిద్ధసరిత్తట మార్గసీమలన్. 102

క. సరస బిస విసర ముహు రా
హర ణోద్ధుర హంస సంస దారవ దీర్ఘీ
కరణ చణ గంధవహములు
శరీరముల సేద దేర్పఁ జనుదెంచె రహిన్. 103

ఆశ్వాసాంతము

శా. సమ్మర్ద క్షమ! ధీనిబంధన విధా సంక్రంద నాచార్య! శూ
రమ్మ న్యాచల వజ్రపాత! జగతీ రక్షాంబుజాక్షా! శర
ధ్యమ్మార్గస్థ దశాస్య రాజ్యసమ సహ్యప్రోద్భవా తీరభా
గుమ్మత్తారి శివంసముద్రపుర వప్రోన్మూల నాడంబరా! 104

క. తిరుమల దేవీవల్లభ!
కరుణామయ హృదయ! రాజకంఠీరవ! యీ
శ్వర నరస భూపురందర
వరనందన; బాసదప్పవర గండాంకా! 105

స్రగ్విణి

నాగమాం బాధిభూ నారసింహాత్మజా!
భోగలీలా పరాభూత సంక్రందనా!
త్యాగ విద్యా నిషద్యాయిత ప్రాభవా!
సాగరాంత క్షమా సంప దేకాస్పదా! 106

గద్యము

ఇది శ్రీమదుమామహేశ్వర వర ప్రసాద-లబ్ధ సార సారస్వతాభినంది
నంది సింగయామాత్యపుత్త్ర కౌశిక గోత్ర పవిత్ర సుజన విధేయ
తిమ్మయ నామధేయ ప్రణీతంబైన పారిజాతాపహరణంబను
మహాప్రబంధంబునందు
ద్వితీయాశ్వాసము

శ్రీ

పారిజాతాపహరణము

తృతీయాశ్వాసము

(ఇంద్రాది దేవతలు శ్రీకృష్ణునకు మ్రొక్కి యాహ్వానించుట - అప్సరసలు హర్మ్యములెక్కి శ్రీకృష్ణుని దర్శించుట - దేవమాత యదితిని శ్రీకృష్ణుఁడు దర్శించుట - అదితి హరి యవతారములను స్తుతించుట - శ్రీకృష్ణావతార విభూతి - శ్రీకృష్ణుడు వైజయంతమున విడియుట - వైజయంత రామణీయకము - నందనోద్యాన సౌందర్యము - మధుప విలాసము - వసంత వైభవము)

క. శ్రీమహితగేహ! యుత్కల
భూమీధవ గర్వ హరణ భుజసార! సుధా
ధామ కుల జలధి కౌస్తుభ!
రామా పాంచాల! కృష్ణరాయ నృపాలా! 1

తే. అవధరింపుము జనమేజయ క్షితీశ
వరున కిట్లను నమ్మౌనివల్లభుండు
గగనగంగా ప్రతీరోపకంఠభూమి
నల్లనల్లన నేతెంచు నవసరమున. 2

ఉ. అంతకుమున్న నారదమహామునిచే మఘవుండు కంసదై
త్యాంతకు రాక దా నెఱిఁగి యభ్రము వల్లభు నెక్కి సంభ్రమా
క్రాంత మనస్కుఁడై యెదురుగాఁ జనుదెంచె జయంతుఁడుం దిశా
కాంతులు మేనకాది గణికా నివహంబులు వెంటఁ గొల్వఁగన్. 3

ఇంద్రాది దేవతలు శ్రీకృష్ణునకు మ్రొక్కి యాహ్వానించుట

చ. అమరవిభుండు దూరమున నంబుజనాభుని గాంచి సంభ్రమో
ద్గమమునఁ జేతియంకుశముఖంబునఁ గుంభము లూఁది కుంచితా
గ్రిమ చరణంబున న్మదకరిన్, డిగి, యంసవిలంబి కల్పచే
లము నడుమ న్బిగించుచు, నిలా నిహి తాత్మ శిరః కిరీటుఁ డై. 4

చ. జడిగొని సమ్మ దాశ్రుకణ జాలము లొల్కఁగ, రోమహర్షముల్
బడిబడి మేనఁ బాదుకొన, భక్తి నివేశ తరంగి తాత్ముఁ డై
యడుగులమీఁద వ్రాలె దివిజాగ్రణి తత్కుశలంబె నెమ్మితో
నడిగెడురీతి మౌళి కుసుమాగత షట్పదపంక్తి మ్రోయఁగన్. 5

ఉ. ఆదను జాపహర్తయు భుజార్గళము ల్వెసఁ జాఁచి యంచితా
మోద వికాసవ న్నయన ముగ్ధ సరోరుహపంక్తిఁ బూజ ల
త్యాదరలీలఁ జేయు నమరాధిపుఁ గౌఁగిటజేర్చె నూతనాం
భోదము సానువ చ్ఛిఖరము న్నభసంబునఁ గప్పు కైవడిన్ 6

మ. అనలుం డంజలిసేసె, నంతకుఁడు సాష్టాంగంబు గావించె, మ్రొ
క్కె నిశాచారి, ప్రచేతసుండు దెలచెం, గేల్మోడ్చె సారంగవా
హనుఁ డర్థేశుఁడు వందనం బిడియె, నీహారాంశు కోటీరుఁడున్
వినతుండయ్యె, యదుప్రవీరునకు నుద్వేల ప్రమోదంబునన్. 7

శా. వారిం జూచి రథాంగపాణి సరస వ్యాహార లీలన్ దర
స్మే రాపాంగ విలోకన క్రియల సంప్రీతాత్ములం జేసి గో
త్రారీ! రమ్ము గజమ్ము నెక్కుమని నాగారాతిపై నెక్కెఁ దా
రా రంభాకర చామ రానిలము మార్గశ్రాంతిఁ దూలింపగన్. 8

క. తక్కిన దిశాధినాధులు
నెక్కిరి నిజవాహనముల, నెసఁగె హుడుక్కా
ఢక్కా పటహ ధ్వానము
లక్కజముగఁ బొంగి నింగి యఱచిన భంగిన్. 9

ఉ. ఆయెడ సిద్ధ కింపురుష యక్ష వసు ప్రము ఖామరావళిం
బాయఁ దొలంగు మంచు శతమన్యుఁడు సందడివో బరాబరుల్
సేయఁగ నల్లనల్ల నతసీకుసు మాసిత దేహుఁ డేఁగె వై
హాయసవీధి నారదముఖామర సంయమి కీర్తనీయుఁడై. 10

అప్సరసలు హర్మ్యము లెక్కి శ్రీకృష్ణుని దర్శించుట

ఉ. అప్పుడు శౌరిఁజూచు ప్రమదాతిశయంబు హృదంతరంబులం
జిప్పిల సంభ్రమించి కయిసేయు తెఱం గయథాతథంబు గాఁ
గుప్పనఁగూరి యొండొరులఁ గూడఁగ నీక కదంగి వేలుపుం
గప్పురగందు లెక్కిరి ధగద్ధగి తోన్నత హర్మ్య రేఖలన్. 11

చ. అలఁదిన చందనంబు వృథ యౌఁజెమరింపఁగ, సమ్మదాశ్రులన్
దొలఁచినయట్లు వోయెడుఁ గనుంగవ కాటుక, పేటు లెత్తుఁ జె
క్కుల మకరీవిలాసము గగుర్పొడువ, న్హరిఁ జూచువేళనో
చెలి! కయిసేయకమ్మ! యని చేడియ యొక్క తె పిల్చె నెచ్చెలిన్. 12

చ. వనిత యొకర్తు మున్గొని గవాక్ష తలంబున నింతులుండుటం
గనుఁగొనఁ జోటు లేమి నొక కార్యము పేరిట బాలనోర్తు వం
చనఁ దొలఁగంగఁ బిల్చి రభసంబునఁ దత్సతిజాలకంబు చే
కొని హరిఁజూచెఁ గేకిసలు గొట్టుచు బోటులు దాని నవ్వఁగన్. 13

ఉ. కాళియభేదిఁ జూచు తమకంబున మజ్జన మాడియాడి నీ
లాలక యోర్తు గంధ సలిలార్ద్ర కచంబులు చన్నుదోయిపై
వ్రాలిచి సందిటం బొదివి రాజపథంబున కేఁగుదెంచె గో
పాలకమూర్తిఁ గాన శిఖిబర్హము కానుక దెచ్చెనో! యనన్. 14

ఉ. ఉన్నతసౌధ మెక్కి యన్నతోదరి యొక్కతె పద్మనాభుఁ జూ
డ న్నిజదేహవల్లికఁ గదల్కొను సాత్త్వికలీలఁ జూచు నా
సన్న సఖీజనంబు గని సౌధశిఖా గమనశ్రమంబునం
గన్నియలార! మేన్నడలెఁ గంటిరె! నాకని బొంకె నేర్పునన్. 15

ఉ. వేడుక నీకె కాని మఱి వేఱొకయింతికినైన లేదె? త్రో
పాడెద వేలె? మచ్చర మొకప్పుడు మానక పోయి తీవు, పెన్
బ్రోదవు గాన నిన్నె కనుఁబో! యతఁ డెవ్వరిఁ జూడఁ డంచు నో
నాడె సపత్ని నొక్కతె మురారిఁ గనుంగొనువేళ నీసునన్. 16

చ. అలికులవేణి యొక్కతె మురారిఁ గనుంగొని మ్రానుపాటు మై
నెలకొని యున్నచో సడలునీవిక లేఁజెమ రంటి నిల్వె నం
జలి పరిపూర్ణ లాజలను సాధ్వస కంపము దాన చల్లె న
చ్చెలువకు సాత్త్వి కోదయము చేసిన మేలిఁకనేమి చెప్పుదున్ 17

క. మదవతి యొకతె పరాకునఁ
బదాంగదము కంకణముగఁ బాఁటిఁ దొడిగె న
య్యదువల్లభుఁ గనుగొనుచోఁ
దుది నదియును మేను వొంగి తుత్తుము రయ్యెన్. 18

చ. దనుజవిరోధి మీఁద నొకతన్వి కరంబున లాజ లెత్తి చ
ల్లిన నెఱివేణి యూసున బలె న్విరిపూవులఁ జల్లెఁ, జల్లె లో
చనములు సమ్మదాశ్రువులఁ, జల్లె లలాటము ఘర్మబిందువుల్
చనుఁగవ చల్లె సంభ్రమ వశ త్రుటి తామల మౌక్తి కాదులన్. 19

చ. జలరుహనేత్రు గాంచి సరసత్వము మీఱఁగ నొక్క వేలుపుఁ
జిలుకలకొల్కి రాచిలుకచేఁ బిలిపించిన, సత్యభామ కా
కలికితెఱంగు శౌరి కడకన్నులసన్నలఁ జూపె గోప కం
దళ కలుషాయి తాక్షి వలనంబుల నాసతి ద న్న దల్పఁగన్ 20

క. అనిమిషపుర జాలకములు
వనితా జనితా మయములు, వనితల హృదయం
బనురాగ రసమయం, బ
య్యనురాగము శౌరిమయము నయ్యెడ నయ్యెన్. 21

చ. కనుఁగొన వేడ్కలం బొడము కాయ్యుల నచ్చర లీసడించుటల్
వినుచు దరస్మితం బొలయ నెన్నుఁడు రాజపథంబుదాఁటి య
య్యనిమిషనాథు గేహ బహిరంగణ భూస్థలి డిగ్గ వైనతే
యుని మణిచిత్ర వేత్రకర హుంకృతి దిక్కులు పిక్కటిల్లఁగన్. 22

క. ఆదరమున శతమన్యుఁడు
కైదండ యొసంగ [1]యామకరి దాన ఝరీ
మేదుర కక్ష్యాత్రితయము
నా దనుజవిరోధి గడచి యటఁ జని యెదుటన్. 23

దేవమాత యదితిని శ్రీకృష్ణుఁడు దర్శించుట

సీ. తొడలపైఁ జాఁచిన యడుగుఁగెందామర
లొయ్యనఁ బౌలోమి యొత్తుచుండఁ
బార్శ్వభాగంబునఁ బంకేరుహాసను
కామినీరత్నంబు కతలు సెప్పఁ
బనిఁ బూని యంతంత వినయావనత వృత్తి
సప్తర్షి కాంతలు సంచరింప
వీజన చామర వీటీకరం డాది
కములు దిక్పతిసతీ గణము దాల్ప

తే. విమల చింతామణీమయ వేదిమీఁదఁ
గల్పక లతాంత కల్పిత తల్పసీమ
నధివసించిన నిఖిల లోకైకవంద్య
నమర మౌక్తిక శుక్తి నయ్యదితిఁ గనియె. 24

మ. కని సత్యారమణీ యుతంబుగ నమస్కారంబు గావించి భౌ
మ నిశా టాహృత కుండలద్వయము నాత్మ స్వర్ణచేలాగ్ర బం
ధనము న్వీడ్చి యొసంగ నందుకొని మోదంబంది యా నందనం
దను దీవించుచుఁ జెంగట న్నిలిపెఁ జింతారత్న పీఠంబునన్. 25

1. వ్యోమకరి

అదితి హరి యవతారములను స్తుతించుట

క. మే నిమిరి శిరసు మూర్కొని
దానవపరిపంథి! యెంత ధన్యనొ! నియత
ధ్యానపరు లయిన మునులుం
గానని నినుఁ గంటి మంటి గతకల్మష నై. 26

ఉ. సర్గమొనర్తు బ్రహ్మయన, సత్కృపఁ బెంతు జనార్దనుండు నా
భర్గుఁడనంగఁ గ్రమ్మఱఁగఁ బారణ సేయుదు విజ్జగంబు, నై
సర్గికలీల నొక్కమతి సౌఖ్యము నొందుదు, కేవలంబు దో
రర్గళ భూషణీకృత రథాంగ! నినుం గొనియాడ నేర్తునే! 27

ఉ. వాలముతాఁకున న్గిరులు వజ్రనిపాతము సంస్మరింపఁ, బె
న్వాలుగవై మహార్ణవమునం దొలుఁబల్కుల దొంగరక్కసున్
వాలిక వంక వాఁడిగతి వ్రచ్చి వెస న్నిగమాలిఁ దమ్మిపూ
చూలికిఁ దెచ్చియిావె! త్రిదశుల్గొనియాడ మురాసురాంతకా! 28

చ. సురనికరంబు రక్కసులుఁ జుట్టము లై యమృతాభిలాష మం
దరగిరిఁ జిల్వరాచ తరిత్రాట బిగించి పయఃపయోధి ని
ర్భరగతిఁ ద్రచ్చుచో నదుగువట్టిన తద్గిరి నెత్తవే ధులీ
పరివృఢమూర్తివై! కపట పద్మముఖీత్వ విమోహి తాసురా! 29

క. విలయోల్బణ జలనిధి ప
ల్వలమున నిల మునుఁగ నేకలమవై దంష్ట్రాం
చలమునఁ దాల్పవె! నీ వా
బలిసద్మము దూఁటి, భుజగ పర్యంక శయా! 30

చ. పెకలి యజాండ కర్పరము బీఁటలు వాఱఁగ మేనువెంచి యా
మకరనికేత నోదర నిమగ్న మహీ మహిళాలలామఁగే
తక ముకుళాగ్ర సంగత మదభ్రమరీ సమరీతి గాఁగఁ గొ
మ్ముకొనఁ దగిల్చి యెత్తఁ గిటిమూర్తిని దాల్చితిగా జనార్దనా! 31

చ. సటలిట మానురోరి! హరి సర్వమయుం డటె యంచుఁ బట్టితోఁ
జిటచిట లాడి యిందుఁ గనఁజేయుము నీవని దైత్యుఁ డాడినం
బటపట ఱాతికంబ మిరువాయలుగా నరసింహమూర్తివై
కుటిల నఖాగ్ర కుంచికల గ్రువ్వవె! వానియురఃకవాటమున్. 32

మ. నను నాకశ్యపకామినీ మణులలోన న్ధన్యఁగాఁ జేయ మ
త్తనయ వ్యాజము దాల్చి వామనుని చందాన న్బలి న్మట్టవే!
ఘనమా ర్గోన్నమి తాంఘ్రిపద్మమునకు గంజాప్తుఁ డంశువ్రజం
బను కింజల్కపరంపర ల్మెఱయ నుద్య త్కర్ణికం బోలఁగన్. 33

మ. ఘన దోర్దండ నట త్కుఠారమున వీఁక న్రాజహంసాలిఁ దు
త్తునియ ల్చేసియుఁ గ్రౌంచరంధ్రమునఁ దోడ్తో రాజహంసాలి మే
దినికిం దెచ్చితి, కార్తవీర్య భుజపంక్తిం జక్కు గావించి తం
బునిధిం గ్రొత్తగ నాశ్రమంబునకు నిమ్ముంగొంటివీ వమ్మునన్ 34

మ. అరవిందాననఁ గోలుపోయిన యవజ్ఞావాప్తిచే వీరవా
నర సైన్య ప్రకరంబు నేలి జలధి న్బంధించి లంకాపురీ
శ్వర కంఠాటవి నేర్చి, రౌప్యగిరి లజ్జాపంకముం గీర్తిని
ర్ఝర పూరంబులచేఁ దొలంచితిగదా! రామాభిధానంబునన్. 35

చ. అలుకఁ బ్రలంబదానవుని ప్రాణము గొంటి, కళిందనందనా
సలిలభర ప్రవాహ రభసంబు మరల్చితి, పట్టిఁ బ్రోవ నాఁ
గలిమొన హస్తినాపురి పెకల్చితి కౌరవవీరు లెల్ల బె
గ్గిల, నల రేవతీరమణికిం బతి వై యదువంశమౌక్తికా! 36

మ. త్రిపుర స్త్రీలఁ బతివ్రతామణుల సారెం బుంశ్చలీ వర్తనం
బుపదేశం బొనరించి బేల్పతిచి వధ్యుల్గాని తద్భర్తలన్
ద్విపచర్మాంబరు చూపు టింగలమునన్ వే త్రోచి పాటింపవే!
కపట శ్రీజినరూపమున్ భువనరక్షా జాగరూకేక్షణా! 37

శ్రీ కృష్ణావతార విభూతి

గణసమక దండకము :

యదుతిలక! జగత్త్రయీ నిర్మితి ప్రక్రియా కర్మఠేందిందిరోద్భాసి నాభీసరః-పద్మ పద్మాసతీ పాదపీఠాకృతి ప్రస్ఫురత్కౌస్తు భాంకూరి తాళీకబాలాతప ద్యోత! పద్ద్యోతి తద్యోత రంగి ణ్యుదక్షాళి తైణాంక భృ త్పాంసుల క్లిష్ట వేల్ల జ్జటాజాల! జాలంధ రోడ్యాణ మూలాఖ్య బంధత్రయీ బంధ సంధుక్షితస్పర్శన స్పర్శ నిర్గ్రంథిత గ్రంథిష ట్కాంతరోన్నిద్ర కద్రూసుత శ్రీముఖజ్వాలవల్లీ పరిస్రంసమా ణేందు నిష్యంద సర్వాంగ నిష్పంద యోగీంద్ర హృద్వే దికావాన! యీవాసవాదుల్సరోజాసనున్ మున్నుగాఁ జేసి 'సర్వంసహా భీరు భారంబుఁ బోఁద్రోయవే' యంచుఁ బ్రార్థించిన న్దేవకీదేవి గర్భంబునం దుద్భవం బంది బహుద్వయ ద్వంద్వము న్నందక స్యందనాం గాబ్జ కౌమోదకీ శార్ఙ్గ ముఖ్యాయుధ వ్రాతముం బీతకౌశేయము న్వత్స భాగంబున న్మించు శ్రీవత్సముం జూపినం దల్లి భీతిల్లుచుం 'గావు కావంగదే!' యన్న నీవంతలోఁ గావు కావంచు నేడ్పు ల్దలిర్పం గసుంగందవై తండ్రియత్నంబున న్నంద గోష్ఠంబునం దున్నచో వ్రేతయై చేఁతి పాల్గ్రోల్ప నేతెంచు నా పూతనా భూత నారీ కుచం బగ్రహస్తంబునం బట్టి తత్ప్రాణ నిర్యాణ శంఖంబు పూరించు చందంబునం గ్రుక్కలన్నొక్కి మక్కించియు, న్బండి రాకాసిఁ గీలూడఁగాఁ దన్నియు, న్వెన్న వేమాఱు గొల్లాడఁగా గొల్ల యిల్లాండ్రు నందారవిందాస్యతో ఱట్టుగావించిన న్నిక్కపుం బట్టివే! యంచు నిన్బట్టిచ ట్రోలితోఁ గట్టిన న్దిట్టవై కిట్టి పెన్మద్ది మద్దు ల్వడంద్రోచియు న్శైశవంబు న్విడంబింపవే! లేఁగలు న్గోప బృందంబు బృందావ నారణ్యవాటి న్వసింపం జలత్కాక పక్షంబుతో బర్హిబర్హావతంసంబుతో మంజుగుంజాఫలోద్దామదామంబుతోఁ దానమాన క్రియాశంసి వంశంబుతో నేపుదీపించు నీప్రోపు వ్రేపాపలం గ్రేపుల న్వైపరీత్యంబుగాఁ బాపి యాపద్మజుం డొక్కచోఁ దాఁచిన న్వానిరూపంబు లీవై పునస్సృష్టి నాస్రష్టగర్వంబు ఖర్వంబుగాఁ జేయవే! తోయ వేగోచ్చల ద్వీచికా మర్దళ ధ్వాన మాగుబ్బుగా నుబ్బునం గేళిఁ గాళిందిలోఁ గాళియాహి స్ఫటా రంగమధ్యంబునం దాండవం బాడవే? తోడి గోపాలక శ్రేణికి న్నీకు జన్నంబుల న్మీఁదుగా నున్న యన్నంబుల న్వంచి

తాత్మేశలై పంచలం జల్లు లందీ ముని స్త్రీలకు నీలలఁ గైవల్యముం గొల్ల యీవే! పెనుంజిల్వయై బల్విడిం జంగిలి మ్రింగు దైతేయు వాతన్వ డింజొచ్చి మై వెంచి తత్కాయము వ్రెందువాయ ల్వడం జించి గోపంక్తిఁ బోషింపవే! గుంపులై యింపులం గూడి యాభీరు లా దేవతానేతకు న్యాతర ల్సేయ వారించి తత్పూజన ల్నీవు గైకొన్న మేకొన్న పేరల్కతోఁ బుష్కలావర్త కాబ్దంబులం బంపఁగా నంపజాలంబుగాఁ గొండలుర్లంగ వర్షించినం, గాందిశీకత్వముం బొందు నామందలం బ్రోవ గోవర్ధనం బెత్తవే! మత్తవేదండ ముద్వృత్తి నెత్తమ్మిపూ వెత్తురీతి న్నిలింపాని శారిష్ట దారిష్ట మాయా బలీ వర్దముం బట్టి మర్దించి తంచు న్వడిన్ శూకలాశ్వాకృతిం దాసినం గేశి జీవానిలంబు ల్బుజా దందశూకంబునం గ్రోలి నీ యౌవ నోద్యద్భుజాగర్వముం జూపవే! - శరదభినవసాంద్ర, చంద్రప్రభాధౌత భాస్వత్కళింధాత్మజాసైక తోత్సంగవీధిం ద్రిభం గ్యాకృతి న్నిల్చి యాకుంచిత భ్రూవిలాసంబుతో మోము వామాంసముం జేరఁగా శోణ దంతచ్ఛదాంతంబున న్వేణునాళంబు సంధించి రంధ్రాంతర న్యస్త హస్తాం గుళీపల్లవాగ్రంబు లల్లాడ మ్రోయించిన న్ముక్త రోమంధ నిష్పంద గోబృందము న్వ్యక్త గోవర్ధన గ్రావ నిష్యందము న్మందమం దాంశుమన్నందనావేగముం గందళన్నీర సారణ్య జీర్ణాగముంగాఁ గదంబించు తత్పంచ మారావము న్వించు నయ్యుంచువిల్కానికిం జిక్కి రాధాది గోపావరో ధాంగన ల్దాసిన వ్రాస సంక్రీడ మాయాసముల్లాసివై సౌఖ్య వారాశి నోలార్పవే! దర్పి తా శేష దోషాచ రాధీశ దుస్సాధమై యున్న నీవి క్రమక్రీడ వీక్షింప నక్రూరుచే మామ పిల్పించినం బోవుచోఁ ద్రోవ భావాతిగంబైన నీదివ్య రూపంబుఁ జూపం బరిభ్రాంతుఁడై యున్న మన్నింపవే! వాని నీవానిఁగా, భోజభూజాని యుద్వేజనం బందఁ ద ద్రాజధానిం బ్రవేశించి యేతెంచుచో ముందటం జందనాలేపము న్దర్శనంబిచ్చిన న్గుజ్జు ప్రోయాలికి న్సజ్జకంబైన యందంబు నొందింపవే! యాగపూ జార్చితంబైన కోదండమున్ ఖండఖండంబుగాఁ జేయుచుం దర్ధనుర్దండ రక్షాభటస్తోమ మస్తంబులం బెల్లుగా డొల్లఁగా వ్రేయుచు న్మల్ల గర్జా భుజాస్ఫాల నాభీలమై యుల్లస డ్డిండి మారావ వాచాలమై నిగ్ర హోయాత రక్షోభటోదగ్రమై యున్న య య్యుగ్రసేనాత్మ జాస్థాని జోత్తేరఁ దత్తో రణక్షోణి నాధోరణుం

దుద్ధతింబైపయిం గొల్పినం బట్ట పేసుంగుఁ జెండాడి గండ స్రవ ద్దాన పంకంబునం బుంద్రముం గుంభ నిర్ముక్త ముక్తావళిం గర్జదామంబునున్ గట్టి రక్తంబునంబట్టెమైపూఁతయుం బ్రాఁతిగాఁ బూసి తద్దంతకాండంబు కేల న్గదాదండమై యుండఁగా జెట్టివై గిట్టి చాణూరు జానూరువు న్నూఱుమాఱు ల్వడిం ద్రిప్పి నీవప్పళింప న్భయభ్రాంతుఁడై పాఱ నుంకించు న క్రీంచుఁ గంసుం ద్రిలోకీ నృశంసున్ని యుద్ధక్రియా పద్ధతిం గిక్కస న్గొంతు క్రోల్నొక్కి మక్కించి నల్దిక్కులన్ దేవతా దుందుభి వ్రాత ధింధింధిమి ధ్యాన గానస్వనోత్కర్ష హర్షంబులం బెల్లుగా నెల్లలోకంబు లుల్లాసముం బొందఁగా వాని రాజ్యంబునం బూజ్యుఁగా నుగ్రసేనుం బ్రతిష్ఠాపితుం జేయవే! దుష్టు నష్టాద శాక్షౌహిణీ వాహినీ దుర్మదాంధు న్జరాసంధు భీమాపదేశంబునంజేసి శాసించి కౌంతేయుచే రాజసూయంబు సేయించుచో జాత్యసూయ న్భయం బేఁది చేది క్షమావల్లభుం డెంతయున్ ద్రుళ్లునం బ్రల్లదం బాడినం బళ్లెరంబెత్తి చిత్రంబుగాఁ దచ్చిరః కర్తన ప్రౌఢివర్తించి ధాత్రి స్పృథా వాసుదేవ ప్రథాచండ శౌండీరు నప్పౌండ్రుఁ జక్రాహతిం జిక్కు గాఁజేసి శాను బోరన్మహాసేన నాగాననవ్యూహ సన్నాహము ల్వీడ వెన్నాడి, బాణాసుర స్ఫార బాహాసహస్రచ్ఛిదాకేళిమై వాని వారించి లోకంబుఁ బాలింపవే! ఘోర భౌమాసుర గ్రామణీ శిక్షకా! కౌర వాకర్షిత ద్రౌపదీమాన సంరక్షకా! ఖేద సందగ్ధ సాందీపసూను ప్రదా. వేదశాఖా శిఖాంచ త్ర్పవాళ త్పదా! మాధవా! సత్యభామాధవా! 38

శ్రీకృష్ణుఁడు వైజయంతమున విడియుట

చ. అని కొనియాడి విశ్వ భువనైక ధురంధర! నేఁడు రేపు నీ
వనితయు నీవు నిచ్చట నవశ్యము మజ్జన భోజనాది పూ
జనములు గైకొన న్వలయు సమ్మతిమై నని పల్క, దేవతా
జననికి మ్రొక్కి యియ్యకొని జంభవిరోధి మొగంబుఁ జూచినన్. 39

చ. అమరవిభుండు సేరి వినయానతుఁ డై విడిపట్టు వైజయం
తమునను జిత్తగింపు మన నవ్వుచుఁ ద ద్భల దైత్యవైరి హ
స్తముఁ గయిదండ కొంచు గిరిశ ప్రము ఖాఖిల లోకపాలకుల్
క్రమమునఁ జేరి కొల్వఁజని కాంచెఁదదుజ్జ్వల సౌధరాజమున్. 40

వైజయంత రామణీయకము

వ. అదియును నామరసరి దుపహృత హేమ తామరసస్తోమ తోరణ దామ రామణీయక సూచిత సౌదామనీ విలసితంబును, గనత్కనక కింకిణీ కుల సంకుల క్వాణ ముగ్ధమధు రాలాపనృత్య న్నిజాపత్యమూర్త్యావహ పార్శ్వ ప్రవర్తమాన విమాన సంతానంబును, నర్థిజ నాభిమత దానార్త సంగ్రహ సంశయాపాది సమస్త వస్తుప్రతిబింబ సంభావిత శేఖరీకృత చింతా రత్నంబును, నక్షీణ సహస్రాక్షమణి గవాక్షావళీ సాక్షాత్కృత నాకలక్ష్మీ కటాక్ష వీక్షా విశేషంబును, ననర్ఘమణి స్తంభ ప్రతిబింబిత నృత్య దప్సర స్సహస్ర ప్రదర్శ్యమాన లాస్యావలోకన సారస్యాగత గృహ దేవతాశత సన్నిధానంబును, పులోమ నముచి జంభ పాక వృత్ర బలప్రముఖ దైత్య విధ్వంసన సన్నద్ధ శతమన్యు జన్య సన్నాహానుకారి చిత్రకర్మ విచిత్రిత భిత్తి భాగభాసురంబును, వళిత రుచిర రుచి నిరంతర స్ఫాటిక కూటాంతర విశ్రాం తైరావ తోచ్చైశ్శ్రవ స్సూచ్యమాన క్షీరసాగర స్నానక్రమంబును, దరంగిత మణి భృంగారక వీటికారండ తాలవృంత చామర దర్పణ కళాచికా పాదు కాది పరికర ప్రపంచ సంచిత కరాంచల విశ్వకర్మ నిర్మిత కాంచనమయ యంత్ర పాంచాలికా సంచయ వంచిత పరమార్థ పరిచారికా సార్థంబును, నిరంతర సంతా నానోకహ దుకూలమయ పతాకా శతాకారి తాకాశగంగా చటులతర తరంగావతరణంబును, సమంతత స్తంతన్యమాన తోయకర్మాంతిక నిర్ముక్త మందారవిటపి మకరంద గంధ సలిల సేకాతిరేక శీతల మణివేదికా ప్రదేశంబును, బహిర్ద్వార వితర్దికా ప్రకోష్ఠ ప్రతిష్ఠాపి తాష్టాపద ఖట్వాస్తీర్ణ హరిచందన సాల బాలపల్ల వోల్లసిత సంధ్యారాగ సంధానంబును, నవిరళ కల్పప్రసవ రజఃపటల పటవాస పాంసువాసిత కౌశేయ వితానపటీ ప్రకటీకృత చంద్రాతప పరిపాటికంబు నగుచుఁ, జతురతర శచీ కరవిరచితంబులై మణికుట్టిమ తల ప్రతిబింబిత తారకా కుటుంబంబుల విడంబించు పారిజాత కుసుమోప హారంబుల వలనను, స్వాహా బాహాంచ లావాహితంబులై మహారజతపాత్రంబులఁ జిత్రంబులుగా వెలుంగు నారాత్రికా దీపకళికల వలనను, యమకామినీ ధూమోద్గీర్ణ వితీర్ణంబులై విస్తీర్ణంబుగా నెగయు మలయజ కాలాగురు ధూప ధోరణుల వలనను, యాతుధా నావరోధ

వధూ విధీయమానంబులై విలసిల్లు గృహప్రవేశ సమయ సముచిత బలివిధానంబుల వలనను, బాశధర మత్తకాశినీ సూత్రితంబులై విలోకన పాత్రంబులగు లలిత ప్రవాళ లతా చందనమాలికల వలనను, బవమాన మానవతీ నియుక్తంబులై బాలికా జనంబుల కరతలంబులం బరిభ్రమించు కర్పూర తాలవృంతంబులవలనను, నరధర్మ సధర్మిణీ నిర్మితంబు లగు నిధాన కల్పిత శంఖ పద్మ మకరాకార రంగవల్లీ మతల్లికలవలనను, నయనోత్సవం బావహిలం బ్రవేశించి వాసవ వహ్ని వైవస్వత వాసతేయీ చరణ వరుణ వాయు వసువల్లభ వామదేవుల వరుసన వీడ్కొల్పి సత్యభామా సహితుండై యథోచిత కృత్యంబు లాచరించి యనంతరంబ 41

శా. ఆ రామ ప్రియసోదరుం డపుడు దివ్యారామ మంభోరుహా
క్షీ! రమ్యం బదె చూతమే! యన ఘృతాచీ మేనకా మంజుఘో
షా రంభా హరిణీ ముఖ త్రిదివ యోషారత్నము ల్గొల్చి రా
నారూ ఢోత్సవ చిత్తుడై గగనకుల్యా తీర దేశంబునన్. 42

నందనోద్యాన సౌందర్యము

క. నందన హరిచందన ముక
రంద సరి ద్బిందుశీకర ప్రమద వనేం
దిందిర పక్ష స్పందన
కందళిత మరు త్కిశోరకంబులు వొలయన్. 43

సీ. రంభా మహోరోజ కుంభ పరీరంభ
కుసుమిత ప్రత్యగ్ర కురవకంబు
మంజు ఘోషా వక్త్రకంజాత చకచక
స్తబకిత చంపక క్ష్మారుహంబు
హరిణీ ముఖప్రసూ నాస వార్పణ కోర
కిత లతావేల్లిత కేసరంబు
నుర్వశీ నవ యావ కోజ్జ్వ లాంఘ్రినివేశ
పుష్పిత కంకేళిభూరుహంబు

తే. మేన కామోద నిశ్వాస మృదు సమీర
కుట్మలిత సింధువారంబు కుధర ధరుఁడు
ప్రేయసియుఁ దాను నల్లన డాయఁ జనియె
దైవ తాధీశు నంద నోద్యానసీమ 44

మ. మహిభృద్భేదివనాంతసీమమునఁ బద్మాజాని సత్యావధూ
సహితుండై యనిమేష వారవనితా సందోహము ల్గొల్వఁగా
విహరింపం జనుదెంచినాఁ డనుచు సేవింపంగ వర్షా శర
న్మిహికా శీత వసంత ఘర్మఋతువుల్నిండెం దదుద్యానమున్. 45

సీ. కనుపట్టె నొకచోట ఘనఘనా ఘనరంగ
విద్యు న్నటీ నాట్యవిలసనములు
చూపట్టె నొకచాయ వాపికా జలజాత
జాల వాచాల హంస వ్రజంబు
తలచూపె నొకవంక దరదళ త్సేవంతి
కా గంధి నీహారకణ భరములు
పొడచూపె నొకచక్కిఁ బుష్పిత ఫలినీ ల
వంగ వాసిత శైత్యవైభవములు

తే. నెఱసె నొకయెడఁ దామ్రపర్ణీ జలార్ద్ర
చందనాచల పవమాన కందళములు
మొనసె నొకకడ సామి సంపుల్ల మల్లి
పాటలీ చంప కోత్పల ప్రౌఢిమములు 46

క. మలయానిల సంగతిఁ జూ
తలతిక లంకూరజాల దౌహృదవతు లై
యలయిక సడలించిన సొ
మ్ముల కైవడిఁ బాండుపత్రములు వెస జాఱెన్. 47

క. గురివెందఁ జైత్రుఁ డొందఁగఁ
గర మలుక న్మావి యొాడు కఱచినఁదన వా
తెరమీఁదఁ గాననగు పలు
వరుస యన న్ననలు పల్లవముపై మొనసెన్. 48

క. తలిరాకు గుత్తిఁ దమిఁ గో
యిల చంచునఁ జించి క్రోలె నీరీతి వియో
గుల గుండియ లవియింపుదు
బలువిడి నని మరుని యెదుటఁ బచరించె ననన్. 49

చ. మలయ సమీరణ చ్యుత సమంచిత పాండు పలాశ లైనపా
దుల నునుసోగ తీఁగలు యదుప్రభునిం దలపించె బాలచా
పల హృత తీరవస్త్ర లయి పంకరుహాకర మధ్యసీమలన్
నిలిచిన ముగ్ధ గోప రమణీ రమణీయ విలాసరేఖలన్ 50

మధుపవిలాసము

సీ. పరువంబు గాఁగఁ జొప్పడని మామిడితేనె
లాన నాసాస నఱ్ఱాడునవియుఁ
దమకించి చిగురాకు గమిచి నో రొగ రైనఁ
గడఁగి గొజ్జఁగినీటఁ గడుగునవియు
సంపంగి పొదరింటిచక్కి గోరఁటఁ గాంచి
యుసు రంచు మగిడి నోరూరునవియుఁ
గలిగొట్టు పసరు మొగ్గలఁ గోర్కి పొలివోయి
మునుపటిమొల్లల మూఁగునవియు

ఆ. నగుచుఁ దేఁటికదుప లామనిఁ దలసూపెఁ
జూపుదనుక నెల్లచోటఁ దోఁట
యందుఁ దామ యగుచు నమ్మరు నెలగోలు
ఫౌఁజు లనఁగఁ జూడ్కిపండు వగుచు. 51

క. నంద ప్రియనందనుఁ డా
నందన మఖిలర్తు నందనం బై నయనా
నంద మొనరింప నమరీ
బృందంబులు గొలువఁ జనుచుఁ బ్రియసతి కనియెన్. 52

వసంత వైభవము

చ. సరసిజనేత్ర! చూచితె వసంతుఁడు నీవనవాటికా రమా
తరుణియుఁ బాణిపీడన విధా సమయంబునఁ గేలుదోయి నొం
డొరుపయి సమ్మదంబు లిగురొత్తఁగ మాటికిఁ జల్లు సేసఁ బ్రా
ల్నెరసె ననంగ వ్రాలెఁ గుహళీ విగళ న్నవకోర కావళుల్. 53

చ. చిలుకలు వాఁడి చంచువులఁ జించినచో లవలీదళంబులన్
ఫలరసరేఖ లంటి కనుపట్టెడుఁ జూడుము చైత్రుఁ డీలతా
లలనల గండ దర్పణతలంబులఁ గుంకుమ పత్రభంగము
ల్చెలువుగ వ్రాసెనో యన నళిప్రక రాద్వయ వాది కైశికా! 54

ఉ. పాదప నూత నాంబుధర పంక్తి విముక్త మరంద వర్షసం
పాదిత శక్రగోపముల భావము నందుచు నోయదృష్ట సిం
హోదర సన్నివేశ! కదు నొప్పెదు దాడిమబీజము ల్మదో
న్మాదిత రాజకీర వదన త్రుటి తోరు ఫల చ్యుతంబులై. 55

క. తలిరాకు మెఱుఁగు వాతెఱ
కలకంఠవిటుండు గమియఁగాఁ జూత లతా
లలన విదిర్చెను గంటివె!
యలి కంకణ ముఖర విటప హస్తముల సతీ! 56

చ. తనుఁ గనుఁబ్రామి యొండొకలతం బతి వేఁటొక తేఁటిబోటిపా
త్తున విరిదేనె గ్రోలఁగని తూలుచు సంపఁగితావి వెల్లిలోఁ
గనలునఁ గూలఁబోవు నలికామిని సాహస మేమి సెప్ప! న
య్యనుఁగుఁ బ్రియుండు నెచ్చెలులు నాఁగిన మాన దరాళకుంతలా! 57

చ. అనుచుఁ బ్రియాంసపీఠి నిజహస్తతలంబున నూఁది కల్పకా
వనిజ దుకూల మార్జనల వంజుల పుష్ప మరంద సేచనన్
దనదు విహార వైఖరికి నందనదేవత యాయితంబు సే
సినగతి నొప్పు దివ్య వనసీమ ముదంబున సంచరించుచున్. 58

ఆశ్వాసాంతము

శా. అర్చిష్మ త్ప్రతిమ ప్రతాప! మహనీయ త్యాగ! దైత్యాభియా
త్యర్చోద్య చ్చతు రర్ణవాంత సకల జ్యాభోగ! జాగ్ర ద్యశ
శ్చర్చా సాంద్ర దిగంతరాళ! మదన శ్యామాసహా యేంద్రభూ
వర్చ స్స్వన శరీర మోహిత జగ ద్వామా! కళా మానసా! 59

క. విదళిత కాళింగ మదా
స్పద సింధుర కుంభరత్న శర్కరి లారా
దుదయగిరి కొండవీటి
పదవీస్థల మండలీక భాస్కరబిరుదా! 60

పంచచామరము :

మరు ద్వృధా తటస్థ శత్రుమండలీ గళాంతర
క్షర న్నవాసృ గాప గాభిసారి కాదృతాంబుధీ!
మరుత్పతి స్వరు క్షతి క్రమ త్రుటత్కుభృద్వర
స్ఫుర ద్ధ్వనిప్రవృద్ధ యుద్ధ పుంఖి తాన కార్భటీ! 61

గద్యము

ఇది శ్రీమదుమామహేశ్వర వర ప్రసాద లబ్ధ సార సారస్వతాభినంది
నంది సింగయా మాత్యపుత్త్ర కౌశిక గోత్ర పవిత్ర సుజన విధేయ
తిమ్మయ నామధేయ ప్రణీతంబైన పారిజాతాపహరణంబను
మహాప్రబంధంబునందుఁ
ద్వితీయాశ్వాసము

శ్రీ

పారిజాతాపహరణము

చతుర్థాశ్వాసము

(సత్యా శ్రీకృష్ణుల వనవిహారము - శ్రీకృష్ణుఁడు పారిజాత మహిమము సత్యకుఁ జెప్పుట - ఎండవేడిమి - సత్యాకృష్ణుల జలకేళి - సంధ్యాకాల వర్ణనము - అలముకొన్న చీఁకటులు - చంద్రదోయ శోభ - ఉదయసూర్య ప్రస్తుతి - శ్రీకృష్ణుఁడు పారిజాత వృక్షమును గొనిపోవుట - వనపాలకు లడ్డగింపఁ బోవుట - సత్యభామ ప్రగల్భోక్తులు - ఇంద్రునితో వనపాలకులు పారిజాతాపహరణ వృత్తాంతము సెప్పుట - ఇంద్రుఁడు రౌద్రాకృతిఁ దాల్చుట - ఇంద్రపురి సమర సన్నాహములు - అమృతాంధసుల వీరావేశములు - ఇంద్రుఁడు యుద్ధమునకు వెడలుట - ముప్పది మూడుకోట్ల దేవతలు యుద్ధమునకు వెడలుట.)

క. శ్రీ వేంకటగిరి వల్లభ
సేవా పరతంత్ర హృదయ! చిన్నమదేవీ
జీవితనాయక! కవితా
ప్రావీణ్య ఫణీశ! కృష్ణరాయమహీశా. 1

తే. అవధరింపుము జనమేజయ క్షితీశ
వరున కిట్లను నమ్మౌనివల్లభుండు
వనవిహారంబు సలుపుచు వచ్చి వచ్చి
పారిజాతంబు గాంచి సంభ్రమ మెలర్ప 2

సత్యా శ్రీకృష్ణుల వనవిహారము

మ. అమ రారాతి విభూతి సత్యఁ గని కాంతా! చూచితే పారిజా
తము భూమీరుహ చక్రవర్తిఁ ద్రిజగ త్సంపూజ్య సౌరభ్యకీ
ర్తి మరుల్లోక మలంకరించునిది గౌరీనాథు జూటస్థలం
బు మృగాంకుండు, రమామనోరము నురంబుం గౌస్తుభంబుం బలెన్. 3

శ్రీకృష్ణుఁడు పారిజాత మహిమము సత్యకుఁ జెప్పుట

క. తరుణీ! యీతరుశాఖాం
తర లోల దుకూల మారుతము లింద్రాణీ
పరివార వారసతులకుఁ
బరువపు విరికోఁతఁ బొడము బడలిక నడచున్. 4

ఉ. మానిని! దీని రత్నకుసుమ స్తబకమ్ముల కాంతిఁ గమ్మఁబూ
దేనియలంచుఁ గ్రోలఁ జనుదెంచిన యాయెలదేఁటి దాఁటు లో
నూనిన దప్పి మూఁగఁబడి యున్నత చంచల చంచుకోటిచే
నానెడుఁ జూడు మంద గరు దంచల ఝుంకృతు లుల్లసిల్లఁగన్. 5

క. ఈతరుశాఖల వ్రేలెడు
మే తొడవుల కాంతిలోన మెలఁగెడు పక్షి
వ్రాతము నెఱుఁగరు నిర్జర
కాతరలోచనలు పలుకఁగా వినకున్నన్. 6

క. తనపాదు జలములోనం
గనుపట్టెడు నీడ నీనగము విలసిల్లున్
మనకన్న మున్న తా మే
దినికిం డిగి యేగుచున్న తెఱఁగునఁ దరుణీ! 7

ఉ. వారణరాజయాన! సురవల్లభుఁ డాశచి నంకపీఠముం
జేరిచి, సోగవెంద్రుకలఁ జిక్కులు వాపి, వియన్నదీ నవాం
భోరుహ నాళసూత్రములఁ బొందుగ దీనిలతాంతము ల్సరు
ల్గా రచియించి నించుఁ గుతుకంబున వీఁగుమెఱుంగు క్రొవ్వెదన్.

మ. విను మింతు ల్దిలకంబుఁ, జంపకముఁ, గ్రోవి, న్సిందు వారంబుఁ, బ్రేం
కనము, న్మామిడి, గోఁగుఁ, బొన్నఁ, బొగడం, గంకేళి, నూహించి క
న్గొన, మోమెత్తఁగఁ, గౌఁగిలించుకొన, మూర్కోఁ, బాడఁ, జేనంటఁ, బ
ల్క, నగం, గల్లుమియంగఁ, దన్న, ననుచుం గల్పాగ మాయావిరుల్. 9

చ. కనఁ దిలకంబు, గేసరము గల్లుమియ, న్రహిఁబాడఁ బ్రేంకనం
బు, నిమురం మావి, నవ్వ సురపొన్న, ముఖాంబుజమెత్తఁ జంపకం
బు, నెఱగవుంగిలం గొరవి, మూర్కొన వావిలి, దన్న వంజుళం
బు, నుడువ గోఁగునైతరుణి! పూచు సురద్రుమ మిన్నిపువ్వులన్ 10

ఉ. నావుడు సత్యభామ నిజనాథున కిట్లను నేల తామసం;
బీ విబుధాధినాయక మహీరుహముం బెకలించి లోకసం
భావిత లీల నీపలుకుఁ బంతము సెల్ల మదీయగేహ కే
ళీ వనవాటి వేడుక దలిర్పఁగ నిల్పుము జీవితేశ్వరా! 11

మ. అనినం గైటభదైత్యవైరి దరహాసాంకూరము ల్మోవిపై
మొనయం గొండొక నిల్చి యువ్వనమున న్మోదంబుతో నిర్జరీ
జనము ల్గొల్వఁగఁ గ్రీడ సల్పి భవదిష్టం బేను గావింతు నం
గన! యం చా తరురత్న గుచ్ఛ మిడియెం గర్ణావతంసంబుగన్. 12

మ. ఈపగిది న్మురారి హృదయేశ్వరి నూఱడఁ బల్కి నిర్జరేం
ద్రోపవన స్థలంబునఁ బయోరుహనేత్రయుఁ దానుఁ జేరి పు
ష్పాపచయ ప్రమోద భరితాత్మకుఁడై చిదిమె న్లతాంతము
ల్గోపవధూ కుచ స్తబక లోల నిశాత నఖాంకురంబులన్ 13

మ. ఎలదేఁటు ల్దమవాలుఁ గన్గవలపై నిందీవర భ్రాంతిచే
మెలఁగం జేరలఁ గప్పుకో నలవి గామిం జీదఱం జెంది యి
చ్ఛలఁ గాంక్షించిరి నిర్ని మేష జలజాస్య ల్మానుషత్వంబు న
య్యలిభీతి న్మకుళీకృ తాక్షియగు సత్యాకాంత నీక్షించుచున్. 14

ఉ. అంబరచారి పంకజదళాక్షులు చంపకపుష్ప రేణు జా
లంబులయందు సర్వ శుభలక్షణ రేఖలఁ బొల్చునట్టి బీ
తాంబరు పాదపంకజము లంటిన తావులు ద్రొక్క నోడి పా
ర్శ్వంబుల సంచరింతురు పరస్పర కేళివచః ప్రసంగతిన్. 15

వృషభగతిరగడ :

కొమ్మ! వేగిర మేటికే కొనగోర గోరఁటవిరులు గిల్లుము
తమ్మి పువ్వులమీఁద జలములు దార దారక యుండఁజల్లుము
మృగవిలోచన! మేను చుఱుకనె మేలమే లత నిటులు వ్రేయఁగ
వగవ నేటికిఁ జూడుమీ గొరువంక వంకఁ బ్రియుండు డాయఁగ
నలుగ నేటికి ముదువుమీ చెలువార వారణయాన! మొల్లలు
పొలఁతి! సైఁపవు మాకు నీకయ పోలుఁ భో లులివడిన కల్లలు పన్నిదం
బిడఁ బ్రేంకణము ననఁ బాడి పాడి దొఱంగి తెచ్చితిఁ
బొన్న మొగ్గలఁ గంటసరి పూఁబోఁడి పోఁడిమిగాఁగ గ్రుచ్చితి
వదుగ నేటికి దీని విరులు దురాశ రా శఫరీవిలోచన!
జడఁ బరాగము నిండెఁదుడువు రసాల సాల మరంద సేచనఁ
జామరో! సురపొన్నలకు నీ చాయఁ జాయలఁ బల్క నేటికి భామ! కోయకు
వేగపడి పూఁ బాళఁ బాళము గాదు నేఁటికి
మగువ! పలుమఱు దిగిచి చూచుట మానుమా నులివడియె దండలు
మగిడి చనుఁ డిఁకనేల! యీ యెల మావి మావిహరించు దండలు
పలుకకుము తుచ్ఛములు పలుమఱు బాల బాలకి యన్నఁ దిట్టితి
వలసగమనముఁ జూపి చెలి! నీ వంచ వంచన సేసి పట్టితి
తావి బుగులుగొనంగఁ దొడఁగె ఘృతాచి తాఁచితె! యీయశోకము

రావె తేనియ కంచుఁ బలికెదు రంభ! రంభలలో ననేకము
ననలు వేఁడిన మొఱఁగి తప్పుదు నాలి నా లికుచంబు ముట్టకు
మెనయు ప్రాణపదంబుగాఁ దలఁ తీవ తీవతలంగ మెట్టకు
మంజుఘోష! సువర్ణలత లనుమానమా నందనవనంబున
నంజ దిది యెలదేఁటి కననే మఱచె మఱచెదమే మనంబున
నమృత మధురములైన ఫలరస మావి మానిని; త్రుళ్లె శుకములు
గుమురులగు లేమావి చిగురులు గోయఁ గోయని కూసెఁ బికములు
గుమగుమని వాసనల గేదఁగికొమ్మ కొమ్మకు నందె దోఁటికి
రమణి గొజ్జఁగిపొదలు గడు దూరమ్ము రమ్ము చలమ్ము లేటికి 16

ఎండ వేడిమి

మ. అనుచుం గాంతలు వల్లికా రచిత డోలాందోళన ప్రక్రియం
గన కాంభోరుహ కర్ణికా హృతిఁ బరాగ క్షేప లీలాగతి
న్వనకేళి పరతంత్ర వృత్తి దిరుగ న్మార్తాండ బింబంబు ని
ల్చె నభోమధ్యమునం గఠోర కిరణ శ్రేణీ దురాలోకమై. 17

చ. వదలిన నీవిబంధముల, వాడినమోముల, జాఱుకొప్పులం
జెదరిన పత్రభంగములఁ, జిక్కులుగొన్న మణీసరంబులం
బొదలిన యూర్పుఁదెమ్మెరలఁ, బుప్పొడిఁ గెంపగు వాలుఁ గన్నులం
త్రిదశ మృగాయతాక్షులు రతిశ్రమ ఖిన్నలఁ బోలి రందఱున్. 18

క. వెడిద మగు నెండసోఁకునఁ
దొడిమలు వసివాడి ననలు దొరఁగె లతల నె
ల్లెడ వనదేవత మేనం
బొడమిన లేఁ గమ్మఁ జెమటబొట్టు లనంగన్. 19

శా. తూఁగెం జల్ల నిగాడ్పులేమి ఫణిసందోహంబు పేరాఁకటన్
లోఁగెం దప్త సరోజ శీధురసముల్గ్రోల న్మదాళిచ్ఛటల్
గ్రాఁగె న్నీఱుగఁ గాంచనాచల తటీ గండోపల వ్రాతము
ల్డాఁగె న్బల్వల పంకసీమ బకజాల త్రస్తపాఠీనముల్ 20

చ. కనుఁగవ ఁ మ్రాన్పడంగ, నెఱక ల్విరియంబడ, బోర మోవ నెం
డిన వదనంబులం దెఱచి, నిక్కిన యఖ్ఖులు తల్లడించుటల్
గనఁబడ, నూరుపు ల్దళముగా నిగుడ న్వడఁ గుంది యూరెలుం
గునఁ దమవానిఁ బిల్చుచు శకుంతము లయ్యెడ నిల్చె మ్రాఁకులన్. 21

చ. ఒకయెడఁ జక్రవాకము పయోరుహమిత్రుని వేడియెండచేఁ
దెక తెకఁ గ్రాఁగు తమ్మివిరి తేనియ తెక్కలఁ జల్లనార్చి కాం
తకుఁ దనివార నిచ్చెఁ బరితాపము వాయ మృణాళ వల్లరీ
శకలము మాటికిం గమిచి చంచుపుటంబున నంది యిచ్చుచున్ 22

తే. ఆతప గ్లాని బడలిన యభ్రమువును
నిజ కరాగ్ర జలంబుల నెఱయఁజల్లి
శ్రవణయుగ తాలవృంత సంజాత శీత
వాతములఁ దేర్చె గీర్వాణ వారణంబు. 23

సత్యాకృష్ణుల జలకేళి

క. అపుడు జగత్పతి సత్యా
చపలాక్షియుఁ దాను వెడలె జలకేలికి న
య్యుపవన తరు కుసుమ లతా
తపత్రములు పూని వేల్పుఁ దరుణులు గొల్వన్. 24

చ. చనుఁగవ ఁ బ్రేఁకమున్ జఘనచక్ర భరంబును మోప లేక యొ
య్యనఁ బదపంకజంబు లలసాలస వైఖరి మార్చుచున్ జనా
ర్దను భుజ మూఁతఁగాఁగ వనితామణి యేఁ గెఁ బరస్పు రాంసమే
ళనమున రోమహర్ష ముకుళవ్రజ మొందొరు మేన నిండఁగన్. 25

చ. ఇనకర తాప వేదన సహింపఁగ లేక నిజోదకంబులన్
మునిఁగి వినీలకుంతల సమూహము నారఁగ విచ్చె నాఁగ వీ
చి నికర చాలనం దరులఁ జేరిన జొంపపు నాఁచుఁదీఁగలం
దనరు నభోనదిం గనియె దానవలోక విరోధి యత్తతిన్. 26

తే. కాంచి చేరంగఁ జని మధుకైటభారి
రత్నసోపాన కలిత మార్గముల డిగ్గి
కులసతియుఁ దాను వేలుపుఁగొలను దఱిసి
రొండొరుల కేలుఁదమ్ముల నూఁతఁ గొనుచు. 27

చ. తొడవులు పుచ్చి నిర్జరవధూటులు వేలుపుఁమాని చీనిపా
వడలు ధరించి దేహరుచి వైభవము ల్నవమల్లికా రుచిం
దొడర నితంబ చక్రములతో నెఱి వాలు మెఱుంగుఁ గప్పుఁ బెన్
జడ లొరయంగఁ దద్గగన శైవలినిం దగఁ జొచ్చి రందఱున్. 28

మ. మరు దంభోరుహనేత్ర లంబర ధునీ మధ్యంబున న్నిల్వ, ని
ష్ఠుర తత్పీనపయోధ రాహతి జలస్తోమంబు నల్వంకలం
దెరల న్నాభిచయంబు లోఁ గొనియె దాని జాల గాంభీర్యశీ
లురు సంక్షోభమునొందువారి నెచటన్ లోఁగొంచు వర్తింపరే! 29

చ. ఘన కుచకుంభము ల్బయలుగా విబుధాలయ వారభామినీ
జన కరిణీ సమూహములు సల్లె యదూద్వహ కుంజరంబుపై
వనజవనీ పరాగ పరివాసితమైన నభస్తరంగిణీ
ఘనతర భంగ తోయ కణికా చయముల్గరపుష్కరంబులన్. 30

క. వారణయానలు కరముల
నీ రడిచిన రవము మురజ నిస్వనముగఁ జె
న్నారఁగఁ బద్మిను లాడెను
వారిజ హస్తముల మధుప వలయము లులియన్. 31

క. ప్రోడతనంబులు మీఱఁగఁ
జేడియ లడుగులును మొగముఁ జేతులు మెఱయన్
వేడుక నీఁదఁగ నపు డా
మ్రేడిత జలజాత మయ్యె మిన్నే టెల్లన్. 32

తే. తామరల వ్రేటులాడుచోఁ దరుణు లెత్తు
కరరు హాంకిత బాహు వల్లరులు వొలిచె
బిరుద వర్ణావళీ పరిస్ఫురిత మైన
పల్లవాస్త్రు జయ స్తంభ పటలి యనఁగ. 33

చ. దానవవైరి దివ్యవనితా నికురుంబముతోడ జహ్నుక
న్యా నవపంకజాత నివహంబులఁ గందుక కేళి సల్పిన
న్మేనఁ ద దబ్జపత్రములు నిండఁగ నంటిన నొప్పు నెంతయుం
దాను నుపేంద్రుఁ డౌట నయనంబులు పెక్కులు దాల్చెనో! యనన్ 34

తే. తన మనో వల్లభుని భుజాస్తంభ మూఁది
సలిలవిహరణ మొనరించె సత్యభామ
యలసవైఖరి వీచి డోలాంతరా వి
హార సంగత నవరాజహంసి యనఁగ 35

క. అవతంసిత శైవల యై
వివల ద్వేణియయి, కోక విస్ఫుటకుచ యై
దివిష న్నది నాకపురీ
ధవలాక్షులలోన నన్యతమ యనఁ బొల్చెన్ 36

చ. పెరిఁగిన హారరత్నముల పెల్లున నొక్కెడఁ దామ్రపర్ణియై
నెరసిన సోగపెన్నెఱుల నిగ్గున నొక్కెడ భానుకన్య యై
గురుకుచ కుంభ లిప్త నవకుంకుమ నొక్కెడ శోణ యై, నభ
శ్చర నది యొప్పె దివ్య జలజాతముఖు ల్జలకేళి సల్పఁగన్. 37

చ. అలకలు నాసికామణులు నన్నువకౌనుఁ గుచద్వయంబుఁ గుం
డలములుఁ జంచలింప జతనంబున హస్తము లూఁది జీర్కుబం
డల దిగజాతి రొండొరుకడం దరలాక్షులు దోనివింటఁ బిం
జలు గొన నేయు పుష్పశరు సంపెఁగ వాలిక తూపులో! యనన్ 38

మ. బలివిధ్వంసియు బెక్కుభంగుల మరు త్పద్మాక రాంతంబునన్
సలిల క్రీడ యొనర్చి నిర్భర మద స్తంబేరమ ప్రక్రియన్
వెలలె న్సత్యయుఁ దాను మజ్జనవిధా విభ్రాంత కౌటిల్య కుం
తల సంక్రాంత నితంబలై దివిజ కాంతారత్నము ల్గొల్వఁగన్. 39

తే. నెఱులు తడి యార్చి క్రొవ్విరు ల్తుఱిమి మేనఁ
గలపము లలంది తొడవు లంగములఁ బూని
కల్పవృక్ష దుకూ లాంశుకములు గట్టి
రంగనలు మారు నొఱతోడి యలుఁగు లనఁగ. 40

చ. జలరుహపత్రనేత్రుఁడును, సత్యయుఁ దాను ననర్ఘ దివ్యభూ
షలు ధరియించి నిర్జర నిశాకరబింబముఖు ల్భజింపఁ ద
ద్భుల పరిపంధి బాహుపరిపాలిత మైనపురంబు సొచ్చె ని
శ్చలతర నేత్ర పౌరజన సంతతి హర్మ్యము లెక్కి చూడఁగన్. 41

సంధ్యాకాల వర్ణనము

క. దిన రా జత్తఱిఁ బంకజ
వనములఁ జరియించు కాంతివర్గము దానున్
వనధి జలకేళి సలుపఁగఁ
జనియె నన న్వారుణీ దిశా తటిఁ బొల్చెన్ 42

తే. వేల్పుఁ జిగురాకుఁబోఁడుల వీఁగుఁజన్నుఁ
గవలపైఁ గుంకుమచ్ఛాయ గడలు కొలిపి
పసిఁడిగట్టున కొకవింత మిసిమి నించి
నెఱసెఁ గడసావి ముదుసలి తఱపి యెండ 43

ఆ వేల్పుగట్టు గవుల వెలువడి వడదేఱఁ
జదలు వాఁక నీట జలక మాడి
వైజయంత హర్మ్య వలభి నీడంబులఁ
గ్రందుకొనియెఁ గిన్నర ద్వయములు 44

క. ఘన సాంధ్యరాగ వినతా
తనయ గరు త్సమితి కడిఁది తాఁకున ధర వ్రా
లిన గగన ఫణి ఫణామణి
యన రవిమండలము పశ్చిమాంబుధిఁ గ్రుంకెన్. 45

అలముకొన్న చీఁకటులు

మ. మరుదీశ ద్విప దానశోభ, శిఖి ధూమ్యా రోచిఁ, గీనాశ కా
సరదేహప్రభ, రాక్ష సాసి లతికాంచ ద్దీధితి, న్వారిధీ
శ్వర కేతు ద్యుతి, మాతరిశ్వ హరిణచ్ఛాయన్, ధనాధ్యక్ష నీ
లరుచిన్, ధూర్జటి కంఠకాంతిఁ దమము వ్యాపించె దిగ్వీధులన్

చంద్రోదయ శోభ

మ. వనజశ్రీ ధన పశ్యతోహరుఁడు, జీవంజీవ జీవంబు, ప
చ్చనివిల్కానికి మామ, చల్వగని, పశ్యత్పాల జూటాగ్ర మో
హన రత్నంబు, సుధాకరుం డపుడు ప్రా గద్రి స్థలీవీధి నా
య్యనఁ దోతెంచె వియత్తటీ కషణ లీలానీత శంఖాకృతిన్. 47

క. ఆరాత్రి సత్యఁ గూడి ము
రారి ముదం బెసఁగ వైజయంతమున మనో
భూ రాజ్య సౌఖ్య నిద్రా
పారీణత నుండుచోఁ బ్రభాతం బయ్యెన్ 48

ఉదయ సూర్య ప్రస్తుతి

సీ. మొగుడుఁ దమ్ములఁ జిక్కు మగతేఁటి యలుఁగులు
సడలిపోఁ జేయు విశల్యకరణి
కాలవశంబునఁ గడచన్న వాసర
శ్రీఁ గమ్మతించు సంజీవకరణి

రే యను వాలునఁ బాయలైన రథాంగ
తతుల హత్తించు సంధానకరణి
తిమిరంబుచే సొంపు సమసిన దిశలకు
వన్నియ నొసఁగు సౌవర్ణకరణి
తే. మించు బీరెండయగ్నిఁ బుట్టించు నరణి
కలుష ఘోర పయోరాశిఁ గడపు తరణి
తోఁచెఁ బ్రాచీ మహీధ రోత్తుంగ సరణిఁ
బ్రాఁజదువు మానికంబుల బరణి, తరణి 49

శ్రీకృష్ణుఁడు పారిజాత వృక్షమును గొనిపోవుట

క. హరి యపుడు పారిజాతా
హర ణోద్యోగమున నంద నారామము ని
ర్భరగతిఁ జొచ్చె విహంగమ
పరివృఢుపై నెక్కి సత్యభామయుఁ దానున్. 50
చ. సకల సురైక వంద్యుఁడగు చక్రధరుం డిదె నేఁడు దన్ను ను
ర్వికిఁ గొనిపోవ వచ్చెనని వెక్కసమైన మనః ప్రభూత కౌ
తుకమునఁ బోలె సంభ్రమముతో నటియించె నభీష్ట వస్తుదా
యక తరుచక్రవర్తి యపు డాతత వాత విధూత శాఖమై 51
క. శౌరి యిదె పారిజాతముఁ
గోరికఁ గొని చనుచు మనలఁ గొనిపోఁడని లోఁ
గూరిన నెవ్వగఁ దక్కిన
భూరుహములు మధు రసాశ్రు పూరము నించెన్. 52
మ. సురలోకాభిమత ప్రదాన సమ తాసూత న్బలెం గంస ఘ
స్మరుఁ డత్యుద్ధతిఁ బారిజాత ధరణీజాతంబు గోవర్ధనో
ద్ధరణ ప్రస్తుతమైన హస్తమున నుత్పాటించి లీలాగతిన్
గరుడ స్కంధముమీఁద నిల్పె, నిలిపెం గౌతూహలం బింతికిన్. 53

చ. జలరుహనాభుఁ డిట్లు రభసంబున నందనపారిజాతముం
బలిమిఁ బెకల్చి యెత్త విటపంబుల వ్రేలు దుకూల పల్లవం
బులు వడిఁ బట్టి యీడ్చుఁ గొనిపోవఁగనీక పెనంగులీలఁ గ
ల్పలతిక లెల్ల; వల్లభలు ప్రాణవిభుం బెడఁబాయ నేర్తురే! 54

చ. గరుడిని తెక్కలం బొడము గాడ్పుల సోఁకునఁ దక్కు వేలుపుం
దరువులుఁ బెల్లగిల్లి గగనంబునఁ దోడన వెంటనంటి రా
నరిగెడు పారిజాత మహిజా హరణ వ్యసనైకలోలు నా
హరిఁ గని యడ్డమై పలికి రచ్చటి నందనపాలు రందఱున్. 55

వనపాలకు లడ్డగింపఁ బోవుట

చ. తగునె యదుప్రవీర! యిటు ధౌర్త్యము నీవొనరించి యీమరు
న్నగము హరించి వంచనఁ జనన్, దివిజాగ్రణి దీని నిచ్చె ద
క్కుగ నిజకాంత కా కుసుమకోమల యాజ్ఞ భయంబునొందుఁ దేఁ
టిగములు దీనిచెంగట నటింపను బూవుల తావిఁ గ్రోలఁగన్. 56

క. అట్టి సురతరువు నెఱుఁగక
చుట్టపు మేలమునఁ గొంచు నురికెదు మది నీ
కెట్టు జనియించె; మరలం
బెట్టుము; బలభేది విన్న మేలే మీకున్? 57

సత్యభామ ప్రగల్భోక్తులు

ఉ. నా విని సత్యభామ వదనంబున లేనగ వంకురింప, నే
మే వచియింపఁ బూను హృదయేశ్వరునిం గనుసంజ్ఞ మాన్పి, చ
ల్లేవల జాఱుకొంగు సవరించుచు, వీడినకొప్పుఁ బల్మఱుం
జే వెడ దోఁపుచుం, బలికెఁ జెందొవచూపులు క్రేళ్లుదాఁటఁగన్. 58

సీ. వినుఁడు! సురేశ్వరు వనపాలకులు! వార్ధిఁ
బొడమిన యీ దివ్యభూరుహమున
కింద్రాణి యెవ్వతె? యింద్రుండు నెవ్వఁడు?
తోడి యిందిరను గౌస్తుభము నెవ్వఁ

దధిపుఁ డై ధరియించె నతఁడె చేకొనుఁగాక
తెకతేర యిది యేమి యొకరి సొమ్మో?
యిదె నాదువిభునిచే నీవదాన్య నగంబు
నొడియించుకొని యేఁగుచున్న దానఁ

తే. బలుకు లేటికిఁ, దా వీరపత్ని యేని
మీ శచీదేవి తనదుప్రాణేశుఁ డైన
మఘువు నిటఁ బంపి సత్యభామావిధేయు
వలన మరలంగఁ గొనుటె పో! వాసితనము 59

ఇంద్రునితో వనపాలకులు పారిజాతాపహరణ వృత్తాంతము సెప్పుట

క. అని పలికిన గర్వోక్తులు
విని వనపాలకులు చాలా విస్మితు లగుచుం
జని చెప్పి రంతయును దా
రనిమిషపతికిం బులోమ జాన్వితునకున్. 60

ఇంద్రుఁడు రౌద్రాకృతిఁ దాల్చుట

శా. ఆ మాటల్విని పాకశాసనుఁడు రౌద్రాకారుఁడై పేర్చి యే
మేమీ కృష్ణుఁడు మందలో బలెనె తా నింద్రద్రు మోత్పాటనం
బీమై నిచ్చటఁ జూపవచ్చె; నిది మేలే; తార్క్ష్యుఁడైన న్మదీ
యామో ఘాశని పాత మిట్టిదని యాహా! తెల్పుఁడాయెం జుమీ. 61

మ. అని పౌలోమి మొగంబుఁజూచి వినుమో యబ్జాస్య! నీకింతమా
త్రాన విన్నంబడ నేల? పోదు నిదె సత్యా గర్వభారంబు ది
వ్య నగంబు న్విడిపించి వత్తునని సాహంకారుఁడై లేచి చ
య్యన శుద్ధాంతగృహంబు వెల్వడి సుధ ర్మాస్థాన మధ్యస్థుఁడై 62

ఉ. తానఁటె పారిజాత వసుధారుహముం గొనిపోవువాఁడు, క
న్గానఁడు యాదవుం డనుచుఁ గన్నులువేయును జేవుటింప పై

శ్వానర ధర్మ దైత్యవర వారిధి పానిల యక్షనాయ కే
శానుల దిక్కుచూచి కులిశంబు కరంబునఁ బూఁచి పట్టినన్. 63

ఇంద్రపురి సమర సన్నాహములు

ఉ. కోణపరంప రాహతులఁ గూరిన వేదననో సమస్త ని
ర్మాణ భృతి ప్రణాశకరు మాధవునిం జెనకంగఁబోవు గీ
ర్వాణులఁ బోకుఁడంచు మొఱవైచెనొకో! యన మ్రోసె నంత ని
స్సాణము పాకశాసను హజారమునం గద నాభిశంసి యై 64

మ. అపు డాబద్ధ ఖలీన కాశ్వచయ మై, యందూ పరిభ్రంశిత
ద్విప మై, దివ్యర థాగ్ర కేతు పటసంధిత్సా మిళ త్సూత మై
యపరాభూత భుజావలేప భట వీరాలాపమై, జంభవై
రిపురం బంతయు మందర క్షుభిత వార్ధింబోలె ఘూర్ణిల్లుచున్. 65

ఉ. నీయనుజన్ముఁడ న్సఖుఁడ నీకని యింటికి వచ్చి జంభదై
తేయవిరోధిచే నపుడు తేజము లన్నియుఁ గాంచి చేసె న
న్యాయము పారిజాతహరణంబునఁ గృష్ణుఁడు మంచిచుట్ట మౌ
రా! యని పల్కఁగా జనపరంపరచే విని రెల్లవారలున్. 68

అమృతాంధసుల వీరావేశములు

వ. అత్తఱిం దత్తఱంబునం దత్తడులం బల్లింపకయ నెప్పరం బున నెక్కం బోవువారును, గృష్ణుండు కృష్ణుఁడని పౌనఃపున్యంబుగా బలుకుచు నేమేమి యెక్కడెక్కడ నని యడుగువారికి దెలివిపడ నుడువం దడవు లేక పారిజాతంబు పారిజాతం బని పలుకుచు రణసంభ్రమంబునం బరిభ్రమించువారును, గణయ కంపణ ముసల ముద్గర పరిఘ పరశ్వధంబు లనియెడు బహువిధ ప్రహరణాహరణ విపర్యాసంబున శస్త్రశాలాంతరంబునం గలహించువారును, మరుదధిప మలినపథ మహిషరథ మాంసాశన మకరాకరేశ మాతరిశ్వ మనుష్య ధర్మ మహేశ్వరులకు మానవుం డీ డగునే యనువారును, గత్తు

లంకించువారును, రిత్త జంకించువారును, సంగడీలం జీరువారును, సంగరభీరులం గేరువారును, వాహనంబులఁ దఱుమువారును, సాహసంబున నఱుమువారును నై వీరావేశంబున రాజద్వారంబునం దొట్టి రయ్యవసరంబున.

తే. గళిత శృంఖల లయ్యు నకాలనిద్ర
గనుఁగవలఁ గ్రాలఁ దమయంతఁ గదల వయ్యె
దారు ణాధోరణ ప్రయత్నమునఁ గాని
నముచిమథనుని వీటి శుండాల ఘటలు 68

క. పొరిఁబొరి నెగయుచు మ్రొగ్గుచు
ధరణీస్థలిఁ బొరలఁబడుచుఁ దలకొని శిక్షం
బొరసిన వయ్యు హయంబులు
భరియింపవు కొంతతడవు పల్యాణంబుల్. 69

ఉ. డాసి పురో హరిన్మణి విటంకమునం దన మేని నీడ ను
ల్కా సమదృష్టిఁ జూచి కినుకం బ్రతివీరుఁడ టంచు వ్రేసి బా
హాసి విభిన్నమై పడఁ దదర్థముఁ జేకొని వచ్చెఁ గల్పవృ
క్షాసవ పానమత్తుఁ దమృతాంధసుఁ డొక్కఁడు జన్య కేలికిన్ 70

తే. కారణము లేక యూరకే నారి తెగిన
విడిచిపెట్టక రణ రసావేశ మొదవఁ
బట్టి కోదండదండంబు పరిఘ గాఁగ
విసరుచును వచ్చె వేతొండు వేల్పుజోదు. 71

క. గొనయంబు నెంత ద్రోచిన
గనయంబున కెక్కకున్నఁ గ్రమ్మిన తమకం
బున విల్లు విడిచి వేఱొక
యనిమిషభటుఁ దనికి వెడలె నడిదముఁ గొనుచున్. 72

ఉ. పట్టఁ దలంచెనేని కరపద్మయుగంబు వశంబు గాక లోఁ
బుట్టిన బాష్ప గద్గదికఁ బోకు మనం బలు కెత్త లేక పైఁ

జుట్టిన నెయ్యపుం బదను చూపులచే సతి వెంట నంటి త
న్పట్టఁగఁబట్టఁగా నొక సుపర్వుఁడు వచ్చె రణాభిలాషి యై 73

క. సురవీరుఁ డొకఁడు సతిచే
దురమునకు ననుజ్ఞ వేఁడి తొల్లిటి యలుకం
జిరకాల దుర్లభం బగు
పరిరంభము గాంచి వెడలెఁ బ్రమదం బెసఁగన్. 74

చ. నను ననిసేయఁ బంపు ఖగనాథుని సోగ పసిండితెక్కలు
క్కునఁ గొని కర్ణపూరమునకు న్రభసంబునఁ దెత్తు నేను నీ
కని తన కడ్డమై నిలుచు నచ్చరతొయ్యలి నూఱడించి పో
రున కరుదెంచె వేల్పుఁ గొమరుం డొకరుం డురు దండ హస్తుఁడై. 75

ఇంద్రుఁడు యుద్ధమునకు వెడలుట

ఉ. మానసవేగ రథ్యమును మాతలి సారథికంబు నగ్రసం
దానిత నీలనీరద పతాకమునైన రథంబుపై శచీ
జాని పులోమ వృత్ర బల జంభ శర ప్రవిఘాత కారణం
బైన తనుత్రముం దొడిగె నాహవ దోహల మానసంబునన్ 76

సీ. గతి ప్రుచ్చిలఁగ వేచుగాలిఁ ద్రావఁగఁ బాము
నిడిన కైవడిఁ గాలికడియ మమర
నల దేవమణికిఁ గావలియిడ్డ ప్రహరి నా
గళమున ఘంటికావళులు మెఱయఁ
బన్నగాశికి నెదుర్పడ వెండితెక్కలు
ధరియించె ననఁగఁ బక్కెర సెలంగఁ
బారిజా తాపహృతి ప్రభవ రోష మనంగ
గతి రోధ జనిత ఘూత్కృతులు నిగుడ

తే. ఖురముఖ క్షుణ్ణ కాంచనక్షోణి రజము
పర్వ సంధ్యారు ణేందుబింబంబుఁ బోల

వాహకోత్తముఁ డైన రేవంతుఁ డమర
వల్లభునిమ్రోల నుచ్చైశ్శ్రవంబు నిలిపె. 77

శా చండ స్థూల రదద్వయద్వయ మహా స్తంభంబులం బూని యు
ద్దండ స్ఫార పతాకికా సహితమై దానచ్ఛటా చిత్రవ
ద్గండాభోగ విశాల కుడ్యములచేఁ గన్పట్టు నద్దేవతా
శుండాలం బరుదెంచె సంగర రమా శుద్ధాంత సౌధం బనన్ 78

దిక్పాలురు యుద్ధమునకు వెడలుట

ఉ. ఏడుకరంబుల న్వరుస నెత్తిన తోమర శక్తి చాప శ
స్త్రీ డమరు స్రువ వ్యజన దివ్య మహత్తర సాధనంబు లా
మ్రేడితకాంతితో నిజశరీర రుచిం బచరింప వచ్చె న
య్యేడిక రాచ తత్తడిపయిన్ హుతివాహుఁడుదగ్రమూర్తియై 79

శా. బాహా సంభృత కాలదండ జనిత స్ఫార స్ఫులిం గాళికి
న్సాహాయ్యంబు ఘటించి కోప రస ఘూర్ణ న్నేత్ర దీప్త ల్పయో
వా హాంతర్గత వైద్యుత ప్రభల రేవం జూప వాహ ద్విష
ద్వాహోత్తంసము నెక్కి పోరి కడరెన్ వైవస్వతుం డుద్ధతిన్. 80

శా. భీమాకారులు కామరూపధరు లాభీలక్రియా పాదనో
ద్దాము ల్పుణ్యజను ల్భజింపఁ గుముద స్తంబేరమం బగ్రతో
భూమిం బల్లన గట్టి రా నసి రుచి స్ఫూర్తు ల్విజృంభింప సం
గ్రామేచ్ఛం బలలాశి యేఁగె మనుజ స్కంధాంత రారూఢుఁడై. 81

చ మకర కుళీర కచ్ఛప సమానములైన ముఖంబుల న్భయా
నక రస ముప్పతిల్లఁ గెలన న్నిజకింకర వీరదానవ
ప్రకరము కొల్వ బహు శిఖరంబులఁ బాశము పూని వార్ధిఁనా
యకుఁ డని కేఁగుదెంచెఁ గలహంస తురంగ రథాధిరూఢుఁడై. 82

ఉ. అంద సుగంధము ల్నిజభటాలి పథశ్రమమున్ హరింప ను
త్తుంగ గదా పరిభ్రమ విధూతములై ఘనము ల్దిగంత మా

తంగ విశాల కర్ణములఁ దార్కొని చామరలీలఁ జూప సా
రంగహయంబు నెక్కి సమరంబున కేఁగె సమీరుఁ డుద్ధతిన్. 83

క. నలకూబర మణికంఠులు
బలముల నడిపింప నర్థపతి తురగముపై
ధళధళిత చంద్రహా సో
జ్జ్వలిత భుజం డగుచు నడచె వాసవు మ్రోలన్. 84

ఉ. ఆననసీమఁ గ్రోధ జని తారుణ దీధితి ఫాలభాగనే
త్రానల కీలలం బెనుప హస్తమున న్నిశిత త్రిశూలముం
బూని మదించి యంకెలిడు పోఁటరి గిబ్బలతేని నెక్కి యీ
శానుఁడు వచ్చెఁ బారిషద సైన్యముతో రణకౌతుకంబునన్. 85

ఉ. ఆయుధఘూర్ణితంబు లగు నంజలు లెత్తి పులోమకన్యకా
నాయక! యేన యేన యని నాక నివాసులు మ్రొక్కి సూరెలం
బాయక కొల్చి రా ది గధిపాలురతో "నల నందసూనుఁ డా
హా యిటుసేయునే!" యని మహోహమికం బలుమాఱు పల్కుచున్. 86

ముప్పదిమూడు కోటుల దేవతలు యుద్ధమునకు వెడలుట

చ. హరిహయుఁ డాహరిం గెలుచు నాసయు మోసమునాక యీ గతిం
బురి వెడలంగ నవ్విభునిమ్రోల మరు ద్వసు విశ్వ రుద్ర భా
స్వర తుషి తాదిక త్రిదశవర్గము ముప్పదిమూఁడుకోటు లు
ద్ధురగతి నేఁగుదెంచె రణధూర్వహ గర్వము ల్లుసిల్లఁగన్. 87

శా. అర్వారోహణ చాతురీ విలస నాహంకార దుర్వారత
న్సర్వాంగీణములైన మైమఱువులు న్వల్గత్కృ పాణంబులున్
గర్వాలాప విడంబము ల్మెఱయ జోకం జిత్రసేనాది గం
ధర్వు ల్వజ్రికిఁ దోడుసూపిరి పురద్వార ప్రదేశంబునన్. 88

ఉ. హేమధరాధరంబు చలియింప వెసన్ బహుకోటిసంఖ్యలై
యామరసైన్యము ల్నడచునప్పు డనంత సితోష్ణవారణ
స్తోమ నిరోధ మందియును దోడనె దిక్కులు గప్పె నయ్యెడం
జామర వాయు నున్నములు సాంద్ర హిరణ్మయ భూపరాగముల్ 89

ఉ. దారుణభంగి నొండొకటి దాఁకెడు నస్త్రముఖంబుల న్గణా
త్కారము లుప్పతిల్ల బెడిదంబుగఁ దొట్టిన సందడిం బుర
ద్వారము నిర్గమించె సురవల్లభు సేనలు భర్గ జూట కాం
తార ముఖంబున న్వెడలు దైవత సింధు ఝరంబులో యనన్. 90

ఆశ్వాసాంతము

శా. బాణద్వి ణ్మధి తాంబుధి ధ్వని కళా పాటింధ మానీక ని
స్సాణ ధ్వాన భిదేళి మాద్రితట! నిస్సామాన్య చాపాగమ
ద్రోణాచార్య! సురీ సమూహ వరణో ద్యుక్తాహిత శ్రేణి ని
శ్రేణీభూత కృపాణ! మాంసల భుజా శేషాహిప త్యుద్ధరా! 91

శా. వాజ్యారోహణనై పుణీనకుల! దోర్వాతంధ యారూఢ స
ర్వ జ్యాచక్ర! రజస్తమశ్చయ తమిస్రా రూప జన్యాంగణ
ప్రా జ్యోద్గీత యశ శ్శశాంక! దళి తారాతి క్షమాపాల ర
క్తా జ్యోదంచ దుదార శౌర్య హుతభు గ్వ్యాప్తాఖి లాశాంతరా! 92

క. చండతర మూరురాయర
గండ మహాబిరుద! ధాటికా రయ విచల
త్కొండపలి కొండవీటీ
మండల కటకేశ సింధు మందర కుధరా! 93

తోటకము :

త్వరి తాధరి తానిలవాజి నట
త్ఖుర జోరు రజోభర గూఢ రవి
స్ఫురణా! కరణాధిక సూత్కృతి మ
ద్విరదాకర దారణ వీరబలా! 194

గద్యము

ఇది శ్రీమదుమామహేశ్వర వర ప్రసాద లబ్ధ సార సారస్వతాభినంది
నంది సింగయా మాత్యపుత్త్ర కౌశిక గోత్ర పవిత్ర సుజన విధేయ
తిమ్మయ నామధేయ ప్రణీతంబైన పారిజాతాపహరణంబను
మహాప్రబంధంబునందుఁ చతుర్థాశ్వాసము

శ్రీ

పారిజాతాపహరణము

పంచమాశ్వాసము

(అమరసేన శ్రీకృష్ణుని చుట్టుముట్టుట - శ్రీకృష్ణుఁడు యుద్ధమునకు సంసిద్ధుఁడగుట - భీకర సంగరము - శ్రీకృష్ణుఁ డమరగణముల నుగ్గునూచము సేయుట - పారిపోవుచున్న దిక్పతుల నింద్రుఁ డదలించుట - కృష్ణుఁ డింద్రుని నొప్పించుట - దిక్పతు లొక్కుమ్మడి శ్రీకృష్ణుని దాఁకుట - ఇంద్రోపేంద్రుల భీషణ సమరము - నారదుని యానంద నృత్యము - ఇంద్రుఁడు వజ్రాయుధమును బ్రయోగించుట - శ్రీకృష్ణుఁడు వజ్రాయుధము నొడిచిపట్టుట - ఇంద్రుఁడు కృష్ణునకు మ్రొక్కుట - శ్రీకృష్ణుఁ డింద్రు నూరార్చుట - శ్రీకృష్ణుఁడు పారిజాత తరువుతో నిజనగరి కేతెంచుట - పారిజాత తరుప్రతిష్ఠ - నారద పునరాగమనము - నారదుఁడు కృష్ణునిచే నూడిగములు సేయించు కొనుట - సత్యభామ శ్రీకృష్ణుని మరలఁగొనుట - సత్య సవతులందఱకు వాయనము లొసఁగుట - నారదుఁడు చతురోక్తుల శ్రీకృష్ణుని నుతించుట - కవి స్వీయచరిత్ర)

క. శ్రీ వర్ణనీయ! తిరుమల
దేవీహృదయేశ! యమృతదీధితి కుల పా
రావార పారిజాత! ధ
రావలయ శరణ్య! కృష్ణరాయ వరేణ్యా!

తే. అవధరింపుము జనమేజయ క్షితీశ
వరున కిట్లను నమ్మౌనివల్లభుండు
దైవ సైన్యంబు లీరీతిఁ దరతరంబ
వెడలె మొన లేర్పరించి యుద్వేలవృత్తి 2

అమరసేన శ్రీకృష్ణుని చుట్టుముట్టుట

ఉ. వచ్చితి మింక నెందుఁ జనవచ్చు నొహో! నిలు, పారిజాత పా
టచ్చర! యంచు జంకెలు గడల్కొనఁ గృష్ణునిఁ జుట్టుముట్టి వై
యచ్చరసేన దాఁకునపు డచ్చల మేమని చెప్ప! దిక్కులం
బిచ్చలి తూపుఁ దండములు సింహరవంబులు నిండె నొక్కటన్ 3

శ్రీకృష్ణుడు యుద్ధమునకు సంసిద్ధుఁ డగుట

ఉ. ఆ కమలాయతాక్షి నమరావనిజాతము డించి సంభ్రమ
న్నాకపురీ మహారథుల నవ్వుచుఁ గన్గొని యంగుళిత్ర గో
ధా కలనంబుతో యదువతంసుఁడు శార్ఙ్గ నిబద్ధ శేష ని
ర్మోక నిచోళముం దిగిచె రోష నట భ్రుకుటీ విలాసుండై. 4

క. తిగిచి, శరాసన మెక్కిం
చి, గుణధ్వని చేసి, యంప శిరముల దొనలన్
బిగియించి, తూపు లొక్కట
నిగిడింపఁ దొడంగె మరు దనీకిని మీఁదన్. 5

భీకర సంగరము

క. [1]భిన్నాసు రాస్త్రముల చవి
గన్న మురాహిత శిలీముఖము లపు డనిలో
మున్నెఱుఁగని సురవీరుల
క్రొన్నెత్తురు చవియు నెఱిఁగి క్రోలఁ దొడంగెన్. 6

1. మున్నసురేంద్రాస్త్రము

చ. అమర హితంబు గోరి యసురాంగకము ల్విదళించునట్టి మా
కమరులఁ ద్రుంపఁగా వలసె నక్కట నేఁడని సిగ్గుఁజెందు చం
దమునఁ గఠోర శార్ఙ్గ జనిత ప్రదరంబులు వైరిమర్మ భే
దము లొనరించి యుద్ధవసుధాస్థలిన్ దూఱఁగఁబాఱె నయ్యెడన్. 7

సీ. హరిబాణ లూనంబులై వచ్చు నమరాస్త్ర
ఖండము ల్దాల్చుఁ బక్షముల జడిసి
యమృత గంధాస్తక మగు చంచుపుటమున
వడి సింధురంబులఁ బొడిచి యెత్తు
నధిపుఁ డేసినఁ బాఱు నాశుగంబులకంటె
మునుమున్న చని లక్ష్యముల దళించు
భటులపై హరులపై బహురథాగ్రములపై
నొక్కఁ డయ్యును దోఁచుఁ బెక్కుగతుల.

తే. నఖముఖంబుల నితికి గండ్రులుగఁ జేయు
దివిజ బిరుద ధ్వజంబు లుద్రేకవృత్తి
నిఖిలలో కాద్భు తావహ నిర్నిరోధ
విక్రమ స్ఫూర్తి ఖగరాజ చక్రవర్తి 8

తే. సర్వతోముఖ మయి పేర్చు శార్ఙ్గి బాణ
వర్ష సమ్మర్ద దుర్దినవ్యాప్తి వలన
నప్పుడెదిరించు పన్నిద్ద ఱహిమకరులుఁ
గానఁ బడలేక తేజోవిహీనులైరి. 9

ఉ. చుక్కల రాణివాసముల సోయగపుం జనుదోయి త్రెక్కునం
జిక్కన యైన యక్కు యదుసింహుఁడు బాణపరంప రాహతిన్
వ్రక్కలుసేయఁ గాఱు రుధిరబున దోఁగుచు రేవెలుంగు గెం
పెక్కిన చాయ నభ్యుదయ మేదియుఁ దాల్చె రణాంగణంబునన్. 10

తే. చోద్య మప్పుడు భవరోగ వైద్యుఁడైన
యంబుజోదరు దాసిన యంతమాత్ర
నపగ తాసాధ్య గదుఁ డయ్యె యక్షభర్త
సొరిది రుద్రులు నిర్ముక్త శూలు లైరి. 11

సీ. నిర్భగ్న శృంగుఁడై నిజవాహనముఁ దాను
వైవస్వతుఁడు లాఘవంబు నొందె
దళిత శాతకృపాణ దంష్ట్రమై నై ర్మృత
భుజ భుజంగస్వామి పొల్లువోయె
నిర్ధూతహేతియై నిలువు నీఱుగ నగ్ని
దేవుండు నిర్వాణ తేజుఁ డయ్యె
భయ పలాయనవేళఁ బవమానునకు నాత్మ
జవసత్త్వముల కల్మి సఫల మయ్యె

తే. వరుణునకు డాఁగికొనఁ జోటు వలఁతి యగుట
నుదధి నాయక భావంబు నుపకరించె
జలరుహోదర సవ్యాపసవ్య ముక్త
నిష్ఠు రాస్త్రంబు లొండొండ నిగుడునపుడు 12

శ్రీకృష్ణుఁడమర గణముల నుగ్గునూచము సేయుట

వ. మఱియు నమ్మధుమథను సముద్దండ దోర్దండ మండలీకృత శార్ఙ్గ కోదండ నిర్ముక్త నిర్భర క్రూర నారాచ ధారానిపాతంబున గవాక్షితవక్షు లగు యక్షులును, జక్ర నిర్వక్ర విక్రమ క్రీడలం బరిచ్ఛిన్న కర్ణ నాసాధరు లగు విద్యాధరులును, గౌమోదకీ ప్రహారంబులం జూర్ణీకృత శిరోమధ్యులగు సాధ్యులును, నంద కాసి ధారా విదారణంబునం బ్రత్యవయవ శిధిలి తానువిద్ధులగు సిద్ధులును, బతంగ పుంగవ పక్షవిక్షేప ణాహతిం దూలి జర్జరులగు నిర్జరులును ధైర్యంబులతోడన కంకటంబులు వ్రస్సినం జులుకఁ దనంబు నొంది సాధ్వసోద్రేకంబున భద్రదంతావళంబుల డిగ్గ నుఱికి

మేరుశిఖరంబులు ప్రాఁకియు, రథ్య సారథి సహితంబుగా శతాంగంబులు పొడి పొడియైనం జొర మఱు వెఱుంగక మాతంగ శవంబుల క్రింద నీఁగియు, భగ్నచరణంబు లై తలకెడవుగం ద్రెళ్లిన తురంగ కళేబరంబులం గౌఁగిలించుకొని నిర్జీవులునుం బోలె గ్రుక్కుమిక్కనక పక్కెరలు పైఁ ద్రోచుకొనియును, సంత్యక్త హేతి వర్గంబును సర్వతః ప్రధావన మార్గంబును, ప్రవర్తిత ప్రార్థనాలాపంబును బరిధూయమాన కేశ కలాపంబునుం గాఁ, గాందిశీకత్వంబు నొంది తిరుగుడువడి పాంచజన్య ఘోషంబు మున్నుగా దిగంతంబు లంటం బఱచుటయుఁ, బ్రహార మూర్ఛా పరవశులగు జయంత నలకూబర చిత్రసేనాదులం గనక కమలదళపు టానీయ మానంబులగు నభ్ర గంగా పానీయంబుల సేదదేర్చి ఫలగర్భంబులకుం దార్చి నిజ నివాసంబులకుం జేర్చికొను నాప్త సేవక వర్గంబులవలనను, విలూన దండంబులై పడిన ధవళ చ్ఛత్రంబులఁ బ్రఫుల్ల పుండరీకంబు లని పరిభ్రాంతి నొడియ నఱ్ఱాడుచు నిపాతిత వరుణంబై నింగిఁ బేరెంబు వాఱు వాహన హంసంబువలనను, మేదుర మేదఃపంక సంకులంబులగు రుధిర పల్వలంబులు దఱిసి మజ్జనక్రీడా పరాయణం బై చండివడిఁ గదలమిం గృతాంతుఁడు విడిచిపోయిన జిఱకొట్టుచుఁ దిరుగు నున్మత్తలు లాయంబువలనను, మూర్ఛిత క్షపాకర మండల నిర్గతంబై నిర్గళిత శృంగంబగు లాంఛన మృగంబుం గురంగీ శంకం దఱిమికొని వెనువెంటం దిరుగు పలాయిత పవమాన విముక్త కురంగంబు వలనను, వైనతేయ చరణ నఖ ముఖాఘాత నిపాతితంబులై రణధూళి ధూసరితంబులగు రుద్రజటామండల మండన శశిఖండంబులఁ గర్ణ పూరంబులుగా నిడుకొను వేడుకం గూడ నొండొరులఁ గడవం గేరి కొను బేతాళ బాలికా జనంబుల వలనను, గదనరంగం బభిరామం బయ్యె నయ్యవసరంబున. 13

పారిపోవుచున్న దిక్పతుల నింద్రుఁ డదలించుట

చ. హరిహయుఁ డాగ్ర హోజ్జ్వలితుఁడై యనిఁబాఱు దిశాధినాథులన్
దిరుగుఁడు పోకు పోకుఁడని తిట్టి యదల్చి నవోదయ త్విషో

ధరము నలంకరించు తన ధన్వ మధిజ్యము చేసి గోత్రభీ
కరముగ బాహులెత్తి తమకంబున సేనకుఁ జేయివీచినన్ 14

క. గిరితటముఁ దాకి తిరిగెడు
తరంగిణియుఁ బోలె దేవతాపతి యాజ్ఞన్
మరలి వియచ్చర వాహిని
మురహరుం బొదివి ఘోరముగఁ బోరునెడన్. 15

కృష్ణుఁ డింద్రుని నొప్పించుట

ఉ. ఱింగను మ్రోఁత మ్రోఁగుచును ఱెక్కలసాములువోలె శౌరిచే
సింగిణివింట వెల్లిగొను చిత్రశరంబులు సూతు నొంచి ర
థ్యాంగకము ల్దళించుచు నిజా వయవంబులు దూల్ప దేవతా
పుంగవుఁ డోసరించుటయు బోరన నడ్డము సొచ్చె సైన్యముల్ 16

మ. మది నొక్కించుక శంక లేక సమ రోన్మాదంబునం బేర్చి బె
ట్టిదమైతాఁకిన దేవతా రథిక కోటిం గిట్టి తూలించె ను
న్మద మాతంగ ఘటా తమశ్చయ నిశమ్మన్యంబుఁ దత్సైన్యమున్
గదచే శార్ఙ్గ ముచే రథాంగకముచేఁ గంసారి హింసారతిన్. 17

ఉ. సైనికు లెల్ల నంత రణసన్నహనం బెడలించి పాఱిన
న్నానయు నచ్చలంబు మది నాటుకొనంగఁ గపోల మండలీ
దాన మిళ ద్విరేఫ నినదంబుల ఘీంకృతి సందడింప వె
ల్లేనుఁగుమీఁద దీకొలిపి యింద్రుఁ డుపేంద్రునిఁ దాఁకె నుద్ధతిన్. 18

క. పున రాగతుఁడగు మఘవునిఁ
గనుఁగొని తన మ్రోలనున్న కామిని నెమ్మో
మున దృష్టి నిలిపి మురమ
ర్దనుఁ డిట్లను హాస గర్భిత ప్రౌఢోక్తిన్ 19

ఉ. అచ్చరలేమ లెల్ల నగ నాహవ భూస్థలిఁ దానుఁ దోడుగా
వచ్చిన తద్దిశాధిపతి వర్గములుం దల లూడఁ బాఱియు

న్మ చ్చటు లాస్త్ర ఘట్టన మనంబున నెంచక నానగండ యై
వచ్చినవాఁడు చూచితివె! వాసవునిం గమలాయతేక్షణా! 20

ఉ. చూడుము నన్నటంచు మధుసూదను దమ్మరిఁబోసి తద్భుజా
క్రోడము గాఁడ నేసిన నకుంఠితుఁడై సురరాజు కృష్ణు నీ
రేడుశరంబుల న్ఖగకులేశ్వరు ముప్పదిరెంట నేసెఁ; బే
ర్వాడి తదన్యదిక్పతులు గ్రక్కున గంధగజాధిరూఢు లై. 21

దిక్పతు లొక్కుమ్మడి శ్రీకృష్ణుని దాఁకుట

చ. అనలుఁడు రెండు, మూఁడు యముఁ, డాసురనాథుఁడునాలు, గైదు తో
యనిధిపుఁ, డాఱు గంధవహుఁ, దర్థపుఁ డేడు, మహేశుఁ డెన్మిదిన్
ఘనవిశిఖంబు లేయ మురఘస్మరుఁ డన్నియుఁ ద్రుంచి శార్ఙ్గ సం
జనితమహోగ్రభల్లముల జర్జరితాంగులఁ జేసె నందఱన్ 22

ఆ. వేల్పు ప్రమానియందు వేడుకపడు కూర్మి
సతుల కోర్కిఁ దీర్పఁ జాలి యపుడు
హరియు హరియుఁ బోరి రన్యోన్య జయకాంక్ష
నసుర జీవ నాప హాశుగముల

ఇంద్రోపేంద్రుల భీషణ సమరము

క. మురహర బలహరు లి ట్లొం
డొరు తూపులఁ గప్పఁబడుట నొదవించిరి త
మ్మిరువురఁ గనుఁగొనఁ దివిరెడు
గరు డోరగ ముఖుల కోరికకు విఘ్నంబుల్ 24

చ. అలుఁగుల దట్టమై పొడము నగ్నికణంబులు సోఁకి పైగఱుల్
వొలిసియుఁ దొంటివేగ ముడివోక క్రమంబున నొండొకంటిఁ బిం
జలుగొని త్రోచికొంచు శరసంఘము లక్ష్యముదాఁకు విస్మితా
ఖిల సుర సిద్ధ సాధ్యముగఁ గృష్ణుఁడు జిష్ణుఁడు బోరనయ్యెడన్. 25

తే. ఘోరముగ మింటఁ బందిరి గొని జగంబు
నందముగఁజేయు నిరువురి యంపగములు
నొండొకటి దాఁకి క్రొమ్మంట లొదవి తాము
చూర్ణమై పోవ ముదమయ్యెఁ జూపఱకును. 26

క. అలనాఁటి నన్ను మఱచితె!
నిలు నిలుమీ తగినయాజ్ఞ నీ కిదె! యనుచుం
బులుఁగులతేని సురేంద్రుం
డలుఁగుల పెనుగూఁటఁ జిక్కునట్టుగ నేసెన్. 27

మ. అలుకం గంసవిభేది నందకముచే నయ్యస్త్రము ల్ద్రుంచి వే
బలుతూపు ల్దృఢముష్టిఁదూర్చి బలభి ద్భద్రేభ కుంభంబు ప్ర
క్కలుగా నేసిన బోరనం దొరఁగె ముక్తాశ్రేణి, పై పై హిమా
చల శృంగావతర న్నభశ్చర ధునీ చంచ త్ప్రవా హాకృతిన్. 28

నారదుని యానంద నృత్యము

చ "ఇతని కితండె సాటి యగు, నీతని కీతఁడె సాటి వచ్చునిం
కితరులు వీరిఁ బోలఁగలరే!" యను చారణ సిద్ధ సాధ్య సం
స్తుతులు సెలంగె, నా రణము చూచి రణాశనమౌని నింగిపైఁ
గుతుక రసాతిరేకమునఁ గుంచియు వీచి నటించె నయ్యెడన్. 29

సీ. కినిసి బిడౌజుఁ డాగ్నేయాస్త్ర మడరింప
నది శార్ఙ్గ తేజంబునందు డిందె,
గనలి వృద్ధశ్రవుం డనిలాస్త్ర మేసిన
నది యదూద్వహు నూర్పునందు డిందె
కలిగి బలారి సౌరాస్త్రంబు నిగిడింప
నది శౌరి వలచూడ్కియందు డిందె
నదరి యింద్రుండు బ్రహ్మాస్త్రంబు పయికొల్ప
నది మురాంతకు నాభియందు డిందెఁ

ఆ. బాకదమన ముక్త పాశుపతాస్త్రంబు
హరి నిజార్ధ తనువునందు డిందె
నేమి సేయవచ్చు! నీశ్వరుం డఖిలాత్ముఁ
డతని గెల్వఁ దనకు నలవి యగునె! 30

చ. తతి గని యంతలోన మధు దైత్యహరుండు మహేంద్రు శింజినిం
గొఱనెల తూపునం దునిమి క్రూరతరంబగు భల్ల మొక్కట
న్నతికినఁ గూలెఁ దద్ఘన ఘనాఘన కల్పితమైన టెక్కియం
బొఱలుచు నోరుగాలి మొదలూడఁగఁ గూలెడు మ్రాని కైవడిన్. 31

శా. భుగ్న భ్రూకుటి దుర్ముఖుం డగుచు నాస్ఫోటించుచు న్లోని రో
షాగ్నిజ్వాలలు బాహ్యనిర్గతము లైన ట్లుత్క టారుణ్య ని
ర్మగ్నంబై కనుపట్టు లోచనసహస్రం బొప్ప మౌర్వీలతా
భగ్నం బైన శరాసము న్విడిచి జంభద్వేషి యత్యుగ్రతన్. 32

చ. కుల వసుధా ధరావలికిఁ గుంటితనం బొదవించె నెద్ది యా
జలితపుఁ గైదువుం గొని సుపర్వకులాగ్రణి వేయుఁ గన్నులం
దలకొని కౌస్తుభ స్తబకితంబగు శౌరియురంబు సూచిన
న్జలజ దళోద రోదకము చాడ్పున నల్లలనాడె లోకముల్. 33

ఇంద్రుఁడు వజ్రాయుధము ప్రయోగించుట

ఉ. వీరుఁడ వౌదు, దీని బలుప్రేటున కోర్చి నిల్చి తేని యం
భోరుహనాభ! యంచు సురపుంగవుఁ డప్పుడు లోకభీకరా
కారత నిల్చి భీతి పరికంపితులై సుర లూహ లేది హా
హారవము ల్ఘటింపఁ గులిశాయుధరాజముఁ బూఁచివైచినన్. 34

మహాస్రగ్ధర :
శతధారా జాయమాన జ్వలన ముఖశి ఖాచ్ఛాది తాభ్రస్థలంబై
విత తాభీలధ్వని శ్రీవిలసన బధిరోద్విగ్న దిగ్వారణంబై
కృతలోకాలోకము ఖ్యాఖిలగిరి చలన క్షి ప్తభూమండలంబై
పతయాళు ద్వాద శాత్మ ప్రకరఖరకరౌపమ్యమై యేఁగుదేరన్. 35

మ. కవి నెమ్మోమునఁ బిన్న నవ్వు దొలఁకం గంసారి నిశ్శంకఁ దా
ర్క్ష్యుని నడ్డంబుగఁ ద్రిప్పి వేగ రవితేజో దుస్సహ స్ఫూర్తిమైఁ
దను డాయ న్శతకోటిఁ గేల శతపత్ర క్రీడఁ బట్టెం గటా
క్ష నిరీక్షాంచిత నందక త్సరు కిణాంకంబైన హస్తంబునన్. 36

శ్రీకృష్ణుఁడు వజ్రాయుధము నొడిచిపట్టుట

సీ. తలలు వీడంగ విద్యాధరు ల్పఱచిరి
గగ్గులకాండ్రైరి ఖచరవరులు
చట్టుపైఁబోఁక లై చనిరి గంధర్వులు
గరుడులు పంచబంగాళ మైరి
కన్నది గతి గాఁగఁ గిన్నరు లరిగిరి
పన్నగేంద్రులు పటాపంచ లైరి
పోయినపోకలై పోయిరి సిద్ధులు
దిక్కుమొగము లైరి దిగధిపతులు

తే. హరిహయ త్రాణ నాయత్తు లగుచు వచ్చి
మునులు సంప్రార్థనా వచోముఖరు లైరి
పూని తనమీఁద వచ్చు దంభోళి నిట్లు
పంకజోదరుఁ డొడిసి చేపట్టుటయును. 37

ఇంద్రుఁడు కృష్ణునకు మ్రొక్కుట

ఉ. ముందల పట్టినట్లు తన ముఖ్య తరాస్త్రము గొన్న దేవకీ
నందనుఁ జూచి సాధ్వసము నానయుఁ గ్రమ్మఁ గరీంద్రు డిగ్గి సం
క్రందనుఁ డో ముకుంద! మురఘస్మర! యే నపరాధి నంచు వే
ముందఱవచ్చి సాఁగఁబడి మ్రొక్కిన శౌరి కృపార్ద్రచిత్తుఁడై. 38

శ్రీకృష్ణుఁ డింద్రు నూరార్చుట

ఉ. లెమ్ము సురేంద్ర! నీవలన లే దొకతప్పును, నీమఱంద లీ
కొమ్మ వదాన్యభూరుహముఁ గోరినఁ దెచ్చితిఁగాని; కొమ్మునీ
సొ మ్మని వజ్రమిచ్చి మధుసూదనుఁ డాతరు వీఁ దలంచినం
గ్రమ్మఱ మ్రొక్కి వాసవుఁడు కందళిత ప్రమదాంతరంగుఁడై. 39

ఉ. సొమ్మన నెద్ది! యే ననఁగ సొమ్మున కెవ్వఁడఁ! గర్తవీవు, నీ
సొ మ్మఖిల ప్రపంచమును శూర కులంబు నలంకరించి నీ
వమ్మహి నుండునంతకు నన్యదురాపము పారిజాతభూ
జమ్మును నుండు నన్న వికి సన్ముఖుఁడై హరి వీడుకొల్పుచున్. 40

శా. గంధ ర్వోరగ సిద్ధ సాధ్యవరులం గారుణ్య దృష్టి క్రియా
సంధానంబున వీడుకొల్పి, సురభూజంబు న్సతి న్వాహన
స్కంధాగ్రంబున నుంచి, విక్రమకళా సంలబ్ధ తత్ర్పేయసీ
సంధాసిద్ధిఁ గృతార్థుఁడై మఱలె నిచ్చ న్వేడ్క లుప్పొంగఁగన్ 41

ఉ. వాసవుతోడి కయ్యమున వార్తలు సెప్పుచు, మోముఁదమ్మి ను
ల్లాసము మందహాసముఁ దొలంకఁగ వేలుపుమ్రాని పూవులం
జేసిన సొమ్ము లంగములఁ జేర్చి వధూమణి నాదరించుచున్
వాసుకిభోగతల్పుఁడు సువర్ణగిరీంద్రము దాఁటెఁ జయ్యనన్. 42

శ్రీకృష్ణుడు పారిజాత తరువుతో నిజనగరి కేతెంచుట

చ. కనకగిరీంద్రముం గడచి గ్రక్కన రైవతకాద్రి పొంత ని
ల్చిన యదు వృష్టి భోజ నృపసింహులు సేనలతోడఁ దన్నెదు
ర్కొన నగరంబుఁ జొచ్చె మణిగోపుర సంస్థిత పౌరభామినీ
జనములు సేస ముత్యములు సల్లఁగ నుల్లసి తాంతరంగుఁడై. 43

తే. పురబహిర్ద్వారములు దాఁటి భుజగశాయి
రాజమార్గంబు దఱియ హేరాళ మగుచు

బుగులుకొనియె ననాఘ్రాత పూర్వకములు
పారిజాత మహీజాత పరిమళములు 44

ఉ. ఆ మహిజాతముం గనిన యంతటిలో ధన ధాన్యరాశితో
సామజ ఘోటికా మహిత శాలలో మణిసౌధ పంక్తితో
గో మహిషీ శతాంగ భట కోటులతో మణిభూషణాలితోఁ
దామరతంపరై తనరెఁ దత్పురిఁ గింపచ గేహ వాటికల్. 45

మ. బెరసెన్ మేన నిగిడ్చినట్లు వళు, లుబ్బె స్దుర్బలాంగంబు, లం
కురము ల్బాపె రదంబు, లంఘ్రుల వడంకు ల్డీతె, వాలారులై
కరజంబు ల్బిగిరించెఁ, గేశ వితతు ల్కప్పారె, వృద్ధాళికిన్
మరలం బ్రాయము వచ్చెఁ దత్తరు చల న్మదాని లాసంగతిన్. 46

క. విన నేర్చిరి బధిరులు, గనుఁ
గొన నేర్చిరి యంధకులు, లఘుత్వము మీఱన్
జన నేర్చిరి వికలాంగులు
ననిమిష తరు కుసుమసౌర భావేశమునన్. 47

క. విస్మయముగ నీగతి ముర
ఘస్మరుఁడు నికేతన ప్రఘాణమున భుజం
గ స్మయ హర వాహము డిగి
సస్మితముఖుఁ డగుచు నరిగె సమ్మోదమునన్. 48

సీ. వరభక్తి దేవకీవసుదేవులకు మొక్కి
బలభద్రునకు నట్ల ప్రణతి సేసి
గురు పురోహిత బంధుకోటికి వినయంబు
గావించి, మిత్రులఁ గౌఁగిలించి
సుత సోద రామాత్య హిత నతు ల్గయికొని
యాప్త వర్గంబుల నాదరించి
గారవంబునఁ బెక్కుగతుల మన్నించుచు
వినతా తనూభవు వీడుకొలిపి

తే. ప్రేయసియుఁ దానుఁ గూడి తదీయమంది
రమున కేఁగి సుఖాలాప రచన మెఱయఁ
బ్రతిన వచ్చెఁ గదా యిదె పారిజాత
మనుచు నర్పింప నద్దేవి హర్షమంది. 49

పారిజాత తరు ప్రతిష్ఠ

తే. ప్రాణవిభుఁ బెక్కుమాఱులు ప్రస్తుతించి
మంది రారామ వాటికా మధ్యసీమ
దివిజ భూమీరుహంబుఁ బ్రతిష్ఠ సేసి
యర్ఘ్యపూజన మొనరించె ననుదినంబు. 50

చ. సతులఁట! ప్రాణనాధులఁట! సారెకు నైక్యములైన మోహనఁ
గతులఁట! యేమి సెప్ప! బలఘస్మరుఁ బోర జయించి కల్పక
క్షితిరుహము న్నిజేశ్వరికిఁ గృష్ణుడు దానిటఁ దెచ్చెనంచు సం
స్తుతు లొనరించి రిండొరులతో సపతు ల్పదియాఱువేవురున్ 51

సీ. విరివిగా నొకవేళఁ బెరిఁగి వీటికి నెల్ల
నిజశీతలచ్ఛాయ నిగుడఁ జేయుఁ
బిన్నగా నొకవేళఁ బెనుప్రేలియంత యై
చూడ్కుల కెంతయు వేడ్క సేయు
వింతగా నొకవేళ వివిధ భూరుహ పుష్ప
సురభిగంధంబుల సోఁదు ముట్టు
వేర్వేఱ నొకవేళ వికచ కాంచన రత్న
పరిపక్వ ఫలములఁ బరిణమించు

తే. నభిలషించిన రూపంబు నభినయించు
నుల్లమునఁ గోరుకోరిక లెల్ల నొసఁగు
సత్యభామాగృ హారామ నిత్య మైన
పారిజాతంబు విస్మయాపాది యగుచు. 52

నారద పునరాగమనము

వ. ఇవ్విధంబున నభీష్ట ఫలసిద్ధి సంతోషిత స్వాంతులును నిఖిల లోకైక సంస్తూయమాన మహామహి మోదాత్తులు నై నిరంతర సౌఖ్య వర్ధిష్ణులగు నా సత్యాకృష్ణులను జూచువేడుకం గ్రమ్మఱ నొక్కనాఁడు నిజతను ప్రభా ప్రభావాపహసిత శారద నీరదుం డగు నారదుం డరుగుదెంచి యా దంపతులు సేయు సత్కారంబులం బరితుష్టి నొంది సుఖోపవిష్టుండై యిష్టాలాప సమయంబున నుల్లసిత ముఖారవిందుం డగుచునయ్యిందు వదనం గనుంగొని. 53

తే. హేమనిభగాత్రి! నీభాగ్య మేమి చెప్ప
జిష్ణుభూజంబు నీ పెట్టుచెట్టుఁ జేసి
సవతులన కాదు త్రిభువనేశ్వరి యనంగఁ
బొలుచు పౌలోమి గెలిచితి వలఘు మహిమ. 54

నారదుండు సత్యకుఁ బుణ్యకవ్రత ముపదేశించుట

చ. అతులిత తావకీన మహిమాతిశయోచిత మైన పుణ్యక
వ్రత మొనరింపఁగా వలయు వారిజలోచన! నీవు; న య్యరుం
ధతియును గౌరియు న్శచియుఁ దత్పరబుద్ధి నొనర్చు వేళఁ జూ
చితి మును తద్విధం బెఱుఁగఁ జెప్పెద నే నిపు డానుపూర్విగన్. 55

చ. తెలతెలవాఱ మౌననియతి న్నదికిం జని, తీర్థ మాడి, ని
ర్మల వసనంబు గట్టి, నవరత్న విభూషణము ల్ధరించి, మైఁ
గలప మలంది, క్రొమ్ముడిని గమ్మవిరు ల్సవరించి, యత్తమా
మలకును నాత్మభర్తకు నమస్కృతి సేసి, తదీయసమ్మతిన్. 56

చ. కువలయనేత్ర! తొంటి తనకోపము గర్వము మచ్చరంబు మా
ని, వినయముం బ్రమోదమును నిండి తొలంకెడు నెమ్మనంబున
న్సవతులయిండ్ల కెల్లఁదొలునాఁడె క్రమంబున నేఁగి, తద్వ్రతో
త్సవమున కామతించి, యతిసంభ్రమలీలలఁ దోడితేఁదగున్ 57

చ. దినదిన మిట్లు తత్పరమతిం బదివేవురు పేరఁటాండ్ర క
ర్చన లొనరించి సార ఘనసార సుగంధములు న్విచిత్ర నూ
తన పట రత్నభూషణ వితానము నిచ్చుచు వేడ్కఁ జైత్రశు
ద్ధ నవమి యాదిగా నెల వ్రతం బొనరించిన యంతమీఁదటన్. 58

మ. పరమాచారధురీణు, నధ్యయన సంపన్ను, న్సుఖాకారు, శా
స్త్రరహస్యజ్ఞు, విశిష్టవంశజుఁ, బ్రశాంతస్వాంతు, నుద్య ద్దయా
పరతంత్రు, న్విదితాత్ము, భూసురవరుం బ్రార్థించి యాచార్యుఁగాఁ
దరళాక్షీ! నియమింపఁగాఁ దగు వ్రతోద్వాస క్రియావేళకున్. 59

శా. ఆరీతి న్ని యమించి యావలయు మాద్యద్దంతి వాహావళుల్
నారీరత్నచయం, బనర్ఘ నవరత్న శ్రేణి గో భూ పరీ
వారంబుల్ ధనధాన్యసంతతి, రసవ్రాతంబుఁ, గర్పూర క
స్తూరీ సంకుమ దాగురు క్రముకరాసు ల్కోటి సంఖ్యాకముల్. 60

శా. ఏతద్వస్తు సదక్షిణాకముగ నాత్మేశు న్సురానోక హా
స్వీతుంగాఁ దగ ధారవోసి, ద్విజుఁ జేయేయర్థము ల్వేఁడినం
జేతః ప్రీతిగ నిచ్చి, క్రమ్మఱఁ బతిం జేకొంట యుక్తంబు; వి
ఖ్యాతంబై తనరారు నీవ్రతము సాకల్యంబుగాఁ జేసినన్. 61

క. ధన కనక వస్తు సమితియుఁ
దనయ సమృద్ధియును గలిగి తానుం బతియున్
మనమున నఱగొఱ లెఱుఁగక
యనితర సులభైక సుఖము లందుదు రనుచున్ 62

క. నారదుఁడు పుణ్యక వ్రత
మారూఢిగ నెఱుఁగఁ జెప్ప నవహిత మతి యై
కోరిక లిగురొత్తఁగఁ ద
త్ప్రారంభ మొనర్చె సత్య ధవుని యనుజ్ఞన్ 83

వ్రతోత్సవ వైభవము

సీ. యదు వృష్టి కుకుర భో జాంధ కాదికముగా
నాత్మనీనం బైన యాప్తగణము
సంబంధులైన భీష్మక మహీశాదులు
పదియాఱువేల భూపతుల కులము
పాండవ కౌరవ పాంచాలు రాదిగాఁ
బరమ హితంబైన బంధుసమితి
నందాది గోపాల బృందంబు మఱియును
నెయ్యురై వర్తించు నృపచయంబు

తే. వారివారల చుట్టముల్ వారిసఖులు
గా జగంబునఁ గల్గిన రాజలోక
మెంత యంతయు సకుటుంబ మేఁగుదెంచెఁ
బుణ్యకాఖ్య వ్రతోత్స వాభ్యుదయమునకు. 64

క. నగముల నదులఁ బయోధుల
దిగంతములఁ గాననముల దీవుల మఱియుం
దగునెడలఁ బుణ్యకవ్రత
జగ దుత్సవమునకు వచ్చె సంభారంబుల్. 65

తే. అసుర హరునాజ్ఞ రైవత కాద్రి బొంత
విస్మయము గాఁగ నిర్మించె విశ్వకర్మ
యాత్మ నిర్మాణ చాతురి కవధి గాఁగ
మణిమ యోజ్జ్వల మగు దానమంటపంబు 66

సీ. చూడ్కికి వ్రేఁకమై సుర విమానములచే
గగన మార్గంబెల్లఁ గ్రందుకొనియె
మనుజనాయక వర్గమకుటా గ్రమణులచే
దిగ్భిత్తు లధిక చిత్రితము లయ్యె

నాహూతులైన మహామౌనివరులచేఁ
    బొడవడ దయ్యె భూ భువనతలము,
సందర్శ నాయాత జనభరంబునఁ గ్రింద
    భుగ్న [1]ఫణం దయ్యె భుజగభర్త.

తే. సమయ బహుముఖ ముఖర తూర్యములవలనఁ
బద్మజాండంబు ఘోష సంభరిత మయ్యె
సకలలోక మహాశ్చర్య జనక మయిన
పుణ్యకాఖ్య వ్రతోత్స వాభ్యుదయమునను 67

ఉ. దానవభేది సత్యయును దాను యథోచితవృత్తి మంగళ
స్నాన మొనర్చి శుభ్రవసనంబులు గట్టి యనర్ఘరత్నభూ
షానివహంబు పూని హరిచందన చర్చ వహించి వృద్ధ స
భ్యానుమతి న్సులగ్నమున నా వ్రతదీక్ష వహించె నయ్యెడన్. ,68

క. వ్రతక ల్పోచిత దాన
ప్రతిగ్ర హార్థముగ నిఖిల పరిష దనుజ్ఞం
గృతనిశ్చయుఁడై సవినయ
నతిచే సమ్మతిలఁ జేసె నారదమౌనిన్. 69

సీ. మదవతీ కరముక్త మణికుంభ సంభృత
    సౌర భోదకముల జలక మార్చి
హిమధామ కిరణ విభ్రమ విడంబక శుభ్ర
    కౌశేయ యుగళంబు గట్ట నిచ్చి
ఘనసార మృగమద గంధ బంధురమైన
    గంధసారము మేనఁ గలయ నలఁది
విస్ఫుమర పరిమళ ప్రసవ మాల్యంబులు
    ఘన జటాజూటంబు మునుఁగఁ జుట్టి

1. స్ఫుటం

తే. లలిత మణిమయ భూషణావళులు దొడిగి
యిష్ట రాజోపచార సంతుష్టుఁ జేసి
ఋత్విజులు గాఁగ ధౌమ్యాది ఋషుల నిలిపి
వారిఁ బూజించె సకలోత్సవంబు మెఱయ. 70

శా. భద్రేభంబులమీఁద నెక్కి వెనుకం బ్రద్యుమ్న శైనేయ సౌ
భద్రాదు ల్సన ధర్మజ ప్రముఖ భూపశ్రేణితో శౌరి తూ
ర్య ద్రాఘిష్ఠ రవంబు లుప్పతిలఁ జేర న్వచ్చె సంపన్న నా
నాద్రవ్యం బగు దానమండపము నంత న్సంభృతానందుఁడై. 71

ఉ. ద్రోవదియు న్సుభద్రయును దోఁజనుదే విభవాగ తాన్యపృ
థ్వీవర కామినీమణులు వేడ్క భజింపఁగ సత్యభామ ము
క్తా వినిబద్ధ పంజరయుతం బగుపల్లకి యెక్కి వచ్చె వృ
ద్ధా విసరంబు మున్నుగ వ్రతప్రతిపాదన సావధాన యై. 72

చ. జలరుహపత్రనేత్ర మునిసత్తమ వృద్ధ సువాసినీ జనం
బులు వెనువెంట రాఁ జని ప్రభుత్వముతో వ్రతదానమండప
స్థలమున నర్చితంబగు వదాన్య మహీరుహ సార్వభౌమమున్
వలగొని మ్రొక్కి దేవమునివర్యున కిచ్చె యథోచి తార్చనల్. 73

చ. సతులు పదారువేవురును సంగడి రా వదనాంబుజంబునం
గృతక వికాస మచ్చుపడఁ గృష్ణుని పట్టపుదేవి యిందిరా
ప్రతినిధి రుక్మిణీరమణి రాఁ దగ వౌ నని వచ్చెఁ బుణ్యక
వ్రతము గనుంగొనం గమలరాగ మణీ శిబి కాధిరూఢయై. 74

వ. అట్టియెడ నమ్మహావ్రత దానోచితంబుగా వేర్వేఱ నేర్పరింపఁబడు సాలంకార ధేనుసహస్రంబులు విడువడు నిజవత్సంబులం బిలుచు నంభా రవంబులవలనఁ బ్రత్యేకంబ పర్వతంబులుగాఁ గల్పింపఁబడు కనక రజత తామ్ర కాంస్యాది లోహంబులుం, బద్మరాగ ప్రవాళ హరినీల మౌక్తిక మరకతాది రత్నములుం, దిల గోధూమ యవ వ్రీహి మాష ముద్గాది ధాన్యంబులుం, గనక నిర్మిత చ్ఛత్ర చామర శయ్యా వ్యజన పాదుకా ద్యుపకరణంబులున్, గజ తురగ

స్యందనాది వాహనంబులు మొదలుగాఁగలుగు దాన ద్రవ్యంబులు సమకూర్చు నధికారుల సంభ్ర మాలాపంబుల వలన, నపూర్వ మహోత్సవ సందర్శన సంతోషిత స్వాంతులగు దిగంతమహీకాంతుల పరస్పర సరస సల్లాపంబులవలన, వివిధ దే శాగతంబులగు రాజలోక శుద్ధాంత వర్గంబుల కెడ గలుగ జడియు వేత్రహ స్తుల తర్జన స్ఫూర్జనంబుల వలన, సంయమీశ్వర తిలకంబుల వికస్వర సుస్వరంబుల నామ్రేడించు వేదమంత్ర పఠనంబులవలన, వైభ వాలోకన లంపటులై యాకసంబున గుంపులుగొని నిలింపు లగ్గించు సంస్తవ రవంబుల వలనం, బటహ భేరీ ఝల్ల ర్యాది వాదిత్ర నాదంబులవలన, నాసమయం బభ్యర్ణ పూర్ణ చంద్రోదయ ఘూర్ణ మా నార్ణవంబునుం గ్రేణి సేయుచుండె; నట్టియెడఁ దత్కలకలంబు వినివారించి నారదుండు సత్యభామ కిట్లనియె :

క. వికచాబ్జనేత్ర! యీపు
ణ్యక వ్రత విధానమునకు నాధుని ధారో
దక పూర్వ మీవలయు ని
య్యకొలుపుమా! యిపుడు యాద వాన్వయ తిలకున్. 76

శ్రీకృష్ణుని సత్యభామ నారదునకు దాన మొసఁగుట

చ. అనవిని సత్యభామ హృదయంబున లజ్జయు సమ్మదంబునుం
బెనఁగొనఁ బ్రాణవల్లభునిఁ బ్రేమరసాలస వీక్షణంబునం
గనుఁగొని మోము వాంచి మధుకైటభమర్దన చిత్తగించితే!
మునిపతిమాట నావుదును మోవిపయిం జిఱున వ్విగుర్పఁగన్. 77

మ. నవచంద్రాలిక! నీకు నేల యనుమానం బాగ మోక్తంబు గా
న విచారింపక ధార వోయు మనిన న్లజ్జాభరాక్రాంతలై
సవతు ల్వాంచిరి వక్త్రపంకరుహము, ల్సంబంధి భూపాలక
ప్రవరు ల్పల్కిరి నర్మగర్భిత వచఃప్రాగల్భ్యముల్ చెంగటన్. 78

చ. మునిపతి యానతిం జకిత ముగ్ధ మృగీ తరలాక్షి ప్రాణనా
ధుని గన కాంబ రాంచలముతోఁ గుసుమాయుధ వాగురా నిబం
ధనమునుబోని క్రొవ్విరులదండఁ దగుల్కొనఁ జుట్టి వేడ్కఁ గ
ల్పనగముఁ గూడఁ గంకణ ఝళంఝళ మంజుల దోర్యు గంబునన్. 79

తే. పరమముని మాన సాలాన బంధనమునఁ
గుదురుపడకుండు యాదవకుంజరంబు
వికచ రాజీవనేత్రచే వేల్పుత్రానఁ
గమ్మఁ బూవులదండచేఁ గట్టువడియె. 80

చ. బలి దనుజేంద్రుఁ గట్టి తని పల్కఁగ విందుము గాని, నేఁడు మా
చెలి యిదె పుష్ప దామకముచే నినుఁ గట్టఁగ గంటి, మింక నె
మ్మెలు పచరింప రాదనుచు మేలము లాడెదు సత్యబోట్ల స
న్నల నెసకొల్పుచుం గెలన నవ్విరి ధర్మజ భీమ ఫల్గునుల్. 81

మ. సమయజ్ఞుం డయి గర్గసంయమి మహాసంకల్పముం జెప్పఁ గ
ల్ప మహీజంబు సదక్షిణాకము నిజప్రాణేశుఁగూడ న్నుప
ర్వమునిశ్రేష్ఠున కిచ్చె దానముగ ధారాపూర్వ మవ్వేళఁ 'దు
భ్యమహం సంప్రదదే [1]నమో నమ' యటం చద్దేవి మోదంబునన్ 82

ఆ. ధారవోసి మఱియుఁ తద్ద్రవ్యతాంగంబుగా
దాన మిచ్చె నపుడు తలికుఁబోఁడి
మణి సువర్ణ ధాన్యమయ పర్వతంబులు
గోసహస్ర వాజి కుంజరములు 83

క. ఇవ్విధమున దానము గొని
చివ్వల యోగిరపుఁ దపసి చెట్టును గూడం
బువ్వులసరులం జుట్టిన
యవ్విభుని చెఱంగు విడిచి యల్లన నగుచున్. 84

క. సత్యముగ నిన్ను నిప్పుడు
సత్యాసతి మాకు నిచ్చె సకలామ్నాయ
స్తుత్య! యిఁక మా యభీప్సిత
కృత్యంబులు సలుపు మనుచుఁ గేళిపరుండై. 85

1. నమో న మమ యంచద్దేవి

నారదుఁడు కృష్ణునిచే నూడిగములు సేయించుకొనుట

సీ. మేళవించినవి సుమ్మీ దీని మెట్లని
మాంసలాంసంబున మహతిఁ జేర్చి
మిన్నేటి జలము సుమ్మీ తొలంకెడు నని
డాచేత మణికమండలు వొసంగి
యిది జపోచితము సుమ్మీ జతనం బని
వలకేలఁ బద్మాక్షవలయ మిచ్చి
యీశానుఁ డిచ్చెఁ జుమ్మీ మాకు నిది యని
శార్దూలచర్మంబుఁ జంకఁ జొనిపి
తే. పొమ్ము పొమ్మని యొక కొంత పోవఁ బోవ
రమ్ము రమ్మని మరలఁ జేరంగఁ బిలిచి
కపట నటనా పరుండైన కంసవైరిఁ
బరమముని నవ్వటాలకుఁ బనులు గొనియె. 86

మ. నిగమాంత ప్రతిపాద్యు నాద్యు నభవు నిత్యు న్గుణాతీతు వి
శ్వగురున్ జిన్మయు నవ్యయుం బరము నిశ్శంకం బనుల్గొంచు మౌ
నిగరిష్ఠుండు కృతార్థుఁ డయ్యె నన సందేహింపఁగా నేల! భ
క్త గణాధీనుఁ డనంగ నవ్విభుఁడు లోకఖ్యాతిఁ బెంపొందఁడే! 87

సత్యభామ శ్రీకృష్ణుని మరలఁ గొనుట

చ. అపుడు విరించిసూనుఁడు జనార్దను నెయ్యపు వాలుఁగంటిఁ జూ
చి పడఁతి! నీ మనోహరునిఁ జేకొను మిచ్చెద నంచుఁ బల్కుచో
నపరిమిత ప్రమోద భరితాననయై వెస నిచ్చె వేలుపుం
దపసికి నాత్మభూషణవితానము లన్నియు నిష్క్రయంబుగన్. 88

క. ఇచ్చి కయికొనియెఁ గ్రమ్మఱ
నచ్చిగురుంబోఁడి విభుని నావైభవమున్
మెచ్చి కురియించి రపుడు వి
యచ్చరు లచ్చెరువుగాఁగ నలరుల వానల్. 89

సత్య సవతుల కందఱకు వాయనము లొసఁగుట

చ. తనుతరమధ్య యాగమవిధానము తప్పక యుండ మౌనిచే
ననుమతిఁ గాంచి మ్రొక్కి వినయంబున నందఱ నామతించి క
ల్ప నగము క్రొవ్విరుల్కనకపాత్రములం దగ నించి యిచ్చె వా
యనములు రుక్మిణీ ప్రభృతులౌ సవతు ల్పదియాఱు వేలకున్. 90

క. ఈ చందమున నమానుష
గోచర మహిమాఢ్యుఁడైన గోవిందుని స
త్యాచంద్రముఖీ వరు సుర
వాచంయమి పలికెఁ జతుర వాచా ప్రౌఢిన్. 91

నారదుడు చతురోక్తుల శ్రీకృష్ణుని నుతించుట

అనులోమ విలోమ కందము :

నాయశరగసారవిరయ
తాయనజయసారసుభగధరధీనియమా
మాయనిధీరధగభసుర
సాయజనయతాయరవిరసాగరశయనా! 92

(దీని నర్ధభ్రమక కందమనియు నందురు. మొదటి రెండు పాదములను దుది నుండి వెనుకకుఁ జదివినచో మూఁడు నాలుగు పాదములగును. అనఁగాఁ బూర్వార్ధమును ద్రిప్పి చదివినచో నుత్తరార్ధమును, ఉత్తరార్ధమును వెనుకనుండి చదివినచో పూర్వార్ధమును నగునని భావము.)

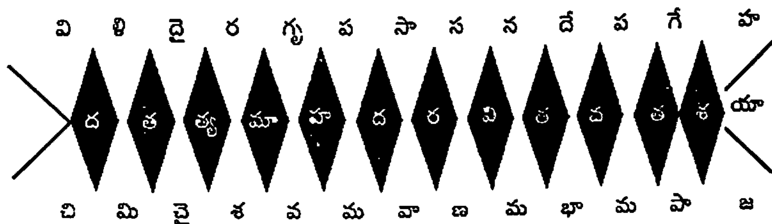
పాదభ్రమకము :

క. ధీర శయనీయ శరధీ
మార విభామమత మమత మమభావిరమా
సార సవన నవసరసా
దారద సమ తార హార తామసదరదా! 93

(పాదభ్రమక మనఁగాఁ బ్రతి పాదమును వెనుక నుండి చదివినను నదే పాదమే యగును. దీనినే యనులోమ విలోమ పాదమనియు నందురు.)

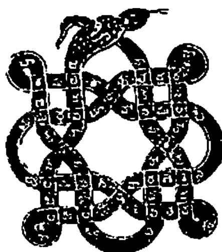
గోమూత్రికాబంధము :

క. విదళితదైత్య రమాగృహ
పదసారస వినతదేవ పతగేశహయా
చిదమిత చైత్యశమావహ
మదసరణ విమతభావమతపాశజయా! 94

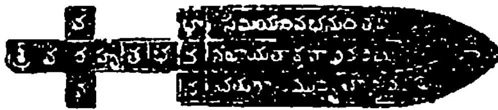
నాగబంధము :

చ. జలదవితానవీల ఖలసాలకులక్షతివారణేశ ని
శ్చలమునివారపాల సురచారణయక్షనవానుకూల కుం
డలివరహారలోల నరనారదతత్పర భూవిధేయ యు
జ్జ్వలమనునీతిశీలితవశంవద శక్రరమానికేతనా! 95

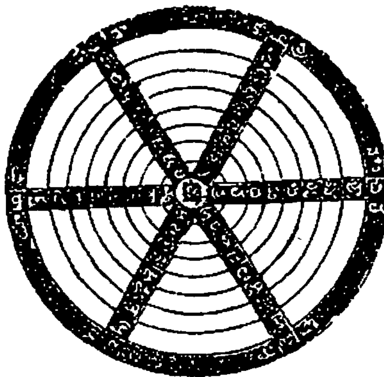
ఛురికాబంధము :

క. శ్రీవర వరవరహృత భవ
భావన వనజాయతాక్ష పాలితవిబుధా
ధావితదనుభవనియమి స
భావనచతురా సముద్ధృతార్ణవ వసుధా! 96

చక్రబంధము :

శా. చిత్రాకృత్యభినందిత వ్రజమృగాక్షీమధ్యగా యక్షరా
మిత్రోష్ణద్యుతిదిగ్గచక్ర జనివల్మీకర్షపా కృష్ణభా
సత్రారాధ్య నుతింతు నిన్ను జగదీశా విక్రమాతిస్థిరా
రాత్రీ శాంచితభామితాబ్జ సదయా రాధానుభావాకరా! 97

(ఈ బంధమున మూఁడవ చుట్టున "కృష్ణరాయకృతి" యనియు నాఱవ చుట్టున "నంది తిమ్మకవి" యనియుఁ గృతిపతి కృతికర్త నామములు గూర్పఁబడి యున్నవి.)

ద్వ్యక్షరికందము :

మనమున ననుమానము నూ
నను నీనామ మనుమనుమననమునునేమ
మ్మున మాన నన్ను మన్నన
మను మను నానామునీనమానానూనా! 98

(ఈ కందపద్యము "న, మ" యను రెండక్షరముల తోడనే సాగినది. కావున దీనికి ద్వ్యక్షరి కందమని పేరు. ఆ రెండక్షరములనే గ్రహించుటచే నయ్యది నమః పూర్వకస్తుతి యైనది.)

ద్వికందక్రౌంచపద వృత్తము :

క. అంకురితశ్రీసంగభు
జాంకా హరిహయమణి మదహర తనువర్ణా
సంకటకృద్దైత్యాశయ
శంకాజనన నిజచరిత శయధృతశంఖా! 99

క. పంకజనాభా భంజిత
పంకా పరమపురుష భవపరిభవనామా
శంకరభావా కిసలయ
సంకాశపదయుగ కలశశరనిధిశయనా! 100

(పై రెండు కంద పద్యములను గలిపి వానిలోని రెండేసి పాదముల నేక పాదముగాఁ జేసి చదివినచో నది నాలుగు పాదములు గల క్రౌంచపద వృత్తమగును. లక్షణము : ప్రతి పాదము నందును భ, మ, స, భ, న, న, న, య యను గణములుండును. పదునొకండవ యక్షరమునకును, బందొమ్మిదవ యక్షరమునకు యతి.)

భుజంగప్రయాతగర్భస్రగ్విణి :

వాసుదేవా ఘనస్వచ్ఛకాంతీ రమా
వాస వంశస్వరవ్యక్తవేద క్రమా

రాసలాస్యప్రకార ప్రవీణోద్యమా
వాసవాది స్తుతవ్యక్తనామా నమః 101

(ఇది స్రగ్విణీ వృత్తము. దీనిలో మరొక భుజంగ ప్రయాతమను వృత్తమిమిడి యున్నది. పద్యాంతమందలి "నమః" యను పదమును నమో యని మొదటఁ జేర్చి చదివినచో భుజంగ ప్రయాత వృత్తమగును.

స్రగ్విణి లక్షణము : ఇందుఁ బ్రతిపాదము నందును నాలుగు "ర" గణములుండును. ఏడవ యక్షరము యతి.

భుజంగ ప్రయాత లక్షణము : ఇందుఁ బ్రతిపాదమునందును నాలుగు "య" గణము లుండును. ఇందు నెనిమిదవ యక్షరము యతి.)

క. అని చిత్రగతుల నవ్విభుఁ
గొనియాడి మునీంద్రుఁ డరిగె గోపవధూటీ
జనతా వల్లభుఁడును మి
త్ర నికాయముతోడ నిజపురంబున కరిగెన్. 102

చ. నిజపురి కేఁగుదెంచి ధరణీధరుఁ డప్పుడు భోజరాజ ధ
ర్మజ కురునాథ ముఖ్య మహిమండలనాధులఁ దక్కుఁగల్గు బం
ధుజనులఁ గల్పక ద్రుమజ నూతన దివ్య విభూష ణాంబర
వ్రజము లొసంగి వీడ్కొని నిరంతర సౌఖ్యరసైక లోలుఁడై. 103

క. తలిరులతుదఁ జినుకులు జల
జల వడియఁగఁ దడిసి మెలఁగు చలికరువలి ను
న్నొలపమున విరియు పరువపుఁ
దొలుమొగడల వలపుఁదెలుపు తోఁటలలోనన్ 104

క. దర దళ దంబుజ ముకుళో
దర దళ మిళ దళికుల చ్ఛదప్రహతి సర
త్సరన రజోధూసర పరి
సర సరసీ తీర కుంజసదన స్థలులన్ 105

క. మరకత గోమేదక పు
ష్యరాగ విద్రుమ విదూరసంభవ ముక్తా
హరినీల వజ్ర కురువిం
ద రత్నమయ కృతక భూమిధర కందరలన్ 106

సీ. భోజకన్యా సరి ద్రాజహంసము, సత్య
భామా శుకీ కేళిపంజరంబు
జాంబవతీ నిశా చంద్రోదయంబు, కా
ళిందీ సరోజి నీందిందిరంబు
భద్రా కలాపినీ ప్రావృడంబుదము, సు
దంతా రసాల లతా పికంబు
మిత్రవిందా వనీ చైత్రాగమము, లక్ష
ణా హారయష్టికా నాయకంబు

తే. షోడశసహస్రకామినీస్తోమ ధేను
కా రిరంసామదోత్కవారణేంద్ర
మనఁగ సౌఖ్యాంబునిధి నోలలాడుచుండెఁ
గృష్ణుఁ డఖిలావనైక వర్తిష్ణుఁ డగుచు. 107

కవి స్వీయచరిత్ర

సీ. కౌశికగోత్రవిఖ్యాతుఁ డాపస్తంబ
సూత్రుఁ డార్వేల పవిత్రకులుఁడు
నందిసిం గామాత్యునకు దిమ్మాంబకుఁ
దనయుండు సకలవిద్యావివేక
చతురుఁడు మలయమారుత కవీంద్రునకు మే
నల్లుండు కృష్ణరాయక్షితీశ
కరుణా సమాలబ్ధ ఘన చతురంతయా
న మహాగ్రహార సన్మానయుతుఁడు

తే. తిమ్మయార్యుండు శివపరాధీనమతి య
ఘోరశివగురు శిష్యుండు పారిజాత
హరణ మనుకావ్య మొనరించె నంధ్రభాష
నాదివాకర తారా సుధాకరముగ 108

ఆశ్వాసాంతము

శా. ఏకచ్ఛత్రిత సర్వభూతల! నృసింహేంద్రక్షమాభృత్తపః
పాక ద్యోతిత రూప! మౌక్తిక తులాభార ప్రదా నోన్నతా!
కోకస్త న్యసమాస్త్ర సన్నిభ! హరి త్క్ములంక షోద్య ద్యశ
శ్రీకర్ణాటమహీశ! వైరి కరిరా ట్సింహ ప్రతాపోదయా! 109

క. భువనవిజయాఖ్య సంస
న్నవరత్నవిభాప్రభాత నలినాప్త! రమా
ధవ చరణకమల సేవా
ప్రవణమతీ! వీరరుద్ర పర్వత వజ్రీ! 110

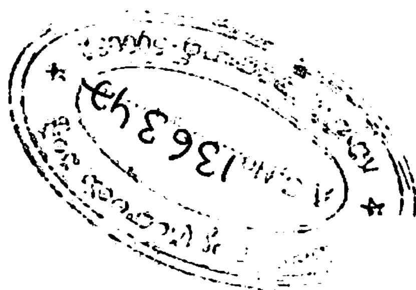
మంగళమహాశ్రీ :

చిత్తజభి దంఘ్రియుగ చింతన కళాధిగత
జిష్ణుసమ వైభవవిశేషా!
విత్తరమ ణామరగవీ తరణిభూ జలద
విశ్రుత కరాంబురుహ! గోష్ఠీ
నృత్త మణిరంగతల! నీతి మనురాజనిభ!
నిర్భరదయారస పయోధీ!
మత్తగజ యూధ మదమగ్నసుఖి తాళి రవ
మాన్యగృహ! మంగళమహాశ్రీ. 111

గద్యము

ఇది శ్రీమదుమామహేశ్వర వర ప్రసాద లబ్ధ సార సారస్వతాభినంది
నంది సింగయా మాత్యపుత్త్ర కౌశిక గోత్ర పవిత్ర సుజన విధేయ
తిమ్మయ నామధేయ ప్రణీతంబైన పారిజాతాపహరణంబను
మహాప్రబంధంబునందుఁ పంచమాశ్వాసము

పారిజాతాపహరణము సంపూర్ణము

ఆంధ్రప్రదేశ్ రాష్ట్ర అవతరణ స్వర్ణోత్సవాల సందర్భంగా
తెలుగు సాహితీ ప్రియులకు ఎమెస్కో అందిస్తున్న అపురూప కానుక.
తెలుగు సాహితీ సరస్వతికి అక్షరహారతి,
ఎమెస్కో సంప్రదాయ సాహితి.

మనుచరిత్రము	అల్లసాని పెద్దనామాత్యుడు
వసుచరిత్రము	రామరాజ భూషణుడు
ఆముక్త మాల్యద	శ్రీకృష్ణదేవరాయలు
పాండురంగ మాహాత్మ్యము	తెనాలి రామకృష్ణుడు
శృంగార నైషధము	శ్రీనాథ మహాకవి
పారిజాతాపహరణము	ముక్కు తిమ్మనామాత్యుడు
శ్రీకాళహస్తి మాహాత్మ్యము	ధూర్జటి మహాకవి
ప్రభావతీ ప్రద్యుమ్నము	పింగళి సూరన
విజయ విలాసము	చేమకూర వేంకటకవి
హర విలాసము	శ్రీనాథ మహాకవి
శృంగార శాకుంతలము	పిల్లలమఱ్ఱి పినవీరభద్రుకవి
మొల్ల రామాయణము	మొల్ల
వైజయంతీ విలాసము	సారంగు తమ్మయ్య
కళాపూర్ణోదయము-1(మొదటి భాగము)	పింగళి సూరన
కళాపూర్ణోదయము-2 (రెండవ భాగము)	పింగళి సూరన
బిల్హణీయము	పండిపెద్ది కృష్ణస్వామి
అహల్యా సంక్రందనము	సముఖ వేంకట కృష్ణప్ప నాయకుడు
రాధికా సాంత్వనము (ఇళాదేవీయము)	ముద్దు పళని
శశాంక విజయము	శేషం వేంకటపతి
క్రీడాభిరామము	వినుకొండ వల్లభరాయుడు
అనిరుద్ధ చరిత్ర	కనుపర్తి అబ్బయామాత్యుడు